

THE BILINGUAL NEWS MAGAZINE FOR OPINION-FORMERS

Vrye Weekblad

Mortal Thoughts, 33
Wild at heart, 9

22-28 NOVEMBER 1991

R2,20 (BTW Ingekluit)

PRAAT VAN
DIE DUIWEL

~ en almal begin stry

- **Neo-Nazi's:** Tuks-studente deel van buitelandse netwerk
- **The Battle of Cuito Cuanavale:**
Defeat or SADF's proudest hour?
- **Vuur en Vlam:** Wild at Heart is hier
- **Sosiaal-demokrasie:** die menslike opsie
- **Dick van der Ross** praat oor homself

Wat sit eintlik agter die simbole-bohaai?

- 5 Tukkies in die net van Neo-Nazi's
- 6 Richard van der Ross: Die pragmatiese bemiddelaar
- 8 Women's rights: The right to reproductive freedom
- 9 Wild at Heart: Vuur en vlam oor David Lynch
- 10 Sosiaal-Demokrasie: Só kan dit werk, sê Sampie Terreblanche
- 11 Sosiaal-Demokrasie: Syspoor of laaste kans? vra Elwil Beukes
- 12 Plakkaat-wedstryd / Poster competition
- 14 Ilse van Hemert: Om iets uit niks te skep
- 17 Wie de duiwel is Satan?
- 20 Damaraland se tindelwers: Hier kou mens klippe
- 22 Sportrubriek deur Tinus Horn Brolloks en Bittergal
- 23 Die Derde Oorlog teen Mapoch
- 24 Die week se TV-programme
- 25 TV-rubriek deur Elmarie Rautenbach
- 26 World: Shevardnadze returns Somaliërs loop katvoet tussen die landmyne
- 27 Wêreld: Kenia kap sy kritici Oukou dalk deur oud-minister vermoor, sê speurder
- 28 Books: PJ O'Rourke - Too little madness
- 29 Lospraatjies deur Fanie Olivier
- 31 Ruth Rosen returns
- 32 Baby Come Duze - Resensie deur Char-Pierre Naudé
- 33 Mortal Thoughts: A film not to be missed
- 34 Nongqawuse: Toe word die visoen 'n nagmerrie
- 35 Geloofspraatjies deur André van Niekerk
- 38 Vrye Keuse: Beplan jou naweek saam met die kenners
- 39 Ms Rosie September at the Laager - Review by Matthew Krouse
Nettie Pikeur verslind 'n kookboek

DIE NUUSTYDSKRIF
VIR MENINGSVORMERS

N°153

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike weeklikse nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Bepark (Reg. No. 89/40168/06).
Wending Publikasies Bepark en Vrye Weekblad se adres is: Breestraat 153, Newtown, Johannesburg. Die posadres is: Posbus 177, Newtown 2113.
Die telefoonnommer is (011) 836 2151 en die faksnommer 838 5901. Die Kaapstad-kantoor se telefoonnommer is (021) 47 8960 of 47 8819, en die Pretoria-kantoor (012) 834 879.

Redakteur: Max du Preez
Assistent-redakteurs: Jacques Pauw, Andrea Vhassa (Kuns), Ina van der Linde
Politieke korrespondent: Hennie Serfontein
Kopierekteur: Johan Bruwer
Ontwerp: Anton Sassenberg
Kaapse kantoor: Christelle Terreblanche
Redaksie: Pearlie Joubert, Esma Anderson, Lucky Khuzwayo.
Advertensies: Joyce Dube, Louwrens Potgieter
Redaksie-assistent: Irene Zulu
Kantoorbestuur: Joseph Moetasi, Vernon Zulu.
Bestuurskonsultant tot Wending Publikasies Bepark: Mark Beare

Vrye Weekblad word gedruk deur Caxton Bepark, Kommandoweg, Industria.
Vrye Weekblad kos R2,20 (BTW ingesluit) Dit kos R110 (BTW en aflewering ingesluit) om vir 'n jaar in te teken, en R40 (BTW ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die tydskrif R2,20 plus verkoopsbelasting. Tariewe vir buitelandse intekenare is by navraag by (011) 497 2911 beskikbaar.
Probleme met verspreiding moet gerig word aan Louwrens Potgieter of Irene Zulu by (011) 836 2151.

EK het gedink die wit histerie rondom die tussentydse Noksa-vlag sou gou oorwaai en het gehoop ek sou nie weer daarvoor hoef te skryf nie. Ek was verkeerd.

Ek het 'n maand of drie gelede oor nasionale en sportsimbole geskryf in dié rubriek. Dit was toe die Springbok-gimnastiekspan aan hul eerste internasionale kompetisie in Amerika deelgeneem het.

Ek het toe gesê dit was vir my 'n ewe aandoenlike ervaring as vir die Suid-Afrikaanse gimnaste, maar ek het aanstoot geneem toe die Oranje, Blanje, Blou as simbool oor hulle gewapper het en Die Stem by dié geleentheid gespeel is.

Dit was vir my heeltemal onvanpas, want dié gimnaste is juis weer toegelaat tot internasionale mededinging omdat die Ou Suid-Afrika, die Land van Apartheid, afgesweer is en hulle die Nuwe Suid-Afrika, die Land van Gelyke Geleenthede, moes verteenwoordig. En die vlag en Die Stem is suiwer wit, meestal Afrikaanse simbole, terwyl die Nuwe Suid-Afrika juis beteken dat wit en Afrikaner-oorheersing iets van die verlede is.

MAX DU PREEZ

Ek het gevra vir 'n tussentydse neutrale vlag wat miskien net die land se naam dra, en dat daar geen volkslied gespeel moet word totdat 'n verkose regering op een besluit nie.

Ek was verstom oor die Staatspresident, sy regering sy party en die NP-ondersteunende koerante se totale oorreaksie toe Sam Ramsamy en Noksa met die voorstelle vir die

nuwe tussentydse vlag kom.

Ek was nie verbaas dat die Konserwatiewe Party, die AWB en die Citizen daarvoor histeries sou raak nie.

Maar ek het die mate waarin FW De Klerk en sy regering, die Afrikaanse koerante en die NP-ondersteunende publiek die werklike konsekwensies van De Klerk se "Nuwe Suid-Afrika" besef en emosioneel en intellektueel verwerk het, hopeloos oorskakel.

Wat beteken, volgens die Staatspresident en sy party, dié "Nuwe Suid-Afrika"?

Dit beteken, verseker hulle ons gedurig, dat die ideologie en praktyk van apartheid dood is. Morsdood en begrawe, en net kwaadwilliges verwys nog daarna.

Dit beteken ook dat Suid-Afrika nie meer 'n wit nasie het wat oorheers en 'n swart en 'n bruin nasie het wat tweedeklas-burgers is nie. Ons is nou almal een nasie en ons behoort 'n gesamentlike nasionalisme en vaderlandsliefde te ontwikkel.

Dié "Nuwe Suid-Afrika" beteken ook dat ons in 'n oorgangstadium is - ons is nie meer die verdeelde land waar mense volgens velkleur geoordeel

BRIEWE

LEEF EN LAAT LEEF

L A S Lemmer van Melville, Johannesburg skryf:
'n Ope brief aan die inwoners van Suid-Afrika:

Wie is die gesiglose lyke waarvan ons elke dag in die koerante lees en oor die nuus hoor?

Elkeen van hulle is iemand se kind, broer, vrou, man of vriend. Elkeen was iemand met drome, ambisies, liefde, hartseer, iemand met 'n toekoms, iemand net soos ek - iemand soos jy.

Hoe kan ons terugsit en toelaat dat mense daagliks uitgemoor word? Hoe kan ons dit toelaat sonder om 'n verantwoordelikheid vir ons medemens te voel - en as ons dié verantwoordelikheid besef, hoe kan ons anders as om ons bes te doen om dit te stop?

Hierdie is 'n beroep op jou, die gewone Suid-Afrikaner, om jou deel van die verantwoordelikheid vir ons medemens se lewens te neem, om te sorg dat jou eie leiers nie geweld as instrument gebruik nie.

Hierdie is 'n beroep op u, mnre Treurnicht, Mandela, Buthelezi, De Klerk, Makwetu en aan al die ander leiers in ons land: Sorg dat u party en u volgelingen hulle politieke teenstanders steeds as mense respekteer en behandel. Elkeen van ons het drome en behoeftes, elkeen van ons wil ons geliefdes veilig en gelukkig sien. Kom ons gun dit wat ons vir onself wens, ook aan ander mense.

'n Politieke oplossing gebou op die liggamme van die slagoffers van geweld is geen oplossing nie.

Kom ons neem die verantwoordelikheid om ons probleme op 'n vreedsame manier op te los!

DREADNOUGHT

Anonymous of Johannesburg writes:
In 1984 I was arrested by the Brixton Murder and Robbery Unit on a crimi-

KERK VAN ONSIN

Franz Auerbach van Berea, Johannesburg skryf:
Net 'n paar opmerkings in verband met Jacques Pauw se onderhoud met Leon Joubert van die Kerk van die Skepper (VWB 15-21 Nov).

• Dié organisasie se naam is opsetlik misleidend, want die meeste mense sal dit as 'n godsdienstige inrigting aanvaar, al is dit eintlik 'n organisasie van mense wat hulself as skeppers van die wêreld aanbid.

• Aangesien Hitler sy eie volk in 'n oorlog geleidelik het wat hulle miljoene mense gekos het, en ongelooflike verwoesting ook in hul eie land veroorsaak het, is dit moeilik om hom as 'n groot man te beskou; die meeste mense op aarde - ook in Duitsland, verwerp die idees van rassemeerderwaardigheid vandag. (Nie dat Hitler alle blankes as gelykwaardig geag het nie...)

• Om te sê dat geen Jode blank is nie is natuurlik onsin - ek kan my eie voorouers tot by 1397 in Duitsland opspoor, en al is ek nie trots op my "blankheid" nie, weet mnr Joubert wel dat baie mense van die Joodse geloof - byvoorbeeld dié in die VSA, Europa en Suid-Afrika, blank is, en dat Jode eenvoudig nie as 'n ras of spesie geklassifiseer kan word nie.

• Volgens 'n Penguin-ensiklopedie (1987) was daar voor 1939 sowat 16 miljoen Jode ter wêreld, en was daar in 1980 13 miljoen. Dat die Nazi-geloof daartoe geleidelik het dat sowat 11 miljoen mense - Jode, Pole, Russe, sigeuners ook - vermoor is, bly ongelukkig waar, en seker 95 persent van hulle was lede van die kausiasiese of blanke "ras"....

• Hoekom word die bedrywighede van 'n groep wat haat teen ander mense versprei ("ons glo nie in vreedsame naasbestaan nie") nie volgens Seksie 54 van die Wet op Binnelandse Veiligheid verbied, en die verspreiders onmiddellik vervolgt nie?

nal charge. At this stage I made the acquaintanceship of, amongst others, the then Colonel Engelbrecht, Major Staal Burger and Captain Jack le Grange etc.

Because of this experience I developed a morbid interest in the career and trial of Captain le Grange. From my imperfect memory I would like to bring your attention to some aspects which, to me, are puzzling but smack of very high official cover-up. I was astonished that none of it was even alluded to in the Harms Commission:

Captain le Grange, then the head of the Germiston Murder and Robbery Unit and Sergeant (?) "Wonderwêreld" van der Merwe were arrested and convicted for their part as assassins in the drug-dealing related

murders and attempted murder of three persons. When Le Grange was identified by one of the victims, I believe, he admitted to the killings in front of the police, saying "So what. I did it. What are you going to do about it?"

Later, during the trial, Van der Merwe gave evidence that Le Grange approached him for help in assassinating some ANC supporters. This he readily agreed to as he knew this was a frequent occurrence in the SAP. An unusual weapon was used to do the killings - if I remember correctly, a .22 revolver. Evidence was led that Van der Merwe lived in a fantasy world of his own, hence his nickname - "Wonderwêreld". The Judge rejected Van der Merwe's version and both he and Le Grange were sentenced to death.

Within a short space of time a very

word nie, maar ons het ook nog nie 'n nuwe grondwet nie, dié moet nou onderhandel word. En dié grondwet gaan gebaseer wees op 'n oop demokrasie in 'n verenigde Suid-Afrika, sê hulle vir ons.

Nou hoe kan die "Nuwe Suid-Afrika" dan die simbole van die Ou Suid-Afrika net so behou? Beteken nasionale simbole dan nie dié dinge waarmee die land se burgers hulself heelhartig en emosioneel vereenselwig nie? Dié simbole wat ons gemeenskaplikheid as 'n nasie simboliseer nie?

Dink die Staatspresident en sy party - en die intelligente koerantredakteurs wat die histerie help aanblaas - regtig dat mense wat tot kriminele verklaar is en in die tronk gesmyt is omdat hulle nie passe gedra het nie, mense wat uit hulle huise gesmyt is omdat hulle woonbuurt wit verklaar is, dink die Staatspresident regtig hulle kan met patriotisme en trots onder die Oranje, Blanje Blou staan en Die Stem uit volle bors met oorgawe sing? Nee wat.

Dit is so dat nuwe nasionale simbole net deur 'n nuwe, verkose regering daargestel kan word. En dit is presies wat Sam Ramsamy gesê het: hier is neutrale simbole wat ons gaan gebruik totdat ons nuwe regering op nuwe simbole besluit. Ek persoonlik het gemeen Ramsamy en sy mense het dit uitstekend en met groot sensitiviteit gehanteer.

Dink die stomme Louis Pienaar, minister van Nasionale Opvoeding, regtig mense lag nie agter hulle hande vir hom nie as hy kordaat verklaar dat die meeste Suid-Afrikaners die huidige simbole steun? En as die toenemend regsgesinde en reaksionêre

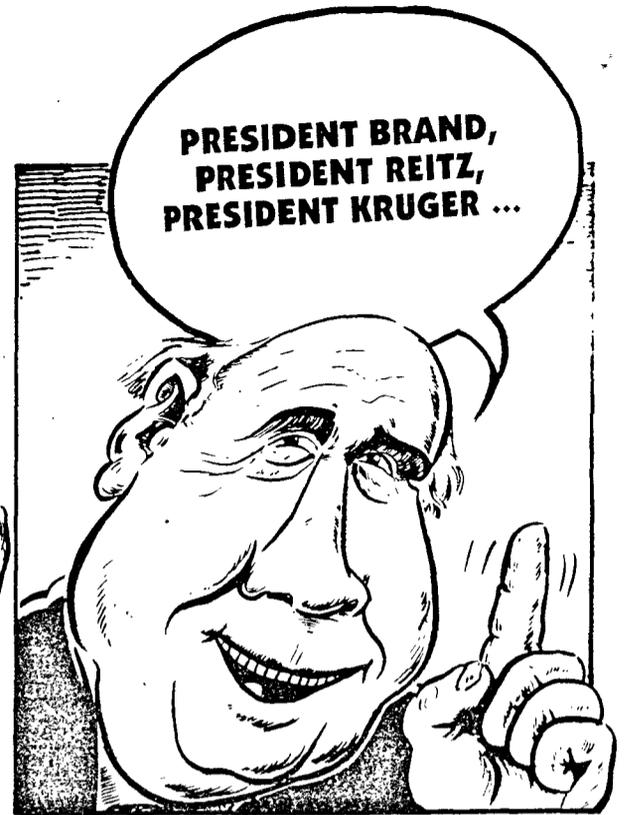

Rapport dit uitbasuin dat die meeste van sy lesers dit wil behou?

Die onsmaklikste van alles is die persoonlike kampanje wat die koerante van die Nasionale Pers en Perskor nou teen Ramsamy voer.

Met sterk ondertone van rassisme omdat hy 'n Indiër is.

Dit het tog niks met die hele kwessie te doen nie. As dit nie Sam Ramsamy was nie,

dan het iemand anders dit tog maar net so gedoen.

Die Springbok-embleem en naam is vir my 'n ietwat anders. Ek sal nog daarmee kan saamlewe as ons sportspanne in die toekoms Springbokke genoem word. Maar weereens sal dit die meerderheid mense moet wees wat dit wil hê, die Boere kan dit nie op hulle afdwing nie.

Nee, ek is bevrees die hele bohaai sê

maar net weer vir my die De Klerk-regering en hul ondersteuners het nog nie in hul harte die werklikhede van ons nuwe gemeenskap en veranderende situasie aanvaar nie. Die "Nuwe Suid-Afrika" bly maar nog 'n spel, 'n slim manier om binnelandse opstand en buitelandse druk af te weer en boikotte en sanksies afgeskat te kry.

Daar wag vir hulle 'n helse surprise.

well organised petition for clemency was started on behalf of Le Grange and Van der Merwe. It attracted some 70 000 signatures. This was truly surprising to me, in view of the very baseness and criminality of their actions. Later President Botha saw fit, at the time of the international outcry against the death sentence for the Soweto Six, to commute the death sentence against them. This year President De Klerk commuted even their prison sentence.

Concurrently with their trial there was criticism of the investigation by the Brixton Murder and Robbery Unit. Colonel Staal Burger and a number of other members of the Unit took umbrage and resigned allegedly to go into "civilian life". Your paper's reporting and the Harms Commission showed they left to form and join the CCB.

The conclusion that I have drawn (and I freely admit that my suspicions are not completely objective) is that the "hit squads" were in existence for a long time and that they were possibly used often to commit crimes completely unrelated to matters of State security. Secondly the extent of the manoeuvres used to secure the release of Le Grange and Van der Merwe leads me to believe they had some very powerful friends in some very high places. I almost feel sorry for Van der Merwe and believe he told the truth and should be exonerated for his part in the crimes, compensated for his imprisonment and reinstated in the SAP.

DIE WAT NIE HET NIE

H Kraal van Faerie Glen, Pretoria skryf: Ek lees dat R120 miljoen se verbetering by die Pretoriase dieretuin aangebring gaan word, en R250 miljoen by Durban se seiljag-hawe.

In Suid-Afrika is miljoene mense wat nie 'n dak bo hulle koppe het nie. Is ek verkeerd om te vra, sorg eers vir jou medemens en daarna vir meer geriewe vir diere? Kom verklaar vir ons: is dit Christelike menswaardigheid of vuil, smerige kapitalisme dat beskikbare fondse aan diere en onnodige luukse projekte gespandeer word?

Indien dié projekte aangepak word vir toerisme-bevordering kan ons maar vergeet van enige voordeel wat blywend is. Die miljoene dakloos en verarmdes se nood, wat hulle dwing om te steel en te roof, veroorsaak dat al hoe meer buitelanders wegbly uit 'n land van geweld. Ek vra my af: hoe kan rus en vrede na Suid-Afrika terugkeer indien daar aan een kant die grootste rykdom sigbaar is, en 'n paar kilometer verder die mees ontrendende armoede en ellende.

Alle hoop word tans gevestig op 'n politieke oplossing. Die regering en ons kapitaliste moet luister na Nelson Mandela. Hy het gesê ons kan nasionalisering laat staan - maar, gaan hy verder, gee ander planne vir fondse om die ontsaglike armoede te verlig.

Waar en wat is ons antwoord, mede Suid-Afrikaner? Of bly jy maar weer stil wanneer die vraag moeilik is?

HARTELOSE GODSMAN

Molly Lubowski van Tamboerskloof, Kaapstad skryf:

Ek skryf na aanleiding van Jacques Pauw se artikel "Waarom Suid-Afrika móet weet" (VWB 1-6 Nov).

Dit was 'n aand 'n paar maande gelede in 'n saal in Parow. Op die verhoog was aartsbiskop Tutu, dr Beyers Naudé en prof Johan Heyns. Die onderwerp van bespreking was om te vergewe en vergeet.

Die kommissie teen moordbendes van die noordelike voorstede van

Kaapstad, (Afrikaners wat nie bereid is om met die bloedspoor van die BSB saam te lewe nie) het my gevra om vrae te vra ten opsigte van vergewe en vergeet.

Vanselfsprekend het ek my vrae aan (prof Heyns) gerig: "Prof Heyns, wie verwag u moet ek, moeder van die vermoorde Anton Lubowski, vergewe? FW de Klerk wat in die openbaar gesê het hy beskerm nie moordenaars nie, maar wil ook nie my kind se moordenaars aan Namibia uitlewer nie? Of Magnus Malan wat onder beskerming van die Parlement karaktermoord op my reeds vermoorde seun gepleeg het? Of die indirekte gesante van Satan wat my kind se eenvoudige graf in Katatura aan die brand gestee het?"

Uit die gehoor het 'n stem geskree: "Al drie!" Insiggewend was Heyns se antwoord: "Mevrou Lubowski, ek weet nie waarvan u praat nie, maar ek verwys jou na die kruisdood. My seun was ook in die weermag vir 'n paar dae vermis, ek kon dit vergewe en vergeet, hoekom kan jy nie dieselfde doen nie?" Ek kon my ore nie glo nie en het 'n laaste desperate poging om 'n regverdige antwoord van die veronderstelde Godsmen te kry: "Prof Heyns, my eerste woorde aan my predikant daardie nag toe my kind vermoor is, was: 'God vergewe hulle, want hulle weet nie wat hulle gedoen het nie!' Maar nou is dit alreeds byna twee jaar en daar is nog geen geregtigheid nie."

"Dan mevrou," antwoord die Godsmen, "moet jy maar teruggaan na jou predikant, want ek kan jou nie help nie!" Binne my het die woorde van 'n digter my seer hart binnegedring: "Het God genoeg trane om Suid-Afrika skoon te was?"

Hoe verwronge is so 'n mens binne wat 'n moeder so 'n antwoord gee?

SO SÊ HULLE

"While legalised apartheid is ending, there is no end to the legacy of apartheid."
The mayor of New York, David Dinkins, on visiting South Africa.

"Dubrovnik is nie slegs 'n Kroatiese stad nie; dit is 'n wêreldbesitting. Dié stad is julle s'n, sowel as ons s'n. Waarom net woorde as 'n klein militêre teenwoordigheid die oorlog kan stop?"

Pero Poljanic, die burgemeester van die kultuurhistoriese, Middelleeu stad Dubrovnik, wat in puin gelê is, in 'n ope brief aan die Weste.

"Prime Minister Nawaz Sharif runs the country through the Intelligence Bureau. He does not have any sustained interest span which is more than 10 to 15 minutes long."
Former premier of Pakistan, Benazir Bhutto, on her successor, who, according to her, usurped power by rigging the polls.

"Ek doen 'n beroep op feministe om my te ondersteun. 'n Vrou se basiese regte moet beskerm word in 'n land wat die simbool van bevryding is."
Die Italiaanse porno-ster-cum-LP, Ilona Staller, wat toegang tot Amerika geweier is om geboorte te skenk aan haar baba by die Amerikaanse kunstenaar Jeff Koons.

"I'm a Christian person and I believe that we have a chance to find redemption in Christ."
David Duke, failed candidate for the governorship of Louisiana, and former leader in the racist Ku Klux Klan, that propagates hate of all black people.

"Ek is nie die geheimsinnige tipe nie."
Staatspresident FW de Klerk oor die bandopname-reletjie tussen hom en sy voorganger, PW Botha.

"My God, you can tell he was made in Britain!"
The Daily Mirror on released church envoy Terry Walte, who spent four years in captivity as a hostage in Lebanon.

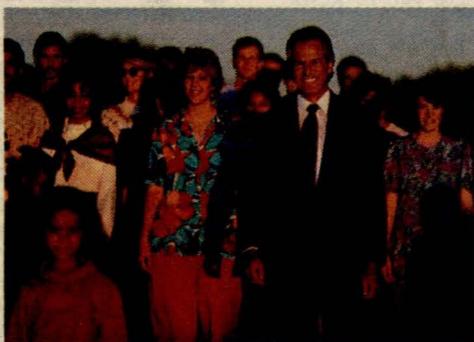
"The future of the whole planet depends on what happens in this country."
Eduard Shevardnadze, minister van buitelandse sake van die Sowjet-Unie.

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur behou die reg voor om briewe te verkort. Skryf aan:

VRYE WEEKBLAD BRIEWE, POSBUS 177, NEWTOWN 2113.

KOM ONS GAAN DIE TOEKOMS IN TESAME

Ons by Southern-Lewens glo dat openhartige en deurlopende kommunikasie tussen werkgewers en werknemers, en enige verteenwoordigersliggame, die enigste manier is om betekenisvolle werknemersvoordelereëlings te ontwikkel.

Gesels met jou makelaar of konsultant oor Southern-Lewens se omvattende werknemersvoordele-diens – saam, kan ons 'n toekoms beplan wat op begrip gegrond is.

Saam, bereik ons meer

Die Southern-Lewensassosiasie Beperk
Reg no 01/02186/06

BURROW COMMUNICATIONS 5088/A

22-28 NOVEMBER 1991

Tukkies in die net van die NEO-NAZI'S

Daar is 'n wêreldwye groei in neo-Nazisme en facisme, nie net in Suid-Afrika nie, maar ook in Europa. Die verskillende bewegings vorm deel van 'n internasionale Nazi-netwerk wat noue kontak met mekaar handhaaf en gesamentlik operasies aanpak. Tuks Nasionaal-Sosialiste vorm deel van dié netwerk, wat deur middel van 'n rekenaar-netwerk met mekaar skakel. **JACQUES PAUW** doen verslag

DIE sel van jong Neo-Nazi's aan die Universiteit van Pretoria waarvan Jurgens Grobbelaar 'n lid was, was deel van 'n internasionale Nazi-netwerk wat wêreldwyd gestrek het. Die jong Nazi's was onder meer met 'n spesiale rekenaar-netwerk met mekaar in verbinding.

'n Adreslys van buitelandse kontakpersone is ook in Grobbelaar se besit gevind. Een van die kontakpersone op sy lys is niemand minder nie as die omstrede David Duke, 'n gewese leier van die Ku Klux Klan wat pas die goewernewedloop in die staat van Louisiana verloor het. Duke is tydens die wedloop ook daarvan beskuldig dat hy pro-Nazi is.

Dokumente wat ná die tyd in Grobbelaar se besit gevind is, wys dat Tuks Nasionaal-Sosialiste kontak het met:

- Die Ku Klux Klan, die American Skin Heads, die Oklahoma Separatists, Romantic Violence, National Socialist Vanguard en White Aryan Resistance in Amerika.
- Die National Action Party, National Front, National Socialist Liberation Front, die British National Party en die Scorpi- ons in Londen.
- Nederlandse Volksunie en die Northern League in Amsterdam.
- Revolt in België.
- Die Revisioniste in Frankryk.
- Verskeie Neo-Nazi-bewegings in Duitsland.

Daar is ook aanduidings dat Grobbelaar ingeskakel het by Euroring, 'n organisasie wat enkele jare gelede gestig is om alle Nazi's in Europa onder een sambreel te verenig.

Jurgens Grobbelaar, 'n eerstejaar-student aan die Universiteit van Pretoria, en Jurgen White is twee weke gelede in die Noord-Kaap in 'n skietgeveg met die polisie dood. 'n Arsenaal, wat onder meer R-1, R-4 en AK-47-gewere, mortiere en handgranate ingesluit het, is by hulle gevind.

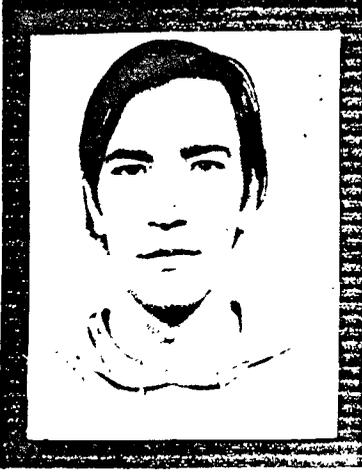
Grobbelaar en 'n medestudent, Jean du Plessis, het 'n maand gelede spoorloos verdwyn. Kort voordat Grobbelaar verdwyn het, het hy 'n brief aan sy ouers geskryf waarin hy afskeid van hulle geneem het.

VWB het twee weke gelede al berig dat Grobbelaar en Du Plessis lede van 'n Neo-Nazi-beweging was en bande met internasionale Nazi's gehad het. Die polisie ondersoek ook steeds die moontlikheid van 'n verband tussen Grobbelaar en die twee ver-regse vermeende moordenaars, Adrian Maritz en Henry Martin. Maritz is bekend vir sy Neo-Nazi-uitsprake.

Jean du Plessis en 'n vierde lid van die sel, Cornelius van Wyk, het intussen in die hof verskyn in verband met die diefstal van weermag-wapens en die moord op 'n bejaarde vrou in Noord-Transvaal.

Van Grobbelaar se kamerade het vandeeweek met VWB gesels en bevestig dat Tuks Nasionaal-Sosialiste deel vorm van 'n

DIE IDEAAL LEEF VOORT !

Jurgens Grobbelaar

Ons Sal Nie Vergeet Nie

OPGESTEL EN UITGEGEE DEUR
TUKS NASIONAAL-SOSIALISTE

'n Blijet van Tuks Nasionaal-Sosialiste ter ere van die jong Neo-Nazi Jurgens Grobbelaar.

internasionale en in baie gevalle ondergrondse netwerk van Neo-Nazi's.

Tuks Nasionaal-Sosialiste het per rekenaar ingeskakel op die internasionale Nazi-netwerk en gekodeerde boodskappe is heen en weer aan mekaar gestuur. Dit is dan ook vandeeweek bevestig dat Grobbelaar en sy makkers van voorneme was om Suid-Afrika te verlaat en hulle in die buiteland by hul Nazi-kamerade aan te sluit.

Grobbelaar wou hom klaarblyklik in Europa by 'n leier van die Franse Revisioniste, Olivier Mathieu, aansluit. Mathieu het sowat 'n maand gelede Suid-Afrika verlaat nadat hy 'n paar maande lank 'n woonstel met Jean van Wyk gedeel het.

Mathieu moes Frankryk inderhaas ver-

laat weens sy anti-Semitiese uitsprake en daar is steeds 'n lasbrief vir sy inhegtenisneming in daardie land. Hy skuil glo iewers in Italië. Nog 'n Franse Neo-Nazi en Mathieu se minnares, Christine Beauisard, wat verlede week by Van Wyk se hofverskyning gesien is, het saam met Mathieu na Suid-Afrika gekom. Sy het egter in Suid-Afrika agtergebly nadat sy op Van Wyk verlief geraak het.

Grobbelaar se makkers het vandeeweek gesê hy was nie 'n lid van die fanatieke Kerk van die Skepper nie, maar hy het wel van hul dienste bygewoon. Sy ideaal was om 'n nasionaal-sosialistiese orde onder die jeug tot stand te bring en Tuks Nasionaal-Sosialiste se internasionale bande te verstewig.

SOOS 'N SIEKTE VERSPREI DIT WÊRELDWYD

DIT is nie net in Suid-Afrika waar Neo-Nazisme besig is om onder sekere elemente van die jeug te groei en pos te vat nie. 'n Vlag van Neo-Nazisme het Europa in 'n greep van rassehaat en geweld vasgevang.

Regdeur die kontinent is Nazi-, anti-semitiese en rassebewegings besig om 'n geslote netwerk te vorm in hul stryd teen Jode, Asiërs, Arabiere en swartes. Na beraming is daar nou sowat 50 sulke bewegings in Europa.

'n Sambreelorganisasie, Euroring, is vyf jaar gelede gestig om alle Nazi-bewegings in Europa onder een sambreel te verenig. Tuks Nasionaal-Sosialiste het ook kontak met dié beweging gehad.

Die verslegtende ekonomiese toestande in Europa, wat stygende werkloosheid en groter armoede tot gevolg het, word deur die neo-Nazi's uitgebuit om meer lede te werf. Alle nie-Europeërs word die skuld vir die verslegtende toestande gegee.

Regdeur Europa word berigte ontvang van neo-Nazi's en Skinheads wat strate patrolleer en buitelanders - veral swartmense, Arabiere en Oos-Europeërs - met bofbalkolwe, brandbomme en traangas aanval. In Duitsland alleen is minstens elf mense vanjaar al in rassevoorvalle dood.

In Brittanje alleen het die polisie verlede jaar 2 908 rasse-voorvalle ondersoek - 'n styging van agt persent teenoor 1990. 'n Nuwe Neo-Nazi-beweging in Brittanje, die fascistiese British National Party, word tans die skuld vir die meeste rasse-aanvalle gegee.

Die British National Party (BNP), waarmee Grobbelaar ook bande gehad het, werf tans werklose witmense wat uitgestuur word om veral Arabiere, Pakistani's en swartmense aan te val. Volgens Scotland Yard het die BNP tans sowat 2 000 lede.

Die BNP - 'n splinterbeweging van die National Front - het volgens Scotland Yard 'n "verbond" met die Duitse Beweging-groep gevorm. 'n Arsenaal wapens is onlangs by Beweging-aktiviste gevind. Die BNP het 'n grootbyeenkoms vir vandeemaand in Brittanje georganiseer.

In die eertydse Oos-Duitse hoofstad, Leipzig, is sowat 200 Neo-Nazi's besig om inwoners van dié stad te teister. Minstens veertig winkels wat aan "uitlanders" behoort en woonstelblokke wat deur swart- en bruinmense bewoon word, is deur Neo-Nazi's aangeval. 'n Bejaarde egpaar is met 'n haelgeweer in hul gesigte geskiet.

In Frankryk styg die gewildheid van die verregse politikus Jean Marie Le Pen steeds. Na beraming het sy National Front al 70 000 lede en sal een uit elke vyf Franse vir dié party stem. Hy is in 'n onlangse peiling aangewys as die Franse politikus met die beste immigrasie-beleid.

Meer as 170 Joodse begraafplase is die laaste twee jaar deur Neo-Nazi's in Frankryk geskend en die laaste jaar is een Arabier dood en 36 brandbomaanvalle deur ver-regse is deur die polisie ondersoek.

Elders in Europa groei Nazisme ook. In Oostenryk het die fascistiese Freedom Party se steun in die onlangse provinsiale verkiesings drievoudig verdubbel en steun 18 persent van die bevolking nou dié party.

die pragmatiese BEMIDDELAAR

'n Dag voor sy sewentigste verjaardag, is **prof Richard van der Ross**, veteraan van die Kaapse Kleurlingpolitiek, die naweek tot die Nasionale Raad van die Demokratiese Party gekies. Dit volg kort na sy aanstelling as lid van die regering se kommissie oor grondregte. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** gesels met die man wat as politieke bemiddelaar al dekades lank 'n voorstander is van die Aristoteliaanse Goue Middeweg

Prof Richard van der Ross. (Foto: Guy Tillim / Southlight)

IN Van der Ross se kantoor by die RGN aan die Kaapse strandfront probeer 'n kollega 'n middagetafspraak maak. Dit blyk 'n onbegonne taak te wees, want sy dagboek is vol - propvol. Enigeen met soveel ysters in die vuur - en nou nog twee vuurwarm ysters daarby - moet kan goël om by alles uit te kom. Maar hy bly rustig: "Ons sal 'n tyd kry."

Die meeste mense met soveel verering op hul kerfstok soos Van der Ross, sal seker op sewentig wil terugsit om hulle daarin te behaag. Met vier ere-doktorsgrade en die ere-burgerskap van Kaapstad - een van net vyf in die geskiedenis - agter sy naam, 'n doktorsgraad in die filosofie, verskeie onderskeidings in die onderwys,

'n hele paar boeke, lidmaatskap van verskeie belangrike kommissies om van trusteskappe en internasionale erkenning nie te praat nie, is dit duidelik nog nie die einde van die pad vir hom nie.

Want die dinge wat hy altyd "beter" probeer maak, is nog nie "reg" nie. Paradoksaal miskien - soos die man self, wat soms nie reg verstaan is nie, al sê hy dit nie self nie. Hy is in gesprek, soos hy nog altyd in daad was, tegelyk beginselman en pragmaties.

En homself gaan haal hy elke keer terug, in die twintigerjare toe hy in Wynberg grootgeword het, en beslis by die gemeenskap - die Kaapse Kleurling-gemeenskap. Van der Ross verklaar homself binne die raamwerk van sy verbondenheid

by die lotgevalle van die Kleurling, vir wie die "dice" maar net nie "reg" wou val nie.

Sy verbondenheid en betrokkenheid kwalifiseer hy. "Ek is eerstens en laastens 'n onderwysman," sê hy telkens trots.

"Jy weet, dit is dieselfde proses waardeur die Afrikaner gegaan het. Die onderwysers, die predikante, die koerantmanne, die wat kon lees en skryf, het die segsmanne geword van die gemeenskap." Dit is waarom Van der Ross homself telkens in die politiek begewe en telkens weer terugkeer het na sy eerste liefde, die onderwys. En in sy politieke beskouings was daar altyd die klem op gemeenskapsbetrektheid en opheffingswerk in dit wat hy gedoop het "die subkultuur van armoede".

Maar dit was nie net weens behoefte nie. "Ek dink dit is in die bloed," sê Van der Ross. Hy vertel van sy pa, 'n man van die onderwys en die onderwysgemeenskap, sy ma wat ook onderwyser was soos haar ma, en dat sy broers en susters buiten een ook in die onderwys is. Sy ma het gemeenskapswerk onder vroue gedoen. Hy het sy pa later opgevolg as hoof van die Battswood Onderwyserskollege, nog voor hy koerantman en politikus geword het, maar dit is 'n ander storie...

Om te verstaan waarom so 'n statige, welsprekende, en ja, amper te ordentlike man hom in die sestigerjare en nou weer in die verraderlike wêreld van die politiek begewe, moet hy sy gemeenskap verklaar - flegmaties en met nadruk en in besonderheid, soos sy styl is.

"Soos elkeen, of hy dit nou wil erken 'ofte not', is ek deel van my gemeenskap. As jy nie lid is van 'n kleiner gemeenskap nie, vind jy ook nie jou plek in die groter een nie - dit is universeel," sê hy.

BRUIN BEWUSSYN

"Maar in hierdie land, vernaamlik hierdie Kleurlinggemeenskap, het dit feitlik mode geword in die laaste tien jaar of wat, om weg te skram van die benaming Kleurling. Mense het dit gekoppel aan die idee van klassifikasie onder die wet en ook omdat dit met diskriminasie gepaard gegaan het. Dit is natuurlik onaanvaarbaar, veral as die diskriminasie jou te na kom.

"Dit is 'n sensitiewe punt, want mense hou nie daarvan om daaraan herinner te

word dat daar 'n tyd was toe diskriminasie in ons guns was nie, natuurlik in vergelyking met swartmense.

"As jy teruggaan na die vroeë dae van hierdie eeu, selfs tot die veertigerjare, was dit amper 'n eer om 'n Kleurling genoem te word.

"Mense was nie so polities bewus nie en daar was in die dertig- en veertigerjare 'n persepsie dat die Kleurlinge in die hoofstroom van die politiek opgeneem sou word en weer volwaardige burgers sou word. Vergeleke met blankes was ons nie heeltemal op peil nie, ons was armer, agtergeblewe - maar jy het darem gevoel jy kom by, jy kom by...

"Al wat nodig was, was dat jy Godvresend moet wees en wetsgehoorsaam en ook hardwerkend. Nou aan dié drie dinge het ons voldoen en ons het gevoel dinge sal regkom..."

Maar dinge het nie beter nie, maar slegter geword. Die Kleurlinge het hul "gunstige posisie vis-à-vis die swartes" in terme van byvoorbeeld arbeidswetgewing begin verloor. "Mense het in daai dae iets bekom, huise, ambagte, wat die swartmense nie kon doen nie. Ek sê nie dit was goed of sleg nie, maar ek sê om 'n Kleurling genoem te word, was nie iets negatiefs nie," beklemtoon hy weer. Van der Ross meen die apartheidswetgewing waardeur die Kleurling vervreem is, het die totstandkoming van 'n bestendige middelklas 'n groot knou gegee. En hy erken dat die waardes wat die gemeenskap in daardie dae aangevuur het, nou nog ten grondslag van die rotsvaste konserwatisme van die meeste bruinmense lê. "Dit was eers later toe die wet, 'de lo', kom en sê 'n Kleurling beteken jy kan nie hier nie en ook nie daar nie, dat die Kleurling die sogenaamde Kleurling geword het. Ekself het dit verspot gevind, maar ek verstaan dit."

WIE WAS NIE 'N KOMMUNIS NIE?

Dit is nie dat Van der Ross daarmee apartheid probeer goedpraat nie, intendeel. In die sestigerjare was hy juis die een wat gesê het "hokaai" toe die Kleurlingpolitiek die stelsel klakkeloos begin napraat het. Hy verduidelik weer die geskiedenis van die vervreemding van die gemeenskap, van die Coloured Advisory Council, CAC,

onder die Smuts-regering, tot die verwydering van die Kleurling van die gemeenskaplike kieserslys, tot die totstandkoming van die Verteenwoordigers gekies moes word. "Hier is ons nou by wat sommige mense gedink het gaan die kern van 'n Kleurlingparlement word, met al die 'trappings'. En die mense het begin regmaak vir verkiesing, partye gestig en al die tradisionele vorme van politieke optrede begin volg. Thom Swart stig die Federale party, wat baie duidelik pro-apartheid was, mense begin 'jocky' vir posisie, en ander distansieer hulle heeltemal.

"En elke party wat die lig sien, is méér regs as die vorige. Almal probeer guns wen by die NP - praat van eie dit en eie daai."

In dié stadium bedank Van der Ross toe uit die onderwys en word redakteur van Cape Herald, 'n Kleurlingkoerant onder eienaarskap van die legendariese Hollandse joernalis, Aad Kaptein.

"Ek het die ding so deurgekyk en gesê nee, 'not de wiel', ons kan nie stilsit en toesien dat die mense wat hulself as spreekbuise vir die Kleurlinge voorhou almal regsgesindes is nie." Hy stig toe die Arbeidsparty, wat later in die volksmond die Arbeiders geword het, aan die hand van die Britse Labour Party se grondwet. Die naam is eintlik ontleen aan die Nederlandse Arbeidsparty, wat volgens oorlewering "die werkerstand suksesvol opgehef en van drank gespeen het". Die party se "raison d'être" was sy afkeer van apartheid.

Van der Ross is onmiddellik as "kommunis" uitgekryt. Hy lag daaroor. "Wie was nie 'n kommunist nie?" vra hy. "Almal wat nie nasionaal was nie, was mos 'n kommunist." Met die dood van Verwoerd word hy gewaarsku: "Dick, jy is die leier van 'n anti-apartheidsparty en die redakteur van 'n anti-apartheidskoerant. Die nuwe man gaan erger wees. Jou kop gaan eerste rol."

Aanbiedings van akademiese poste van New York tot Lusaka het ingerol, maar sy vrou het geweier om die land te verlaat. "Ek het nooit berou gehad nie," vertel hy met hulde aan sy vrou, wat tien jaar gelede oorlede is.

Pleks van landuit, sluit hy hom toe aan by die Kleurlingdepartement van Onderwys as inspekteur van skole, waarvan hy miskien met 'n tikkie berou vertel. Toe hy 'n paar jaar later in opdrag van die departement betrokke moes wees by die tienjarige Republiekviering, skors die Arbeiders hom. "Hulle het my tot vandag toe nie laat weet nie, maar ek het dit in die koerant gelees." Hy lag lekker.

STEM JA

Miskien voel hy nou nog ongemaklik oor wat in daardie tyd bestempel kon word as 'n flirtasie met radikale standpunt-inname. Want in die jare wat gevolg het, het hy dit telkens vermy, altyd die Aristoteliaanse goue middeweg gekies en in die proses as bemiddelaar par excellence naam gemaak. Maar in die later meer gepolitiseerde bruin gemeenskap kon hy nie altyd almal gelukkig hou nie.

Die linkse faksies het hom dit onder meer kwalik geneem dat hy met die referendum vir 'n driekamerparlement in die vroeë tagtigerjare wilmense aangespoor het om daarvoor te stem.

"Ek het gesê, ja, die groot krag en waarde van die stelsel is dat dit nie kan werk nie, en dat dit daarom nie lank sal wees voor mense dit sal moet verwerp en iets anders moet probeer nie. Wat dit wel sal doen, is om die 'logjam' in die landspolitiiek te breek - die beeld dat alles lillie-wit is. Maar dit was 'n 'sham' en dit het ek gesê," verduidelik hy nou.

"As ons bewys het die ding werk nie, kan ons nooit teruggaan na 'all-white' nie - en dit is waar ons nou is."

Waar hy nou is, is by die DP, 'n besluit wat baie verbaas nadat hy enkele maande

nog in die nuus was met pogings om 'n nuwe nie-rassige party te stig.

Van der Ross verduidelik in besonderhede hoe hy en sy vriende gaan sit en wonder oor die naderende dag waar hulle weer 'n kruisie op 'n stuk papier moet gaan trek. "Jong, wat gaan ons maak," het hulle gewonder terwyl die ANC en die NP links en regs na stemme vry.

DIE GETOETSTE DINGE VAN DIE KAAP

Hulle het besluit om 'n nuwe party te stig, maar niemand wou die vaandel opneem nie. Van der Ross het begin briewe skryf om 'n leier te vind, siende dat hy in sy eie woorde "meer stigtings van politieke bewegings op die kerfstok het as die ander". Die voorwaardes sou wees dat dit nie 'n Kleurlingparty sal wees nie en dat dit verteenwoordigend moet wees van "die ou bekende, getoetste dinge - Kaapse liberale waardes".

Hy lag oor 'n versoek om dié waardes uit te spel. "Ja, wat is dit? Ek dink dit behels die veiligheid van persoon en eiendom, persoonlike waardigheid, vryheid van aanbidding, die hele 'spiel' van menseregte, geregtigheid, toegang tot howe, en belangrik is die beginsel van 'n mark-ekonomie met 'n sterk klem op sosiale verantwoordelijkheid. Dit neem jou weg van die kommunisme - absoluut."

Hy het en sy sowat twee dosyn vriende het die verskillende partye laat kom om hul standpunt te stel. En uiteindelik het Van der Ross besluit: wat ons sê, is wat die DP sê.

"Die party was nie voorheen so bekend by ons nie. Ons het dit as 'n soort 'upper middle class, elitist white' party gesien, maar hulle het erken hulle het nie moeite gedoen om hul boodskap uit te dra nie." Van der Ross meen daar is groot potensiaal vir die DP om 'n natuurlike tuiste vir die Kaapse Kleurlinge te word. "Die antwoord lê in werk en nóg werk," sê hy. Dan vertel hy trots dat hy in sekere sin 'n aandeel in die stigting van die DP gehad het.

Hy gaan haal dit weer ver, by die sestigerjare se Molteno-kommissie wat deur die "progressives" gevorm is en hy lid van was. "Dit het die eerste werk gedoen wat gelei het tot 'n Progressive Party en later die PFP, met die klem deurentyd op 'n federale grondwetlike bedeling.

Werwing is een van sy take as lid van die Nasionale Raad van die party, wat hom op sy jaarkongres die naweek eenparig in die posisie geplaas het om 'n bemiddelingsrol te speel in die oorgangstydperk op hande.

"Die rol is een van die dinge wat my na die DP aangetrek het", erken Van der Ross, wat duidelik goed geplaas is om 'n sleutelrol daarin te vertolk. Maar mens wonder weer waar hy die tyd gaan kry, as mens in ag neem dat hy ook nou lid is van die nuwe grondkommissie, wat reeds deur sommige as 'n floue toegewing deur die regering vir die aandrang op grondrestituisie afgemaak is.

DAN GEE JY IETS

Die moontlikheid bring weer die Van der Ross-pragmatisme na vore. "Wat is verkeerd met 'n toegewing?" sê-vra hy met nadruk.

"Jy weet, as jy 'n toegewing maak, dan gee jy iets. Jy moenie dink dat mens alles met 'n piksteel uit mense moet slaan nie. Preek ek vir jou? Ek is 'n onderwyser." Hy lag.

"Die wet wat hierdie kommissie toelaat, is dieselfde een wat die ou wet opgehef het, die een wat al die onreg gedoen het, aan individue en gemeenskappe. Nou hoe spreek jy dit aan en kan dit hoegenaamd reggestel word? Die vernedering wat mense moet deurmaak, dit kan byvoorbeeld nie reggemaak word nie.

"Ek moes self twee keer uit my eie huis padgee weens die Groepsgebiedewet. Die eerste was die vernedering om te voel jy woon waar dit iemand anders behaag. As

"Al wat nodig was, was dat jy Godvresend moet wees en wetsgehoorsaam en ook hardwerkend. Nou aan dié drie dinge het ons voldoen en ons het gevoel dinge sal regkom..."

"Jy weet, as jy 'n toegewing maak, dan géé jy iets. Jy moenie dink dat mens alles met 'n piksteel uit mense moet slaan nie."

"Die mense wat wel 'n bietjie voordeel trek, hulle sal weet. Die ou wat sê dis maar 'n toegewing, dis maar kosmeties, daai ou is self very well off, thank you very much. Ek sê nie mens moet krummels vat nie. Ek sê jou waardigheid is jou waardigheid. En ek kan my nie aanmatig om vir ander te sê waar hulle nou moet woon nie."

lid van die Erika Theron-kommissie oor die posisie van die Kleurlinge het ek meer as enigiemand anders oor die Groepsgebiedewet geskryf en gese dit is die slegste van al die wette. Nou wil ek kyk of dit nie reggestel kan word nie.

"Kom kyk hier by die venster uit". Hy wys Distrik Ses, waar hy aan die Trafalgar Hoërskool gematrikuleer het. "Dit was 'n onreg van die wreedste aard wat mense aangedoen is... en as ek net 'n bietjie kan bydra, kan mense my maar van 'n kant af uitkryt."

"Die mense wat wel 'n bietjie voordeel trek, hulle sal weet. Die ou wat sê dis maar 'n toegewing, dis maar kosmeties, daai ou is self very well off, thank you very much. Ek sê nie mens moet krummels vat nie. Ek sê jou waardigheid is jou waardigheid. En ek kan my nie aanmatig om vir ander te sê waar hulle nou moet woon nie."

THE LOST GENERATION

Hy het voorheen ook in die RGN se De Lange Komitee van Ondersoek na die onderwysstelsel gedien. Die toestand van onderwys bly 'n teer saak. Hy skryf die probleme hoofsaaklik toe aan 'n tekort aan geld weens die apartheidstrukture.

"Maar die onderwysers en gemeenskap het verstaan dat die situasie gepaard gaan met die hele politieke situasie en dat dit eers reggestel moet word.

"Waar dit gegaan het om die optrede het ek baie probleme gehad. Ek was nooit daarvoor te vinde dat jy 'n kind voor die stryd druk nie. Daar het ek baie die wind van voor gekry, ook uit my eie gemeenskap. Maar jy mag nie vir 'n kind sê hy moet daar ingaan as 't ware as werktuig of wapen nie. As ons nou agtema kyk na 'the lost generation', dan sien ons mense wat heeltemal verpletter is en wat geen geld ter wêreld kan regmaak nie."

Van der Ross was sedert die laat sewentigerjare telkens midde-in die maalkolk waarin onderwys begewe is, veral as rektor van die Universiteit van Weskaap - wat hy teregend UWC-University of the Working Class noem - en verlede jaar nog by die Worcesterse Onderwyskollege, waar die struggle en die aandrang op people's education dikwels voorrang bo studie geniet het nie. Sy pragmatiese benadering het hom nie altyd gewild gemaak nie en die persepsie laat ontstaan dat hy hom deur die establishment aan die neus laat lei.

'N KULTUUR VAN ARMOEDE

Maar Van der Ross laat nie bitterheid

deurskemer nie, net een keer 'n bietjie hartseer - daar waar hy sy skok beskryf toe hy agterkom die Kleurling homself in die greep van 'n subkultuur van armoede bevind.

Dit was in die tyd toe hy die Early Learning Centre tot stand gebring het, 'n gemeenskapsprojek waaruit ander soos die Grassroots-projek later gevloei het.

Hy het begin navorsing doen oor die kognitiewe leervermoë van jong kinders en op 'n studietoer oorsee gevind dit het wêreldwyd min met kleur te doen, maar met armoede. Sy teorieë het verdere beslag gekry binne die Theron-kommissie.

"Jy weet, die Kleurlinge het nie 'n eie kultuur nie. Ek word so bewoë as ek daarvoor praat. Nou die dag kom sien die mense van die Volkstaatbeweging vir my en verduidelik wat hulle vir die blanke kultuur doen. Hulle sê ek moet dieselfde vir die Kleurlinge doen. Maar die Kleurlinge het net 'n subkultuur, dit het sielkundige gevolge, mense voel die vervreemding as gevolg van lewensomstandighede, wat hulle afsonder. Later kry jy vyandigheid, selfs haat..."

Hy verduidelik dat die aandrang op people's culture 'n stadium is. "Alle kultuur is people's culture. Dit is 'n soort taktiek wat mense gebruik om hul gelede te sluit en 'n sterk beweging op die been te bring. Die Afrikaner het dit ook gedoen en die konserwatiewes doen dit nou weer. Daar is seker ook goeie dinge daarin, maar dit is hoofsaaklik 'n manifestasie van 'n poging om jouself sterk te maak. Amerika is 'n goeie voorbeeld waarin people's power in alles voorrang geniet het. Maar dan kom daar 'n punt waar jy daai dinge weer los. Ek hoop ons sal daardie vertrouwe in onself kan kry."

GREY POWER

Maar op 70, beklemtoon Van der Ross, is hy eintlik baie optimisties. Hy sien die tyd dat sy profesie bewaarheid sal word dat die Kleurling weer trots sal wees om so genoem te word. Hy sien die beëindiging van wetlike diskriminasie, maar waarsku dat dit nie noodwendig beteken mense verander in hul wese nie.

"Ek is in baie opsigte begunstig deur my posisie," erken hy. "Maar daar is baie ander mense wat nou na meriete handel sal kan word. Ek weet daar gaan baie 'hiccups' wees langs die pad, maar ek sien uit daarna al is ek 70 - miskien omdat ek 70 is, want ek het 'n groot bewonderaar geword van 'grey power'."

The right to reproductive freedom

In the discussion of women's rights to be included in a

new South African constitution, one crucial issue is being ignored, writes **AMANDAGOUWS**.

A woman should have the right to choose an abortion if she needs one

I HAVE recently been looking at a few discussion documents on women's status which make suggestions for the inclusion of women's rights in a new South African constitution. What struck me was the silence on women's reproductive freedom, which entails the right to control her own reproductive activities and to have control over her own body. It also entails the right to choose an abortion if she needs one.

The DP discussion document mentions "special protection relating to the reproductive role and physical safety of women" but nothing on abortion. In the *Sunday Times* of 10 November 1991 Dene Smuts, who helped to draft the discussion document, holds the personal view "that abortion should not be dealt with as a women's rights issue because the rights of the father and the foetus or child are also at issue; and because to claim such a right for women is to absolve men from their procreative and parental responsibilities".

The discussion document of the Centre for Development Studies at UWC includes the right of women to control their own fertility but as a woman's health right. The same document includes a copy of the United Nations Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women which includes many rights that would enable women to reproduce in safety without discrimination from their employers. Only one clause includes a woman's right to decide freely and responsibly on the number and spacing of her children. How, I asked myself, can she do this if legal abortion is not available when contraception fails or is not available.

The silence on reproductive freedom in these discussion documents is probably due to the very sensitive nature of the discussion of abortion in this country. The very word abortion can quickly introduce division where unity previously existed. Yet ignoring abortion will not make the need for it go away.

As Kathleen McDonnell writes in her book *Not An Easy Choice - A Feminist Re-examines Abortion* (1984): "For many feminists, neutrality is simply unacceptable on an issue as central to women's liberation as abortion ... it seems to me that if there ever was a litmus test for commitment to combating sexism, abortion is it." Abortion should be seen as an issue of women's control over their own bodies. To be pro-choice is not to be pro-abortion in the sense that there should be abortion on demand. It means that a woman should have the right to choose to terminate her pregnancy. If we advocate women's rights then we cannot deny abortion as a central

women's right issue.

Leaving the right to reproductive freedom out of a constitution will leave women in South Africa in the same difficult situation in which American women now find themselves. Abortion was legalized through the right to privacy as interpreted by the landmark court case *Roe vs Wade* in 1973. Yet, because women's right to reproductive freedom is not protected in the US constitution, the Supreme Court - staffed by a majority of conservative judges - has managed to make it increasingly difficult for women to obtain abortion, especially in the last three years. Furthermore, the Hyde Amendment passed in 1976 and upheld by the US Supreme Court in 1980 has eliminated federal medical funds for abortion except in the cases of rape and incest. State governments have eroded women's right to choose by legislating certain standards for abortion clinics that make it impossible for them to keep functioning. In the US women are being sent back to back-street abortions.

If the right to reproductive freedom is not entrenched in a constitution it will not be viewed as a fundamental right but rather as an issue which can be dealt with as a policy decision. Different ruling parties may make different decisions due to changing perceptions on reproductive freedom. In the end reproductive freedom can become a political football used by men for their campaign platforms.

The right to life will be entrenched in a constitution and therefore women will need the right to reproductive freedom to ensure women's control over their own bodies (as opposed to the right to privacy) because the right to life is the lynch-pin for people who oppose abortion. Pro-life groups give priority to the "right to life" over the "right to choose". The emphasis is placed on the life of the foetus in their belief that life starts at conception. Abortion is therefore viewed as murder by pro-lifers (apparently bombing abortion clinics while people are inside has got nothing to do with life or death). That is why viewing abortion as involving the rights of the father and the foetus puts us in dangerous territory because it lends support to militant right-to-life groups.

What are the rights of a foetus? The answer to this question involves perceptions of morality and the question of when life starts. For the right-to-life groups, life starts at conception and therefore terminating pregnancy is akin to murder. Getting into a long debate over when life starts seems to me unhelpful because we simply do not know. Talking about a foetus as a human being that is not a person confuses the issue. It is better to look at the many

sides of morality. Where is the morality in bringing a child into the world if there is little or no hope in feeding and clothing it, let alone ensuring his/her quality of life?

Feminist psychological theorist Carol Gilligan argues that women who choose abortion are motivated by an "ethic of care" which resists the subordination of human needs and relationships to so-called universal principles of right and wrong. Research has shown that women quite often resolve moral conflicts by attempting to show regard for all the people that are involved in relationships and to work out a solution that benefits the majority of them, even if it implies terminating pregnancy. Yet, this is not a simplistic moral relativism. As McDonnell points out "it is highly dialectical, and attempts to integrate the concept of the 'rights' of others with... a feeling for the complexity and multifaceted character of real people and real situations".

Many moral and ethical issues arise from the development of reproductive technology that seems to benefit the pro-life people more than it benefits women. The invasion of the womb through sonar and other methods has enabled us to see a very clear picture of the foetus at a very early state, giving it the status of a person, a patient. This emphasis on the foetus enabled the pro-life people to make posters of disembodied foetuses seemingly floating in space disconnected to the woman and the womb. With this spectacle the woman who bears the child has become invisible and left out of the picture. The focus is on the foetus and the woman who bears the child becomes a mere passive vehicle for birth; or that is what the pro-life people want us to believe. Yet, there are real life women involved in bearing children. Do we care about their needs, their anguish, their happiness or unhappiness about bearing children? Those who are anti-choice definitely care more about the foetus than about the woman who bears the child.

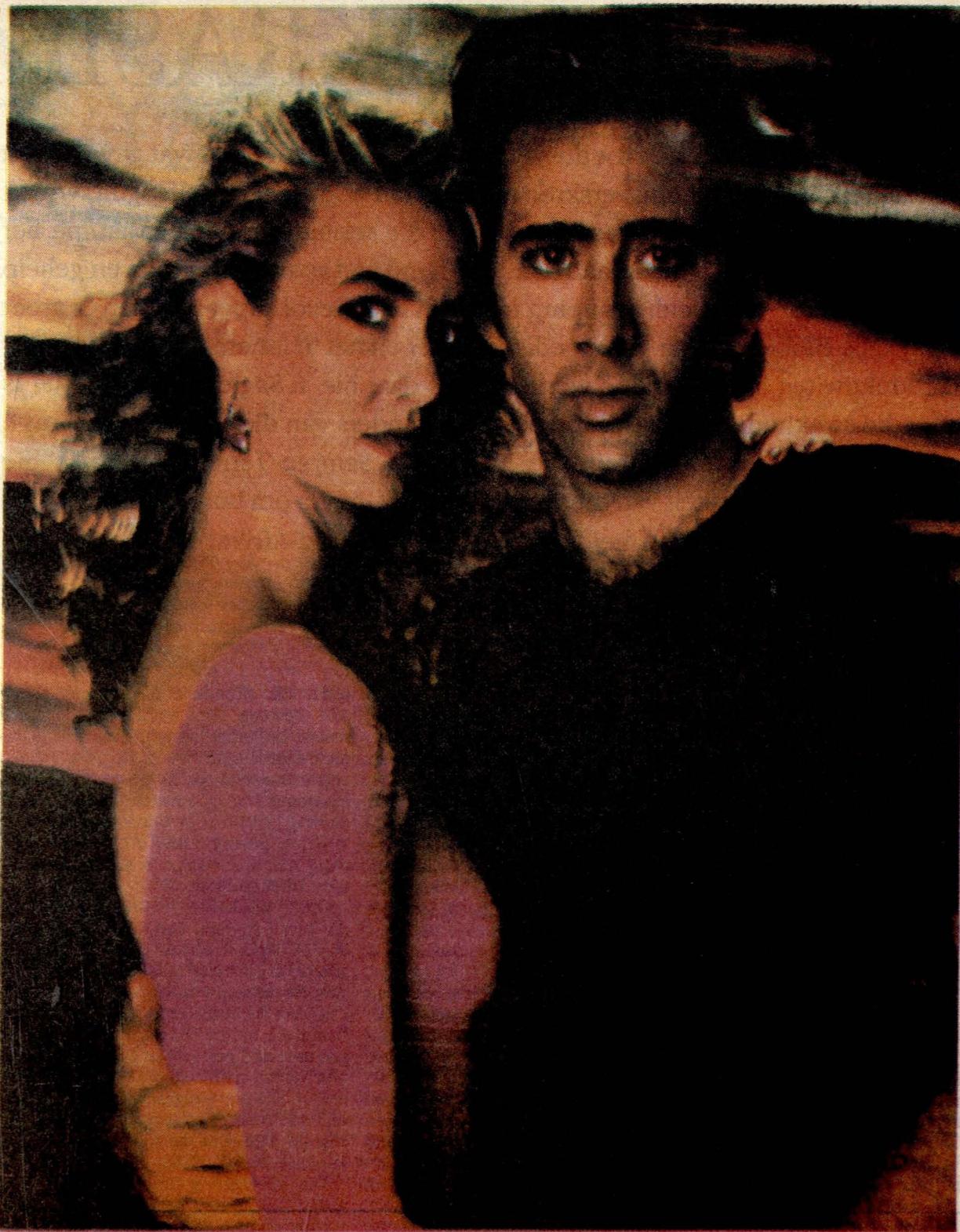
What about the rights of the father? Statistics from the US show that one third of legal abortions are performed on women under twenty, another third on women between 20 and 25 and the remaining over 25 years of age. Only a quarter of these women are married. So in most cases we talk about an "absentee" father - somebody who is not responsible enough to take contraception seriously - how responsible will he be in childbearing? Or maybe the "father" can be forced to marry the pregnant woman - the old shotgun marriage - a recipe for lifelong unhappiness. Research has shown that most relationships do not survive the stress of an

unwanted pregnancy. And in cases where the relationship continues the woman's life and career opportunities are probably ruined, given societal bias against extra-marital pregnancies. When a married woman chooses abortion it is helpful if it is a decision based on consensus, yet if it is not the woman's wishes should prevail. It is her body after all and she should have control over it - that is what reproductive freedom means.

Some people argue that legalizing abortions will make it "easy" for women to get an abortion. The need for abortion will not go away even if it is hard to get an abortion. What can be harder to get than a back-street abortion? In South Africa 250 000 illegal abortions are performed per year and many women die from them. The need for abortions will not go away as long as we cannot force men to take their procreative responsibilities seriously. Addressing reproduction as a matter of responsible contraception still places the burden for responsible procreation on women. Who has to take the pill once a day, while we know that it is possible that longterm use can cause breast cancer? Who has to wear an IUD or diaphragm? Who has to remind/beg men to wear a condom? Many uneducated women are forced to use such methods as Depo Provera (a monthly injection) and Norplant (a contraceptive implant under the arm). (The SABC's one-sided coverage of overpopulation on Agenda on 10 November inferred that women who are against Depo Provera are against contraception. This is not necessarily the case - Depo Provera has dangerous side-effects and has been banned in many countries.)

In South Africa it has for the longest time been men who have decided over abortion and therefore over women's bodies and over the quality of their lives. Isn't it time that women claim this decision for themselves? How can we be silent on abortion at a time when a new constitution is being formulated? By silencing ourselves we are once more giving men the power to decide. Having a choice does not mean it is an easy choice. Choosing abortion goes against women's socialization to nurture. It also means she has to carry a secret because we do not openly talk about abortions. Nobody likes abortions, nobody could possibly like the idea of medical instruments tearing away at our insides. Yet only effective birth control that involves the responsibility of men and safe abortion offer us the possibility of liberation from the destiny of our biology - a destiny that men do not share.

(Dr Amanda Gouws is a political scientist at the University of Stellenbosch.)

VUUR EN VLAM oor Lynch

David Lynch se **Wild at Heart** is 'n road movie met 'n scorched earth policy.

ANDREA VINASSA ry saam met *Lula*, *Sail* en die hele *vreemdsoortige spul die niet in*

DAVID LYNCH, Hollywood se enfant terrible, is toe die hele tyd 'n opperste romantikus - of miskien is hy net 'n realis met 'n wacko verbeelding, 'n kind wat weier om van sy fantasie-lewe afstand te doen.

Hy word gesien as weird, avant-garde en amoreel, maar al wat ek sien, is 'n uiters deernisvolle kunstenaar wie se visie gegrond is op insig en mensekennis. Of dalk is hy net 'n briljante goëlaar wat weet watter emosionele knoppies om te druk.

'n Mens hoef net te kyk na sy vroeëre prente, *Eraserhead*, *The Elephant Man* en *Blue Velvet*, om te

beseft dat Lynch belangstel in die samelewing se outsiders, uitgeworpenes, aweregse en verminktes van gees en vlees. En hy wil nie van hulle 'n spektakel maak nie. Hy dwing ons om na menslike mismaaksels te kyk tot ons hulle as normaal aanvaar en ons eie mismaakt-hed raaksien.

Met al sy prente wil hy konvensionele persepsies ondergrawe. Hy slaan bollemakiesie met begrippe van moraliteit en amoraliteit, beeldskoonheid en lelikheid, goed en kwaad, bevryding en onderdrukking, geweld en humor.

Hoewel elke Lynch-prent oorspronklik is, is daar tog

visuele en tematische ooreenkomste: Die heel irrasionele *Eraserhead* vra ons om deernis te hê met 'n walglike skepsel en dit is net die krag van Lynch se visie wat ons uiteindelik oortuig. In die treffende *The Elephant Man* (my gunsteling Lynch-prent) berei Lynch ons voor op die monster. Teen die tyd dat ons hom sien, is ons simpatiek en ervaar ons sy lyding.

Sy prente is soos droom-fragmente aanmekaargesit wat saamgebind word deur 'n interne logika. Dis duidelik uit *Wild at Heart* dat Lynch se fantasieë gevoed word deur wat hy om sien: die bo blink, onder stink het is vuur en vlam daaroor. Hulle kan sê dis vol over-the-top karikature sonder 'n lewe buite die prenttraam. Hulle sal reg wees... Sailor en Lula leef net vir mekaar; Lula se ma leef net vir Lula en al die ander makabere karakters leef om vir Lula en Sailor te vervolg.

Amerikaanse kritici het *Wild at Heart* glo afgeskiet en heel waarskynlik sal die klomp prissy locals dit ook doen, maar rolprentliefhebbers waarmee ek gepraat het is vuur en vlam daaroor. Hulle kan sê dis vol over-the-top karikature sonder 'n lewe buite die prenttraam. Hulle sal reg wees... Sailor en Lula leef net vir mekaar; Lula se ma leef net vir Lula en al die ander makabere karakters leef om vir Lula en Sailor te vervolg.

Die spel is heeltemal melodramaties. Visueel kom dit nogal kru voor. Als is kōmmen, pienk, pers en rooi en die karakters sê soms simpel pseudo-poëtiese goed soos "Sail, you make me hotter'n Georgia asphalt" en "This whole world's weird and wild at heart."

Prullerig, smakeloos, tong-in-die-kies en heeltemal getrou aan die werklikheid.

Die oorgange tussen tonele is nie noodwendig logies of glad nie. Lynch gebruik dikwels steurende jump cuts en luidrugtige musiek, tegnieke wat bydra tot die ontstellende uitwerking van die geheel. Die onsamehangendheid is 'n aanduiding van die gefragmenteerdheid van die lewe. Tonele word die hele tyd "epgesny" en karakters ook: daar is talle grusame motor- en skietongelukke waar mense se koppe afgeblaas word, mense in rolstoele rondry en mense met harsingskudding rond dwaal.

Lynch se prente is vol Fellini-agtige weirdos, maar hulle is nie as versierings - soos Fellini s'n - versamel nie. Hy dwing ons om die skokkende en die grusame te aanskou. Visueel en op 'n narratiewe vlak verwys *Wild at Heart* die hele tyd na Hollywood se droomfabriek - *The Wizard of Oz* lewer heelwat simboliek - en tog is alles agter die hoflike fasade van die voorstede te vinde... in realisme wat beslis nie naturalisme is nie.

Wild at Heart is 'n verbluffend eenvoudige prent. Dit vertel 'n heel alledaagse storie waarmee almal hulle kan identifiseer: dis 'n soort post-modernistiese Romeo & Juliet met 'n hêppie ending... nie te hêppie wat die rolprentkuns betref nie, wel vir die Sailor en Lula.

Gewoonlik is die erotiek in Lynch se prente duister, selfs *Eraserhead* en *The Elephant Man* is uiters eroties. Hier is die erotiek eksplisiet. Die seks tussen Lula en Sailor word geensins pervers aangebied nie. Trouens, die seksuele verhouding tussen Sailor en Lula is die enigste normale gebeurtenis in die hele prent. Hulle is onskuldige

in 'n liefdelose wêreld vol fisieke en geestelike gevare en natuurlike rampe. Dit is die omgekeerde van 'n konserwatiewe prent soos *sex, lies and videotape* wat repressie as die norm aanbied.

Lula is die sentrale karakter in *Wild at Heart*. Haar verhouding met Sailor word in teenstelling geplaas met haar wanfunksionele verhouding met haar psigotiese ma - moederliefde en die beskermings-instink van die moeder

het misvorm geword en kry uiting as jaloesie en verwoesting - en 'n oom wat haar verkrag het. ('n Mens herinner jou die *Elephant Man* se drome van sy ma se verkragting deur 'n olifant.)

Lula is die enigste karakter wie se psige verken word. Die verkragting en die moord op haar pa spook by haar. Haar en Sailor se verhouding bied 'n toevlugsoord van haar traumas. Wanneer sy op die tapyt kots en dit nie skoongegee word nie, vra Lynch ons weer om die harde werklikheid te aanvaar. Dan balanseer hy die ongure met die feë-agtige: wanneer Sailor saam met Bobby Peru die roof uitvoer, knoop Lula 'n verhouding met 'n beeld van 'n perd aan. *Wild at Heart* is vol sulke fantastiese beelde wat die onbewuste verken.

Vuur is 'n herhaalde beeld: die aansteek van vuurhoutjies en die beeld van haar pa se vlammedood verleen ritme en pas aan die prent.

Lynch se briljantheid lê in sy vermoë om jou met sy visuele plan 'n vuishou in die maag te slaan en jou emosioneel te betrek sonder om regstreeks 'n beroep te doen op jou emosies.

DIE SOSIAAL-DEMOKRASIE

Die debat oor 'n toekomstige ekonomiese stelsel vir Suid-Afrika was tot dusver 'n ietwat onvrugbare een wat gewoed het tussen die ekstreme van kapitalisme en sosialisme. Dié twee kampe verskree mekaar nou nog oor hoe selfsugtig, wreed en onregverdig die kapitalisme is en hoe oneffektief, burokraties en gediskrediteer die sosialisme is. Albei kampe het waarskynlik 'n groot deel van die waarheid beet. Kapitalisme het inderdaad hand aan hand met apartheid geloop en gehelp sorg dat ons ekonomie een is wat gekenmerk word deur 'n geweldige gaping tussen 'n handjievol super-rykes en 'n groot massa armes. Die sosialisme is inderdaad in sy Oos-Blok en Afrika-vorm gediskrediteer en het 'n inherente swakhede wat neig om ekonomiese groei te stuit en lae produktiwiteit in die hand te werk. Maar is daar nie 'n Sagte Alternatief nie? Is daar nie 'n mens-georiënteerde stelsel sonder die swakhede van sosialisme nie? Voorstanders van die sosiaal-demokrasie sê dié stelsel is die antwoord. *Vrye Weekblad* het twee professors in die Ekonomie, Sampie Terreblanche van die Universiteit van Stellenbosch en Elwil Beukes van die Universiteit van die Oranje-Vrystaat, gevra om hul menings oor die sosiaal-demokrasie te gee en te besin oor die kanse van die gepastheid van dié stelsel in Suid-Afrika.

Dit kan werk, maar...

Die sosiaal-demokrasie is daarop ingestel om die ekonomie so te "orden" dat groei en gelykberegting op lang termyn eerder komplementêr as botsend sal wees. Sosiaal-demokrasie kan egter net konkrete gestalte in 'n land verkry as daar 'n sterk

gemeenskapsoriëntering bestaan wat oordrewe individualisme, materialistiese hebsug en groepsselfsug na wens in toom kan hou, skryf SAMPIE TERREBLANCHE

IN die 340 jaar sedert Jan van Riebeeck het Suid-Afrika nog altyd onverteerwoordigende en ondemokratiese regerings en ontoepaslike ekonomiese stelsels gehad. Boonop het die duidelik gedefinieerde groepe deur onderlinge plundering hulleself ten koste van mekaar probeer verryk. Dié onverkwiklike zerosom-spel het deurlopend 'n baie nadelige uitwerking op ekonomiese groei en ontwikkeling gehad... en het dit nog steeds.

Ná 340 jaar van 'n zerosom-spel, ná 300 jaar van verskillende vorme van kolonialistiese uitbuiting, ná 40 jaar van statutêre apartheid en 20 jaar van internasionale isolasie, word die Suid-Afrikaanse ekonomie tans gekenmerk deur wydverspreide armoede en werkloosheid en skerp ongelykhede in die verdeling van ekonomiese mag en kontrole, in die verdeling van rykdom en geleenthede en in die verdeling van inkomme en verbruik.

Watter soort ekonomiese stelsel sal gewens vir Suid-Afrika wees? Dit is 'n vraag wat deur die toekomstige demokratiese regering beantwoord moet word. In my vakwetenskaplike hoedanigheid sal ek graag enkele riglyne wil aandui. Ek hoop dat die toekomstige ekonomiese stelsel nie een van die volgende drie stelsels sal wees nie: diktatoriale commandism, demokratiese sosialisme of liberale kapitalisme soos gepropageer deur die vryemarkiers.

Met die ineenstorting van commandism in die Sowjet-Unie moet dié stelsel so dood soos 'n mossie beskou word. Die ervaring in Oos-Europa laat ook 'n vraagteken oor demokratiese sosialisme hang. Dit is nog nêrens met sukses verwesenlik nie. Boonop lyk dit nie moontlik om in die moderne wêreld die probleme rondom aansporings en rondom die verspreiding van inligting

na wens op te los sonder om van die instellings van private eiendom en die markmeganisme gebruik te maak nie.

Liberale kapitalisme is die stelsel wat in die 19e eeu in veral die Brits-Amerikaanse wêreld in swang was.

Die propaganda van die vryemarkiers is blykbaar daarop bereken om die Suid-Afrikaanse horlosie na die 19e eeu terug te draai. Hoewel die feodale lords van die commanding heights moontlik 'n gevestigde belang daarin het dat die vryemarkiers met hulle propaganda sal slaag, sal dit waarskynlik - en genadig ook - nie gebeur nie.

Suid-Afrika se toekomstige ekonomiese stelsel behoort 'n aangepaste vorm van demokratiese kapitalisme te wees. Die meeste Westerse lande en Japan het in die eerste helfte van die eeu die stelsel van liberale kapitalisme vir demokratiese kapitalisme verruil. Dit moet as een van die betekenisvolste verbeterings in die geskiedenis van ekonomiese stelsels beskou word.

Vóór 1910 was owerheidsbesteding in dié lande nog minder as 10 persent van die BBP en is nie alleen infrastrukturele ontwikkelings vanaf owerheidsweë verwaarloos nie, maar veral mensontwikkeling en sosiale opheffing. Laasgenoemde twee take is aan kerke en welsynsorganisasies oorgelaat. Vandag is owerheidsbesteding in dié lande sowat 45 persent van die BBP en is bestedings op sosiale dienste (soos onderwys, gesondheid, behuising en welsyn) sowat 25 persent van die BBP.

Die hoë besteding op sosiale dienste speel 'n belangrike rol in die betreklik hoë groeikoerse wat sedert die Tweede Wêreldoorlog in hierdie lande behaal is. ('n Derde Wêreldland soos Suid-Afrika beskik natuurlik nie oor die belastingkapasiteit om nou al 25 persent van die BBP aan sosiale

dienste te bestee nie.)

Om die besondere kenmerke van sosiaal-demokrasie na vore te bring, is dit nodig dat mens 'n duidelike onderskeid tussen demokratiese kapitalisme in Brits-Amerikaanse lande en in die demokratiese lande van Kontinentale Europa tref. In die Brits-Amerikaanse lande is die bewussyn omtrent sosiale solidariteit swakker ontwikkel en gevolglik bestaan daar in dié lande nie so 'n goed geartikuleerde begrip van die "common good" of die sosiale welvaart soos wat die geval in kontinentale lande is nie.

Terwyl belangrike ideologiese reste van die 19e-eeuse liberale kapitalisme in die Brits-Amerikaanse wêreld bly voortleef (en deur Reaganomics en Thatcherism versterk is), vorm sosiaal-demokrasie die ideologiese grondslag van demokratiese kapitalisme in kontinentale lande. Hiervan is die sosiale mark ekonomie van Duitsland 'n goeie voorbeeld. Die sosiaal-demokratiese ingesteldheid is egter veel sterker in die Skandinawiese lande en in veral Swede. Anders as in die Brits-Amerikaanse lande beskou dié lande nie die maksimering van die BBP of die per capita-inkome as die einddoel van ekonomiese aktiwiteit nie, maar wel die bevordering van sosiale welvaart.

Wat die belangrike afruiling tussen groei en gelykberegting betref, lê die sosiaal-demokrasie meer klem op gelykberegting as wat die geval in die Brits-Amerikaanse wêreld is. Die sosiaal-demokrasie is daarop ingestel om die ekonomie so te "orden" dat groei en gelykberegting op lang termyn eerder komplementêr as botsend sal wees.

Sosiaal-demokrasie kan egter net konkrete gestalte in 'n land verkry as daar 'n sterk gemeenskapsoriëntering bestaan wat oordrewe individualisme, materialistiese hebsug en groepsselfsug na wens in toom kan hou. Sosiaal-demokrasie veronderstel dus 'n sterk sosiale solidariteitsgevoel en die aanvaarding van gemeenskaplike waardes.

Aangesien Suid-Afrika 'n Derde Wêreldland is, sal dit nie moontlik wees om binne enkele dekades 'n demokratiese kapitalisme soos dié in Eerste Wêreldlande hier tot stand te bring nie. Nogtans behoort 'n stelsel van demokratiese kapitalisme - met sosiaal-demokrasie as rigtinggewende ideologie - as leitmotiv vir Suid-Afrika aanvaar te word. Om 'n sosiaal-demokrasie op lang termyn te verwesenlik, sal Suid-Afrika met vier sosiaal-ekonomiese prosesse moet slaag: eerstens sal Suid-Afrika die nodige buitelandse kapitaal moet lok

sodat die ekonomie na 'n hoër groeipad beweeg kan word; tweedens sal sosiale besteding so gou moontlik gedemokratiseer moet word; derdens sal die ergste ongelykhede in die verdeling van ekonomiese mag, kontrole en rykdom uit die weg geruim moet word; en vierdens sal 'n geïntegreerde Suid-Afrikaanse samelewing met die nodige sosiale solidariteit ontwikkel moet word.

Om 'n verskeidenheid van redes (wat nie hier bespreek kan word nie) is die Suid-Afrikaanse ekonomie buitengewoon afhanklik van buitelandse samewerking en van die invloed van buitelandse kapitaal om weer 'n bevredigend hoë groeikoers te handhaaf. Indien ons oor die volgende 10 jaar teen sê 5 persent per jaar wil groei, sal ons jaarliks 'n invloed van \$11 biljoen moet ervaar. Die nuwe regering sal dus omstandighede moet skep wat deurlopend gunstig sal wees om die nodige buitelandse kapitaal na Suid-Afrika te lok.

Die NP-regering bestee in per capita-terme nog byna vier keer meer aan die sosiale dienste van witmense as aan dié van swartmense. Dié onregverdigde restant van apartheid sal so gou doenlik uit die weg geruim moet word, maar dit sal waarskynlik nie binne 10 jaar kan gebeur nie. Indien ekonomiese groei herstel kan word, sal heelwat meer as die huidige sowat 12 persent van die BBP op sosiale dienste bestee moet word.

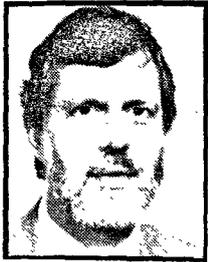
Op langer termyn sal die demokratisering van owerheidsdienste vereis dat die burokrasie ook gedemokratiseer en van sy hoofsaaklik Afrikaner karakter verlos moet word.

Die "demokratisering" van die oordrewe konsentrasie van ekonomiese mag, kontrole en eiendom gaan 'n bitter moeilike taak wees. Hoewel 'n nasionalisasiebeleid beslis nie sal deug nie, het die versoek van Nelson Mandela dat die hoogs gekonsentreerde korporatiewe sektor met toepaslike voorstelle na vore moet kom, baie verdienste. Net soos daar tussen die apartheidsregering en die bevrydingsorganisasies deur onderhandelinge na 'n grondwetlike skikking gesoek word, net so sal daar tussen die demokratiese regering, die vakbonde en die korporatiewe sektor ook deur onderhandelinge na ooreenkomste oor ekonomiese aangeleenthede gesoek moet word.

Indien ons op lang termyn 'n sosiaal-demokrasie in Suid-Afrika wil skep, sal ons 'n Suid-Afrikaanse gemeenskap met gedeelde waardes en 'n sterk sosiale solidariteitsgevoel moet skep. Die saambindende waardes van hierdie gemeenskap

IN SUID AFRIKA

Syspoor of laaste kans?

Daar bestaan 'n wye konsensus dat ons toekomstige ekonomiese orde 'n mengsel sal wees van markvryheid en owerheidsdeelname - 'n 'gemengde' ekonomie. Terselfdertyd weet almal dat dié term niksseggend is as daar nie veel meer konkrete inhoud aan die aard van die mengsel gegee word nie, skryf ELWIL BEUKES

DIE debat (of eerder twisgesprek) oor 'n nuwe bedeling in Suid-Afrika erken nou al geruime tyd dat politiek en ekonomie ten nouste met mekaar vervleg is. Dit gaan dus nie net om 'n nuwe konstitusionele orde of politieke stelsel nie, maar om wat 'n herskikking van politieke magspatrone gaan beteken vir die aansprake van die meerderheid op beter ekonomiese lewenstandaarde.

Hoewel dit lyk of daar hoopvolle beweging is na groter konsensus oor 'n konstitusionele orde, is die meeste aanduidings dat die afstand tussen diegene binne en buite die establishment oor die ekonomiese orde van die toekoms nog kommerwekkend groot is. Boonop duik die groot woorde soos sosialisme, staatsbeheer en nasionalisering so gereeld soos klokslag in openbare uitsprake uit die swart opposiesekamp op.

Terwyl dié moeisame debat oor die breë kenmerke van die toekomstige ekonomie voortwoeker, word ons daagliks met steeds meer ernstige en kommerwekkende gegewens gebombardeer wat wys dat die ekonomiese strop al nouer trek om die keel van die gewone Suid-Afrikaner. Die vraag word dus al hoedringender: Watter soort ekonomiese bestel bied die meeste hoop vir 'n beter toekoms vir almal?

Dit is lankal gemeenplaisig om te sê dis futiel om telkens maar weer die Gróót Argument oor die verkieslikheid van verskillende ekonomiese stelsels na vore te sleep. Taamlik algemene instemming bestaan dat dié argument altyd maar draai om abstrakte idees wat tog nêrens in die praktyk net so neerslag vind nie.

Dit is ook genadig so dat daar darem in Suid-Afrika wye konsensus bestaan dat ons toekomstige ekonomiese orde 'n mengsel sal wees van markvryheid en owerheidsdeelname - 'n sogenaamde gemengde ekonomie. Terselfdertyd weet

almal dat dié term niksseggend is as daar nie veel meer konkrete inhoud aan die aard van die mengsel gegee word nie.

Dit is ongelukkig by dié punt - naamlik uit watter bestanddele moet die mengsel bestaan - waar gespreksgenote maar weer terugval op ou ideologiese vertrekpunte. En dan is ons maar weer terug by die Gróót Argument. Kan ons ooit uit hierdie situasie ontsnap?

Die diep gespletenheid van ons samelewing, die intensiteit van verwyrt en wantroue, die aandrang op snelle verandering, en die besef dat geweldig veel op die spel is, bring mee dat daar nie 'n duidelike en maklike oplossing sal wees nie.

Ironies genoeg maak die pas versnelde kenmerke van ons toestand dit juis sekerder dat 'n werkbare "oplossing" wel gevind gaan word. Hoekom? Omdat die sake waarom die konflik in ons samelewing draai, van 'n werklik basiese aard is. Dit gaan om veiligheid, vrede, en 'n menswaardige bestaan.

Dié basiese behoeftes moet bevredig word, en sal daarom nagestreef word, ongeag die gevolge. Dit beteken dat die strydendes betreklik gou by die punt sal kom waar besef word dat 'n werklike beslegting van konflik bereik moet word, en nie die intoomhou of verslaan van 'n opponent nie.

Die betekenis hiervan vir die wegkom uit die Gróót Argument oor ekonomiese stelsels, is dat dit almal dwing na die soeke na 'n kompromie en na groter pragmatisme en buigsamheid. Ons is almal afhanklik van dieselfde ekonomiese proses en sy resultate. Hierdie ekonomiese skip moet net eenvoudig drywend gehou en meer doelmatig gemaak word.

Die soeke na 'n kompromie-posisie oor ons toekomstige ekonomiese orde sal vinniger tot 'n punt kom as 'n aantal uitgangspunte aanvaar word. Die eerste is dat die Groot Argument gesystap kan word deur aanvanklik nie te fokusseer op

die keuse vir een of ander stelsel nie. Die stelsel-argument gaan oor die wyse waarop die mikpunte van 'n samelewing bereik kan word.

Van die allergrootste belang - en ook makliker om eenstemmigheid oor te verkry - is om eers tot 'n vergelyk te kom oor die doelwitte wat ons op kort en medium termyn moet bereik. Dié doelwitte het in ons huidige situasie primêr te doen met die bevrediging van die basiese behoeftes van die meerderheid van ons bevolking - ontwikkelingsdoelwitte dus. Hierna kan die gesprek met veel groter vrug gevoer word oor die manier waarop die doelwitte nagestreef kan word.

Die tweede uitgangspunt wat aanvaar moet word, is dat ekonomiese inspanning nooit positief reageer op bevel nie. Die geskiedenis van bevels-ekonomieë in die huidige eeu - veral dié van die Sowjet-Unie - het dié les baie duidelik onderstreep. Daar moet positiewe aansporings in die ekonomie aanwesig wees in die vorm van beloning vir inspanning.

Hiermee kom die gewraakte winsstrewes van die kapitalisme op die toneel. Dit moet uit die staanspoor erken word dat die produksie van 'n surplus onontbeerlik is vir enige toename in die welvaart van 'n gemeenskap. Hierdie surplus is die positiewe verskil tussen die volume produksie nodig vir die instandhouding van diegene wat dit produseer en die totale volume produksie wat gelewer word.

Die groot twis oor hierdie surplus - of wins - gaan om die feit dat dit in sogenaamde kapitalistiese ekonomieë sistematies gekanaliseer is van die breë werkerskorps van 'n gemeenskap na 'n beperkte groep of klas - diegene wat die formele eienaars is van die produksiemiddele.

Laasgenoemde groep het dit weer gebruik as 'n middel om steeds meer produkte te kan vervaardig en nie as 'n doel in sigself nie. Die negatiewe gevolge vir die gewone werker van die wyse waarop die akkumulering van produksiemiddele in kapitalistiese ekonomieë plaasgevind het, is oorbekend. Die kruks van die saak is nie of dit nodig is om 'n surplus - of wins - te bewerkstellig nie. Dit is hoe en ten gunste van wie hierdie surplus aangewend word.

Die Groot Argument draai presies om dié punt. Sosialiste lê alle klem op groter billikheid in die aanwending van die surplus en sê dit kan alleen verkry word as die beheer, en dus die besit, van produksiemiddele in die hande van die werkers is. Kapitaliste systap die kwessie van die billikheid van die verdeling van die surplus deur steeds die aandag te bly vestig op die faktore wat 'n surplus in die eerste plek ontlok, dit wil sê wat veroorsaak ekonomiese groei. Daarvoor word 'n vrye markte ekonomie, privaatbesit van produksiemiddele, en die winsstrewes as

onontbeerlik voorgehou.

Dit bring ons by die derde uitgangspunt, naamlik dat ons in 'n toekomstige ekonomie sowel voldoende surplus - dit wil sê ekonomiese groei - asook 'n billike en vir die meerderheid aanvaarbare verdeling daarvan nodig het. Om in die basiese behoeftes van ons hele gemeenskap te kan voorsien en om 'n haalbare styging in lewenstandaard te bewerkstellig, moet sowel die groei- as die verdelingsdoelwit gelyktydig nagestreef word.

Dit sal die dispuut om ons nuwe ekonomiese orde oor die drumpel na 'n bruikbare kompromie help as ons laastens aanvaar dat die middele waarmee ons die verlangde ontwikkelingsdoelwitte kan bereik, nie gewaarborg word deur die keuse van 'n ekonomiese stelsel nie. Dit is eerder te vind in die wyse waarop ons deur buigsame onderhandeling, gesamentlik besluit oor die aanwending van ons hulpbronne en die verdeling van die resultaat van ons pogings.

Die benadering van die ekonomiese orde wat hieraan gestalte kan gee, heet sosiaal-demokrasie. Die twee elemente van dié konsep dui aan wat die strekking daarvan is. Eerstens dui dit op 'n politiek-ekonomiese orde waardeur die welsyn van die hele gemeenskap gedien word - vandaar die term sosiaal. Tweedens dui dit op die aard van die proses waardeur die aanwending van ons gesamentlike vermoëns bepaal word - vandaar die term demokrasie.

Die implikasies van so 'n benadering is velerlei. Die belangrikste is egter om te beklemtoon dat dit 'n dinamiese kompromie beteken - dinamies in die sin dat daar voortdurende aanpassings in die kompromie sal gemaak moet word. Dié aanpassings vloei onder meer voort uit die voortdurende verandering in ons posisie in die internasionale ekonomie asook in die mate waarin ons slaag of misluk in die bereiking van ons ontwikkelingsdoelwitte.

Demokrasie beteken hier - soos meestal - die medeseggenkap en die medeverantwoordelikheid in besluitneming en die uitoefening van mag, deur diegene wat daardeur geraak word. Die vorm wat inspraak moet aanneem om prakties betekenisvol te wees in ons omstandighede, sal waarskynlik aanvanklik beteken dat dit politieke owerheid, vakbonde, en sakeleiers op 'n reëlmatige wyse met mekaar sal onderhandel vir die vind van bindende gesamentlike afsprake. Die agenda sal gewoonlik aspekte van drie groot sake in die ekonomie betref naamlik die vorm en omvang van investering (wat groei bepaal), die verdeling van die totale produksiesurplus tussen lone, winste en belasting, en die hoogte en aanpassing van die pryse van goedere en dienste.

Dit is weer nodig om te sê dat ook dié soort bestel geen "oplossing" vir ons konflik waarborg nie. Die belangrikste hindernis sal altyd wees dat enige van die deelnemende groepe 'n (makliker of moeiliker afdwingbare) veto kan uitoefen oor gesamentlike besluite.

Die effektiewe veto wat sowel politieke maghebbers as kapitalistiese eienaars nog altyd gehad het, sal in 'n sosiale demokrasie ernstig heroorweeg moet word. Die bereidheid van alle deelnemers aan dié bestel tot 'n pluralisme waarin vetoreg van almal ernstig ingekort word - ter wille van die bereiking van groter algemene welsyn - sal die geheim van sukses wees.

Die vind, en aanhou vind, van kompromieë oor die groeipad van ons ekonomie en die rol van deelnemende groepe om dit te bereik, sal harde aanpassings, prioriteitskeuses en ander tydsberekening as tot hertoe verg. Daar is egter geen ander keuse nie. Dis óf buigsame kompromie óf agteruitgang en steeds meer futiele konflik.

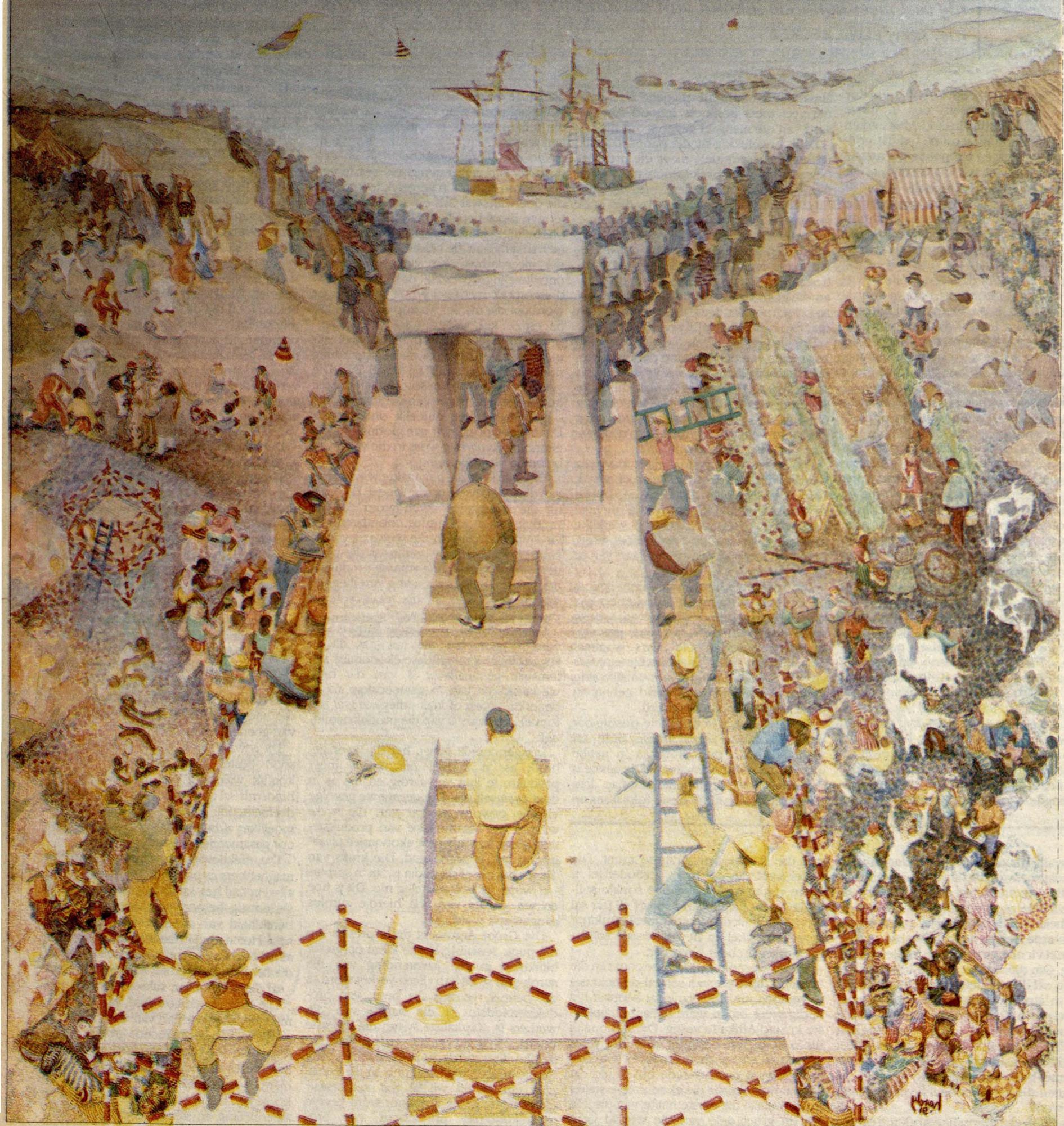
sal kwalik die oordrewe individualisme en materialisme van die huidige wit bourgeoisie elite kan wees. Net so sal die fetisj wat die wit bourgeoisie deesdae met doeltreffendheid het, moet plek maak vir 'n gelouterde begrip omtrent sosiale regverdigheid vir alle groeperinge in die samelewing. Om die nodige sosiale solidariteit te vestig, sal die middelpunt-vlietende kragte wat in etnisiteit verskuil lê, ook oorwin moet word. Deur middel van 'n sosiale kontrak (of 'n reeks sosiale kontrakte) sal daar in elk geval 'n formule gevind moet word waarvolgens die geleentheid en inkome billik en regverdig verdeel sal word en die zerosom-spel finaal beëindig kan word.

Die skep van toepaslike strukture op alle relevante lewensterreine is slegs een kant

van die sosiaal demokratiese munt. Die ander kant van die munt veronderstel 'n gemeenskap met die nodige sosiale solidariteit. Oor die volgende 30 of 40 jaar sal ons bewustelik die demokratiese strukture moet ontwikkel én bewus sosiale solidariteit moet probeer bevorder.

Dit sal egter nie maklik wees om aan die "sosiale" dimensie van sosiaal-demokrasie te voldoen nie. Gevolglik sal heelwat tyd nodig wees om 'n ware sosiaal-demokrasie in Suid-Afrika te vestig. Dit sal hopelik uit 'n strategiese oogpunt voordelig wees om nou al sosiaal-demokrasie as leitmotief te kies want ons het rede om te glo dat sosiaal-demokrasie die ekonomiese stelsel in ten minste die eerste helfte van die 21e eeu in groot dele van die wêreld gaan wees.

NKOSI SIKELEL' IAFRIKA GOD SEËN AFRIKA GOD BLESS AFRICA

OPWINDENDE POSTER-KOMPETISIE VIR ALMAL

- met groot prysgeld!

Begin nou al werk aan jou inskrywing vir **VRYE WEEKBLAD** se nasionale poster-kompetisie met die tema *Nkosi Sikelel' iAfrika / God Seën Afrika / God Bless Africa*.

Die prysgeld is iets besonder: R10 000 vir die beste inskrywing, R5 000 vir die naasbeste en R2 500 vir die derde beste.

Enigiemand van enige ouderdom - van kleuters en skoolkinders tot studente en professionele kunstenaars - kan deelneem. Daar kan van enige medium gebruik gemaak word, solank dit op A2-grootte papier gedoen word.

Ons het die tema *God Seën Afrika* gekies omdat ons glo dit is iets wat elkeen in ons land, wat ook al sy/haar kultuur of politieke oortuiging, met oorgawe kan sê. *Nkosi Sikelel' iAfrika* is toevallig ook een van die oudste en bekendste nasionale liedere van Suid-Afrika.

As woorde op die poster gebruik word, kan dit in enige van Suid-Afrika se tale wees.

Inskrywings moet voor 17 Januarie 1992 ingestuur word - liefst in 'n beskermende rol, sodat dit nie beskadig kan word nie. Stuur soveel inskrywings as jy wil.

Die 50 beste inskrywings sal tydens *Vrye Weekblad* se "Mense Maak Kultuur"-fees in Maart volgende jaar uitgestal word, en alle gekose posters sal deel van 'n permanente uitstalling by die Universiteit van Wes-Kaapland word.

Die reëls vir die kompetisie en die inskrywingsvorm volg hieronder.

Enige navrae kan aan Leslee Durr by telefoon (011) 836 2151 gerig word.

Rules of VWB Poster Competition

1. This competition is free and open to all.
2. Only complete and correct entries will be accepted.
3. Your entry should be A2 size, on paper, any medium.
4. You may submit as many entries as you wish.
5. The competition closing date is Friday, 17 January, 1992.
6. Winners will be notified in writing.
7. The panel of judges will be compiled by the Daljosafat Arts Foundation, their decision is final and no correspondence will be entered into.
8. The 50 best entries will be exhibited during the "People Make Culture" festival, March 1992.
9. All further entries will form part of a permanent collection of posters at the Mayibuye Centre for History and Culture in S.A. of the University of the Western Cape.
10. This entry form or a copy thereof must be stuck to the back of your poster entry.
11. The Copyright of all entries will reside with Vrye Weekblad.

Post your (undamaged) entry to: Posters, P.O. Box 177, Newtown, 2113, JHB.

Reëls vir VWB Poster-kompetisie

1. Hierdie kompetisie is gratis en oop vir almal.
2. Slegs korrek-voltooid inskrywings sal aanvaar word.
3. U mag 'n onbeperkte hoeveelheid inskrywings voorlê.
4. U inskrywing moet A2 grootte wees, op papier, enige medium.
5. Die kompetisie sluit Vrydag, 17 Januarie 1992.
6. Wenner sal per brief in kennis gestel word.
7. Die beoordeelaars word saamgestel deur die Daljosafat Kunststiging. Hul besluit is finaal en geen korrespondensie sal daarvoor gevoer word nie.
8. Die 50 beste inskrywings sal tydens die "Mense maak Kultuur"-fees, Maart 1992, uitgestal word.
9. Alle verdere inskrywings sal deel word van die permanente versameling by die Mayibuye Historiese en Kultuursentrum van die Universiteit van Wes-Kaapland.
10. Hierdie inskrywingsvorm of 'n kopie daarvan moet agter op u poster-inskrywing geplak word.
- 11: Vrye Weekblad hou die kopiereg op alle inskrywings.

Pos u inskrywing (onbeskadig) aan: Posters, Posbus 177, Newtown, 2113, JHB.

Name/Naam:

Address/Adres:

Age/Ouderdom: Tel. No: (h)..... (w)

GOD SEËN AFRIKA

Seën ons Here, God seën Afrika:
Laat haar horing oorloop met u seën.
Hoor ons as ons in gebede vra
Dat U ons sal seën,
Kinders van Afrika.

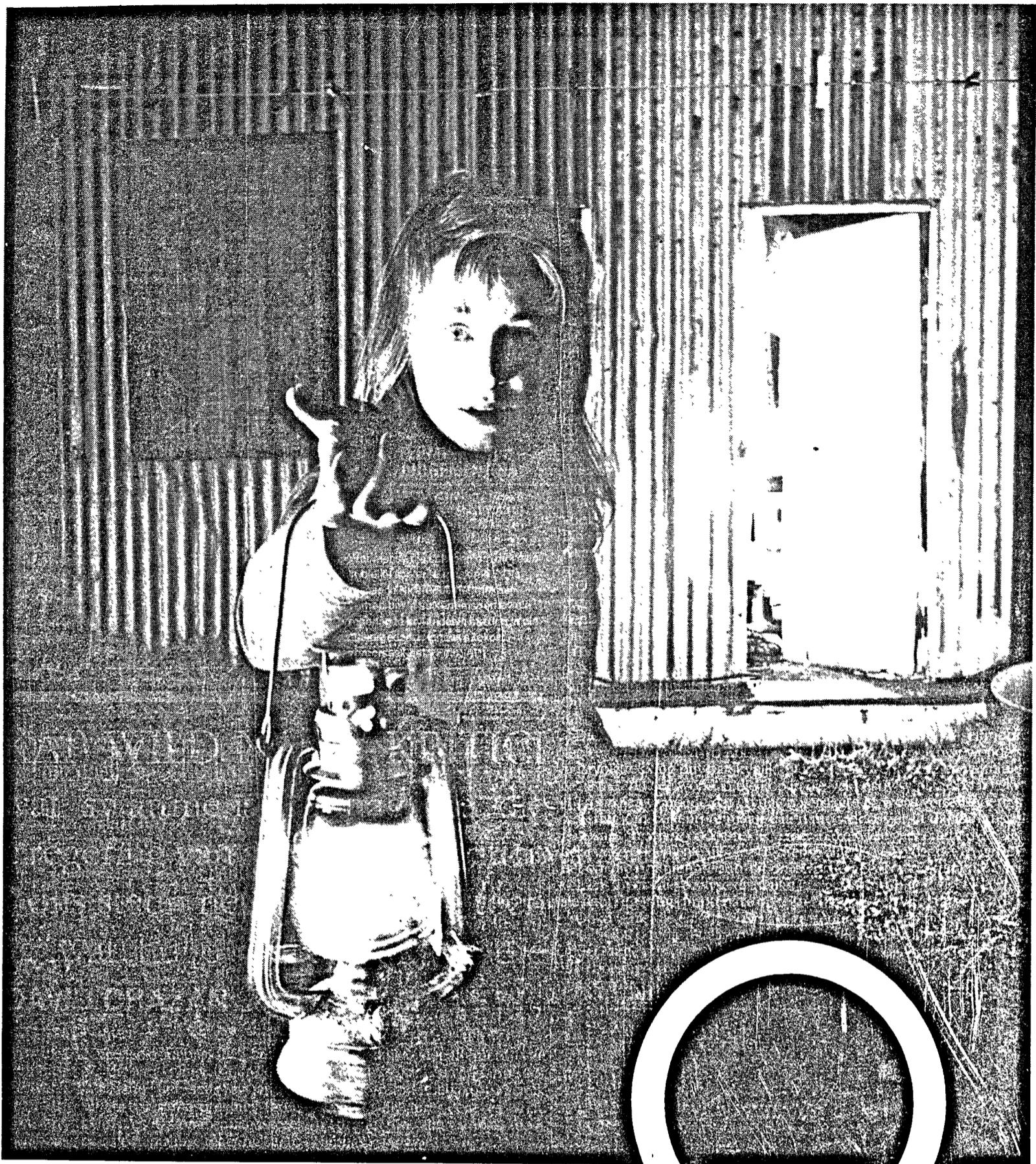
Bring U u wind
laat waai u wind, Heilige Gees
dat ons, almal van ons,
kinders van U sal kan wees.

Seën ook Here, seën ons nasie ook.
Werp oorloë weg, wis onheile uit;
maak ons harte en ons oë oop
vir vrede en geregtigheid.

Seën ons dan God,
skenk ons tog gou wat ons U vra.
Gee ons u vrede en rus
kinders van Suid-Afrika.

Vertaling deur Fanie Olivier

Links: Poster deur Hardy Botha

(Foto: Andrew Bannister)

O m iets uit niks te skep

*Die bekroonde regisseur **Ilse van Hemert**, wenner van die Dalro-prys vir Beste Regie vir haar produksie van Die Sakeman van Venesië, haat Amerikaanse dramas - "hulle is so sentimenteel" - en vind pryse nogal vreemd. **ANDREA VINASSA** besoek die mens, nie die regisseur nie...*

'N SOEKE NA EWEWIG

ILSE VAN HEMERT se regie word gekarakteriseer deur musikaliteit, speelsheid en gedurige transformasie. Sy het aanvanklik aandag getrek met avant garde-aanbiedings van plaaslike skrywers, maar mettertyd het sy al meer hoofstroom-produksies begin behartig. Sy het nooit haar eksperimentele edge verloor nie, maar beweeg nou al hoe nader aan 'n "suiwer" teater. Soos haar selfvertroue as regisseur groei, besef sy dat gimmicks nie saak maak nie en dat hulle die wese van 'n drama verduister.

Sy het haar in 1982 aangesluit by Truk-Toneel en in 1983 haar eerste regie-projek, Fransi Phillips se **DIE HOOFKARAKTER SENSOR DIE DRAMA**, aangepak. Daarna regisseer sy gereeld vir die Pot Pourri-fees en werk onder meer aan **DIE CLOWN, JOURNEY WITHOUT WORDS, DIE PRYS** en **MAN IN DIE BLOU MAAN**.

Sedert 1985 regisseer sy heelyds skoleprogramme en maak kort daarna haar debuut as professionele regisseur. Sy het haar regisseurs-mes geslyp as assistent-regisseur van talle van Dieter Reible se produksies.

Sandra Prinsloo het sowel die AA Life Vita- as die Dalro-prys vir die beste aktrise gewen vir haar spel in Van Hemert se **FLUIT VIR DIE VLIË**. Daarna pak van Hemert **NOT TO DIE TODAY**, 'n moderne verwerking van Euripides se Alcestis, **DALK**, die wenner van 'n Randfees-prys by die 1988 Grahamstad-fees, en Chris Bamard se **TARABOEMDERY** aan. In 1990 voer sy Anton Tsjechov se **THE SEAGULL** op, waarvoor sy die Breytenbach Epathlon wen, en daarna die verwerking van André Brink se **HOUD-DEN-BEK** en **JACQUES AND HIS MASTER**. Sy het onlangs nog 'n Breytenbach Epathlon gewen vir die Afrikaanse vertaling van Shakespeare se **THE MERCHANT OF VENICE**. Sy het ook Arthur Schnitzler se **RENDEZVOUS (LA RONDE)** vir Naruk se Loft-Teater op die planke gebring. Al sê sy sy is ongemaklik op 'n verhoog - waar sy nie in beheer kan wees nie - het sy as aktrise in **HARD TIMES, ANTIJE SOMERS AND I, CALLAWAY FARCE** en **DIE WONDERWERK** haar ook as 'n veelsydige karakterspeler onderskei.

Volgende jaar werk sy as deelydse regisseur by Truk en sal sy ander projekte kan behartig.

Sy verafsku die sentimentaliteit en emosionaliteit van Amerikaanse dramas, maar meen die Duitsers is te intellektueel. Sy is gemakliker wanneer sy aan klein produksies en close-ups werk, maar slaag ook daarin om stukke wat 'n breë visuele swaai vereis - soos **HOUD-DEN-BEK, THE SEAGULL** en **SAKEMAN** - merkwaardig te laat slaag. Sy waardeer haar werkverhoudings met akteurs, 'n spesie waarvoor sy die grootste agting.

Sy woon in Yeoville, is 'n vegetariër en nie 'n feminis nie.

Ek wil begin by waar jy grootgeword het...

Ek het op 'n eiland grootgeword in St Lucia. In die estuary. Jy moes met 'n boot daar kom. My pa het haai-navorsing gedoen. Ons het in 'n huis op pale gewoon. Ek het die wonderlikste, wonderlikste kindertyd gehad. En skoolgegaan op Hluhluwe. Ek was in graad een al in die kosskool. Moes leer om onafhanklik te wees. Dit was heftig om vyfjaar oud te wees en op jou eie te wees.

En toe is ek Eshowe Junior School toe waar ek leer Engels praat het. Ek onthou ek kon sê "water" en "scissors". Ons het by die koshuis aangekom en my ouers is weg. Twee weke later toe hulle my kom optel, kon ek Engels praat. Ek moes. Daar was niemand wat kon Afrikaans praat nie.

Was julle 'n hegte gesin?

Ja. Ek het 'n verstommende pa. Ek wil glad nie oor myself praat nie, net oor my pa. Soos ek nou met ander mense gesels het, het jou ma en jou pa op verskillende tydperke verskillende invloede op jou lewe. Kleintyd was dit my pa. Nou is dit my ma.

My pa is in Indonesië gebore. Hy was daar in 'n Japanse konsentrasie-kamp en ná die oorlog is hy Holland toe. En toe stoksielalleen geëmigreer Suid-Afrika toe. Hy vertel hierdie astonishing storie oor hoe hy met 'n fietstoer Swede toe is, want Holland was oorvol ná die oorlog. Al die kolonies se mense is Holland toe en Amerika het geld geskenk om die mense te laat emigreer. Hy het 'n keuse gehad tussen Amerika, Australië en Suid-Afrika. Hy het hulle gevra wat's die warmste.

Hoe het jou ma en pa mekaar ontmoet?

Die WNNR [waar haar pa werksaam was] was nog daar naby die Stadsaal in Pretoria. Etensuur kon jy luister hoe die simfonie-orkes oefen. My pa het een middag daar gaan sit en toe was daar hierdie een jong meisietjie - 'n protégée - wat die solis was.

Hy en 'n vriend het 'n weddenskap aangegaan oor watter nasionaliteit sy was. Hy het gesê sy is Pools en hulle het ná die tyd iemand opgespoor wat vir hulle kon sê. Hulle sê toe, nee, sy's Afrikaans.

Sy was 17 jaar oud en is genooi om die Beethoven Vioolkonsert te speel vir die SAUK. Dit sou vieruur een middag uitgesaai word. Sy en haar ma het tydens die opname in die Troyedene Hotel gebly. Elke ontbyt as sy so opkyk, is daar so 'n rooi-harige man wat vir haar smile. Sy loop in die gang af die dag toe die konsert uitgesaai sou word en sy hoor daar speel dit en dis nog ver voor vieruur. Sy wou haarself so graag hoor speel en sy klop toe aan die deur waar dit speel en dit is toe die rooi-haar ou. Sy sê, Ek is jammer, maar dis ek wat daar speel, kan ek luister. Hy sê, Jy's welkom om in te kom, maar dis nie jy wat daar speel nie. Sy sê, Ek weet dit lyk nou nie so nie, maar dis rêrig ek. Hy nooi haar toe in en daar in 'n laai is 'n platespeler. Hy was toevallig besig om na die Beethoven Vioolkonsert te luister. Sy bly toe maar om klaar te luister.

My ma is op haar eie manier magical. Sy is 'n briljante violinist. En sy kan enigiets skep. Sy's nie 'n huisvrou nie, maar sy kan marionette maak. Sy het 'n hele operette geskryf toe ek in Hluhluwe was. Sy het besluit sy verlang te veel na haar dogtertjie, sy's te bang vir haar so alleen. Sy't aansoek gedoen om die job van matrone in die koshuis. Sy het die operette opgevoer. Al die stalle gebou, kostuums gemaak, musiek en lirieke geskryf. Ek was so trots op haar. Sy het beeldhouwerk gedoen en geskilder. Deur die jaar dan versamel sy swietpapiertjies van sellofaan - die hele kant van die huis op die eiland was glas - en op 'n groot stuk kleursellofaan het sy sulke Gotiese "loodglas"-prentjies uitgeplak met swart insulation tape en swietpapiertjies wat sy toe op die venster geplak het. En Kerstyd as daai venster so opgaan...

Ek hoef jou seker nie te vra hoe jy in die teater beland het nie... Jy wou net jou sprokleslewe voortsit...

Snaaks genoeg nie. My pa werk in elektronika en my broers ook. Vreeslike praktiese mense. As jy sê jy gaan die ketel aansit, sal jy nou geterg word, want jy kan nie die ketel aansit nie, maar die skakelaar. Moenie sommer net praat nie, wees presies, wees realities.

My pa het geen vermoë om te jok nie. Dis waarmee ek grootgeword het. Total honesty. There's no grey area between truth and dishonesty. Liggies is mooi, maar jy moet weet hoe werk hulle. Ek kon plugs aanmekeer skroef voor ek skool toe gegaan het. Verskriklik prakties. Ek het grootgeword met die gedagte dat enigiets moontlik is as jy dit tot jou eie vlak reduceer en dit analiseer. Toe ek uit die skool uit is, wou ek navorsing doen. En ek doen nou navorsing.

Die oorgang na hoer skool was vir my verskriklik traumaties. Ek dink dit was die ontdekking van individualiteit. Skielik was die "ek" betrokke. Die gemeenskap het skielik vir my gesê: Ons hou nie van die besluite wat jy neem nie. Sonder dat ek enigiens bedoel het om uit te staan, het ek. Ek het van Natal af na Brits gekom. As jy in Brits Hoërskool beland, is dit 'n mortal sin as jy kan Engels praat. Jy lees boeke, nie net boeke nie, maar dik, Engelse boeke... nie van die kinderafdeling nie, maar van die grootmensafdeling. Ek het al hoe meer boeke-kennis gehad en was al hoe meer op my eie. Ek het nie van popmusiek gehou nie. Ek was konserwatief en verskriklik godsdienstig. Elke keuse wat ek gedoen het, was 'n slegte keuse in die oë van die samelewing. Hoe harder ek probeer het om aanvaar te word, hoe erger het dit geword. Ek was totally, totally unpopular. Ek het myself beskerm deur aloof te wees. Ek was 'n vaal muis. Dit was alles baie tragies. Ek het my humorsin verloor. Ek was stil... nou maak ek op daarvoor.

Hoe het jy dit so lank gehou by Truk?

Maklik. Ek kon altyd doen wat ek wil. As jy 'n breinchirurg wil wees, moet jy studeer. Om 'n regisseur te wees in hierdie land, moet jy net kan regie doen. Jy moet net die geleentheid gegun word. Jy kan garage-teater doen, maar jy sal net soveel leer. Om alle soorte teater te doen, moet jy 'n infrastruktuur hê. Ek dink nie Truk het ooit rêrig geweet wat om met my te doen nie, ek dink nie hulle het my verstaan nie. En dis waar die media so belangrik is. As ek nie deur die koerante ondersteun is nie, sou niks gebeur het nie. Ek het by elke fees iets gedoen en die koerante het gevra, Wanneer kry sy 'n kans? Dis net omdat besture so sensitief is vir wat die media sê, dat iets gebeur het. Hulle het my nie ernstig opgeneem nie, want ek was 'n jong, onervare Boere-meisje met min selfvertroue.

Was regie altyd jou ideaal gewees?

Van die begin af. Toe ek begin drama swot, het ek besef ek is nie gelukkig as ek nie in beheer is nie. Ek is te argumentatiewe, te analities, te perfeksonisties. Ek het altyd gevoel mense gaan nie vër genoeg nie. As ek 'n voorstel gee, dan lag almal, dan dink hulle ek maak grappe. Ek het net gedink, Stuff you all. Al daai dinge wat julle dink is grappe, gaan ek doen.

Het jy al vër genoeg gegaan?

Nee. Ek het nog baie vër om te gaan. Elke keer as daar 'n opening night is, dink ek, Fools rush in where angels fear to tread. Wat doen ek? Wie dink ek is ek om Shakespeare te wil hanteer? Dan sien ek al die foute. Ek dink: Jy's 'n busker. Someone's gonna pop your bubble one day. En dan suffer ek weer.

Partykeer dink ek: Kyk al daai tricks, just cut all that rubbish. Of dan doen ek 'n play sonder tricks, net omdat ek so emosioneel gedrain is - ek was besig om te skei en

niemand het geweet nie - en ek wen pryse.

Dit was Seagull gewees?

Ek moet dit seker nie sê nie, maar die hoeveelheid creative input was minimaal. Ek kan 'n stuk soos daai doen met my oë toe. Ek dink juis daai emosionele toestand wat die stuk gekompleteer het. I was suffering from my Moscow dream.

Dit was so shocking. En tog, die bloed wat ek gesweet het vir *Houd-Den-Bek*... dit het nie veel reaksie by die kritici uitgelok nie. Ek het vir myself respek gekry dat ek dit gedoen het.

Ek gaan nou kyk of ek dinge kan refine. Ek doen volgende jaar *Romeo & Juliet*. Ek wil kyk hoe suiwer ek die dramaturg se visie kan uitbeeld sonder om te veel in te meng. Ek dink die regisseurstempel is te heavy-handed in my werk. En tog as jy 'n kunstenaar is, kan jy nie 'n nabootser wees nie. Jou enigste funksie is om 'n individuele interpretasie te gee van jou tyd.

Hoe gaan jy dit met Romeo & Juliet vermag?

Gaan jy dit in period doen?

Ja, ek gaan. Ek hou nie baie van moderne Shakespeare nie. *Sakeman* was 'n klassieke produksie met 90s-klere. Die teenoorgestelde gaan met *Romeo & Juliet* gebeur. Klassieke klere, met 90s-gedagtes.

Why is the play still exciting? Dis 'n baie eenvoudige storie. Jy het hier te doen met 'n klassieke storie, 'n beeldskone feëverhaal.

Die 90s-idee omtrent *Romeo & Juliet* is dat dit nie die verhaal is van twee verliefdes wat die slagoffers was van hul samelewing nie. Hulle het geweier om slagoffers te wees. They fought it all the way, even to the last. They were individuals. They were very specific teenagers who did not only say, We want to be rebels. They said, We are going against what you are saying, because we don't believe you. They are the representation of anarchy.

Dit was 'n Renaissance-idee teenoor 'n Middeleeuse idee. Daarom moet ek die stuk in die Renaissance laat af speel. Die idee dat alles nie goed of sleg is nie, is 'n Renaissance-idee. Dit is wonderlik dat alles nie goed of sleg is nie en die besef daarvan bevry jou.

There is nothing more exciting than to discover that morality is something to be conquered, to be wiped out of your life, so that you can create a set of values particular to yourself.

To do a play in this country about rebellion, anarchy, feuds... it fits in too beautifully. It is much more interesting to talk about individualism in a country where the group spirit is growing day by day, in spite of our saying individualism is growing. It's dying.

In die teater kan 'n mens dit die duidelikste sien. Aan enige individuele stem word gesê, Ons hou nie van jou nie. As jy nie koorspel kan doen nie, is jy uit.

Wat ek wel wil doen, is om die idee uit die weg te ruim dat dit net 'n sad storie is wat mense emosioneel aanroer. Dit is van geen waarde as jy nie geroer word tot aksie nie. Dis net indulgence. Ons hou daarvan om geroer te word, want dit bring ons in kontak met ons emosies en dan gaan die intellektuele kant verlore. Dis dieselfde met humor.

What I must do is to try to create a critical audience. All we have is a judgmental audience. To be unjudgmental and critical, you are building up a personal system of values. You are not doing anything because the church says so. You are not coming into the theatre full of guilt, you are coming into the theatre as a free man. We must start all over again to discover what freedom is. We think it has something to do with politics.

Isn't it a bit ridiculous to talk to someone plucking in a squatter camp about freedom?

I think the greatest misfortune of someone who is part of a group suffering under a group, is that you think freedom has to do with rights. Of course freedom has to do with rights, but what has been lost is individual endeavour. There is no creating something out of nothing.

**Let all
know peace**

Wie de DUIIWEL^{is} SATAN?

Ridder, Dood en Duiwel, 1513, 'n gravure deur Albrecht Dürer.

Eeue lank al worstel mense in hul godsdienste met die kwessie van boosheid. Is die 'goeie' en die 'bose' twee botsende magte in die kosmos - of maar net twee kante van

dieselfde munt? In die Christelike geloof het 'n tradisie ontstaan om Satan as 'n demoniese persoon te sien - 'n "gevalle engel" wat 'n stryd met God voer om die siele van die mensdom. Vandag bevraagteken teoloë dié siening - maar vir talle mense is Satan nog lewend. **INA VAN DER LINDE** skets die ontwikkeling van die begrip '*Satan*'

HET die leier-engel in God se huishouding een môre besluit om te rebelleer, waarna God hom en sy mede-opstandelinge uit die hemel gesmyt het? Is dit waaraan die Duiwel - die permanente en magtige vyand van die mens - sy ontstaan te danke het?

Of het God 'n "goeie gees" en 'n "bose gees" geskep met elk 'n eie leermag, wat vir ewig in 'n oorlog om die siele van die mensdom gewikkel is?

Die Christendom, soos alle godsdienste, worstel al eeue lank met die probleem van die oorsprong van kwaad - en hoe om die teenwoordigheid van die bose te versoen met die bestaan van 'n welwillende en almagtige God.

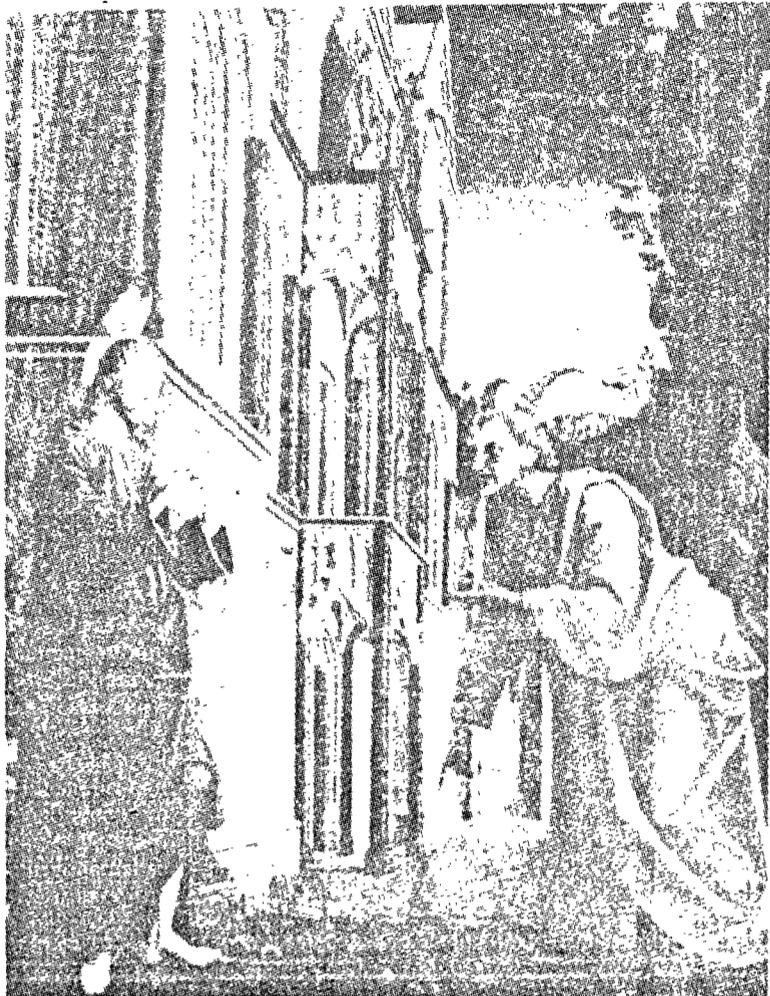
En selfs nadat die meeste teoloë van aansien in die Weste so twee dekades gelede besluit het om die Satan dood te verklaar en vele bereid was om as lykbesorgers op te tree, het die demonologie - die studie van demone - as 't ware weer opgestaan uit die dode. *

In wit Suid-Afrika, immer 'n paar dekades agter die Weste, is die debat weer lewendig ná die beweerde ontdekking van allerlei satanistiese bedrywighede in die land.

Op 'n konferensie verlede week oor satanisme wat aangebied is deur die teologiese skool van die NG Kerk aan Tukkie, is - teen die bedoelinge van die teoloë in - eerder daarin geslaag om die bestaan en gevare van satanisme te beklemtoon as te besweer.

Demonologie is weer mode. Soos in die Middeleeue, het dit weer 'n kultus geword, sê prof Andries van Aarde, Nuwe Testamentikus van die Hervormde Kerk. Maar 'n mode met 'n verskil: Destyds het die mense die duiwel weerstaan; nou glo hulle in hom. Hy haal die teoloog J Kallas aan wat verbaas staan oor die skielike herlewing van Satan: "En professionele teoloë, laat soos gewoonlik, kom heel agter aangesukkel... Een geleerde kerkleier ná

vervolg op bladsy 18

Die versoeking van Christus, 'n 15e-eeuse skildery deur Meester Schloss Lichtenstein.

Conjuro, 1795, deur Goya. Goya, wat nie in die Duiwel geglo het nie, spot 'n bietjie met die makabere melodrama van heksesabbatte.

die ander is skielik vervul met profetiese insig en onder verpligting om aan te kondig dat Satan weer lewend is."

Teoloë stry dus nog lustig oor die oorsprong van kwaad, die aard van God, en die bestaan van Satan. "Der Teufel, der ist alt" (die Duiwel is oud), soos Goethe dit stel.

En vir die leek is dit dikwels 'n geval van kies die duivel wat jou die beste pas.

Die antwoord op die vraag oor wie die Duiwel is, word verskillend beantwoord. Die meer moderne teoloë stem saam dat die begrip van Satan in die Ou Testament (OT) geleidelik 'n metamorfose ondergaan het, wat in die Nuwe Testament (NT) verder beslag kry.

Demonologie in die NT, sê hulle, spruit uit dieselfde agtergrond as die Laat-Judaïsme, toe die Duiwel in die Bybel begin verskyn het. Die verskyning van die Duiwel in die Bybel val saam met 'n verskuiwing van denke in die antieke Israel. Die geloof dat 'n messias die Joodse volk nasionaal-godsdiensdig gaan bevry, het verander in 'n verwagting dat die einde van die wêreld gaan aanbreek.

GOD EN SATAN

Die "Satan" het egter die Duiwel voorafgegaan. Gedurende die OT-tye was "Satan" op een uitsondering na, nog nie die Duiwel nie. In die antieke Israel het die monisme van Israel nie ruimte gelaat vir 'n demoniese wese wat in stryd is met God nie. Volgens die monisme kom sowel goed as kwaad van één Opperwese. Dit beteken nie dat die kwaad regstreeks van God kom nie, maar dat Hy die kwaad toelaat en selfs onregstreeks veroorsaak.

Die woord satan funksioneer in die OT byvoorbeeld net op een plek as eiennaam. Dit dui nie op 'n teenstander van God nie, maar as 'n "aanklaer" of "beskuldiger" van die mens by God. Die enigste plek waar Satan as persoon voorgestel word is in 1 Kor 21:1.

Bosch wys daarop dat 2 Samuel 24:1 en 1 Kronieke 21:1 albei na dieselfde gebeure verwys: Dawid se besluit om 'n sensus van die mense van Israel te hou, 'n gebeure wat tot 'n vreeslike straf lei wat die hele volk raak. Daar is egter 'n belangrike verskil tussen die twee tekste: 1 Sam 24:1 sê dit was God wat Dawid aangespoor het om die mense te tel, terwyl 1 Kron 21:1 sê dit was Satan wat Israel en Dawid aangehits het om 'n sensus te hou.

'n Moontlike verduideliking was dat toe Samuel die teks geskryf het, Yahweh steeds in hoofsaaklik monistiese terme verstaan is, en Satan steeds deel was van die monistiese hof. Eeue later, toe Kronieke geskryf is, het tekens van die dualisme reeds in Israel se begrip van die oorsprong van goed en kwaad ingeglip.

In die daaropvolgende tydperk word hy al hoe meer uitgebeeld as God se teenstander, onverbiddelike vyand, heerser van die koninkryk van sonde en kwaad, as 'n draak, 'n ondiër en 'n slang.

Die Duiwel het eers in die Bybel te voorskyn gekom nadat die Joodse volk tydens hul ballingskap in aanraking

Dié illustrasie uit *Compendium Maleficarum*, 'n gewilde 16e-eeuse boek oor booshede, toon 'n groep aanbidders van Satan op 'n heksesabbat.

gekem het met antieke Persië en dualisme - die geloof dat goed en kwaad van twee verskillende en opponerende bonatuurlike agente kom. Ahura Mazda, die goeie goddelike wese, word teengestaan deur Ahriman, ewe onsterflik en magtig, die persoonifikasie van die bose. Dié twee godhede is betrokke in 'n hewige tweegeveg tot die bittere einde toe. In dié tweegeveg is die mensdom niks anders nie as marionette of pionne in die hande van die godhede.

In dié verband wys prof David Bosch, sendingwetenskaplike aan Unisa, daarop dat skaak in Persië ontwikkel het. Omar Khayyam druk die sentiment van antieke Persië en Arabië so uit:

*'Tis all a chequer-board of nights and days
Where destiny with men for pieces plays;
Hither and thither moves and mates and slays,
And one by one back in the closet lays.*

Daar is dus 'n ontwikkeling na dualisme in die Christelike skrifte, maar dit bereik nooit die ekstreme posisie van die Persiese dualisme nie.

Die konserwatiewe en meer fundamentalistiese siening van die kwaad gaan soek die dualisme verder terug. Satan, word beweer, het die leier van die bose magte geword toe 'n groep engele uit die hemelse hof uitgewerp is nadat hulle sekere oortredings begaan het. In die apokaliptiese literatuur word vertel dat die gevalle engele seksuele omgang met aardse vroue gehad het, en die mensdom verlei het. Verskillende name soos Semyas en Azazel is aan die leier van die gevalle engele gegee.

Satan het later in die prentjie gekom in die finale oordeel van die "Regverdige" oor die gevalle engele en kettings word gereed gemaak om hom te bind. Intussen tree die leermagte van Azazel op as boodskappers van Satan wat die aardse wesens verlei. Dit is dus die begin van die verplasing van menslike verantwoordelikheid in etiese gedrag. In ander geskifte word dié siening gesteun en verder uitgebou.

Die tyd van die NT is volgens die fundamentaliste net 'n voortsetting van die sataniese bewind, en vandaar die uitdruwing van demone in die tyd van Jesus en daarna, asook die verwysings in onder andere Openbaring.

Die verklaring vir die diep verskille wat bestaan oor die vraag of die Duiwel bestaan, moet dus hierin gesoek word. Terwyl moderne demonoloë beweer duivelbesetenheid vind vandag net so plaas soos in die NT, meen teoloë soos Van Aarde dat die NT-skrywers sterk onder die invloed van die Babiloniese en Persiese invloed was wat die wêreld al hoe meer erfaar het as 'n plek van dood, lyding, sonde, siekte en geweld, geteister deur bose geeste onder leiding van Satan.

Teenoor die demonoloë wat meen die verskynsel van duivelbesetenheid en uitdruwing van bose geeste vind vandag, net soos destyds plaas, sê Van Aarde dat die konflik tussen goed en kwaad nie twee botsende kragte in die kosmos is wat mekaar wedersyds uitsluit nie, maar eerder twee kante van 'n muntstuk.

Die Amerikaanse teoloog Jeffrey B Russel wys daarop dat kwaad nie onafhanklik van die goeie kan bestaan nie. "Die kwaad bestaan in die kosmos soos gate in 'n Switserse kaas: die gate is daar, maar hulle is daar net as nie-kaas en het geen bestaansreg sonder die kaas nie. Net soos wat mens nie die kaas kan eet en die gate in 'n houer kan weggooi nie, kan mens nie die goed en kwaad in verskillende kategorieë plaas nie."

Van Aarde beweer diegene wat probeer bewys dat die Satan as 'n selfstandige wese bestaan, is besig met wêreldontvlugting. "Die kwaad manifesteer in die onvolmaakte mens, wat nie as 'n ware mens van God voor God bestaan nie. Volgens die NT-gegewens oor demonologie, kom dit neer op escapism".

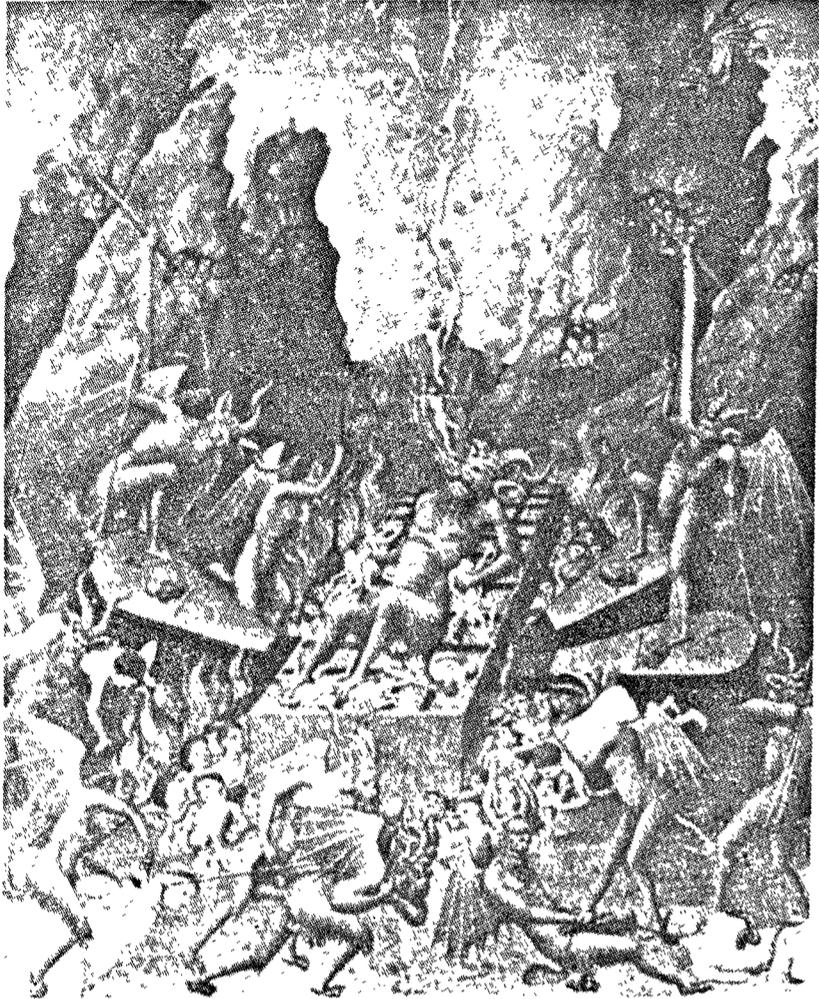
Russel sê: Die kerke in die hoofstroom van die liberale protestantse teologie ontken of ignoreer die duivel. Daar word geredeneer dat die konsep net as metafoor vir menslike boosheid moet dien. Die siening dat Satan net as 'n werklikheid binne menslike sonde bestaan, het mettertyd 'n liberale dogma geword. Die geloof in bese geeste het in die al hoe meer materialistiese gemeenskap 'n verleentheid geword.

DUIWELS IN DIE KOP

Wat van die uitdruwing van duiwels of demone binne die charismatiewe bewegings?

Plaaslik sê teoloë en pastorale sielkundiges - veral dié

SÓ RAAK MENSE 'BESETE'

Satan, wat self lekker op 'n rooster braai, martel die verdoemdes in 'n illustrasie uit die 15e-eeuse manuskrip *Très riches heures du Duc de Berry*.

wat nie openlik durf sê dat die duivel as persoon nie bestaan nie - dat dit nie hierom gaan nie. Dit gaan daaroor dat mense wel glo die duivel bestaan, dat geestesiektes soos besetenheid wel voorkom en dat duiweluitdruwing in sommige gevalle die enigste ding is wat werk.

Prof W Bodemen, hoof van Psigiatrie aan UP, vertel van nege gevalle wat as duivelbesetenheid gediagnoseer kon word. Die diagnose is merendeels toegeskryf aan neuroses, maar hy meen die geloofsoortuigings van die pasiënte moet met groot erns bejeën en gerespekteer word. Hy glo dit is dikwels kultuur- en geloofsgebonde verskynsels wat verdwyn sodra die geloof in geeste verdwyn. "Van die oomblik dat sulke pasiënte ophou om te glo aan besetenheid, verdwyn die noodsaaklikheid van outosuggestie."

Russel sê moderne psigo-analiste vemy die term "boos" en praat eerder van "agressie". Hulle vergelyk godsdienstige ervarings met neurotiese ervarings, en baie verwerp godsdienste as 'n illusie.

Die Franse sielkundige Jean Martin Charcot het in die vorige eeu al beweer dat duivelbesetenheid 'n psigologiese verskynsel is. Sigmund Freud is geboei deur die Duiwel as simbool. Hy het die Duiwel bestempel het as die personifikasie van die donker, onderdrukte dieptes van die onbewuste. Hy kon besetenheid toeskryf aan 'n verskeidenheid ander geestesversteurings wat aan onderdrukking gewyt kan word.

Een voorbeeld is 'n vrou wat skielik 'n siekte ontwikkel wat haar verhoed om haar pas-gebore baba te borsvoed. Sy onderdruk onbewus haar afsku van die proses van borsvoeding en dit kom na vore in die vorm van 'n onvermoë.

Vir Freud verteenwoordig die duivel die element in die onbewuste wat die sterkste in botsing kom met die bewuste wil.

Ernest Jones, 'n dissipel van Freud, het 'n volle psigo-analitiese teorie van die Duiwel ontwikkel, wat begin by die gedagte dat die geloof in 'n godsdienste 'n fantasie is wat spruit uit die onderdrukking van impulse wat deur die gemeenskap veroordeel word. Die mag van die onderdrukte libido kom na vore in beelde van hekse, demone en die duivel. Christene is reg in die sin dat

hulle die duivel as hulle grootste teenstander sien, sê Jones, want hy verteenwoordig die wellustige energie wat die Christelike godsdienste nog altyd probeer uitwis het.

Jones beskryf satanisme as 'n primitiewe geloof wat Christene deur die eeue heen nie kon onderdruk nie. Die Duiwel, hekse, vreesaanjaende godinne en ander bese figure verteenwoordig die wrede en irrasionele magte van gesag en onderdrukking. Die destruktiewe van die onbewuste magte sal voortduur - behalwe as dit na die oppervlak gebring kan word, waar dit beheers kan word.

JUNG SE SKADU

Carl Jung (1875-1961) verskil met die Freudiane. Hy sien godsdienste as 'n noodsaaklike en psigologiese geldige deel van die menslike psige en van beskawing.

Vir Jung is God en die duivel nie uitvindsels van die onderdrukte onbewuste nie, maar ewig teenwoordige psigologiese werklikhede. Die geheim lê daarin om die mag van die onbewuste met die bewuste te versoen. Vir Jung is die Duiwel baie meer as 'n uitdrukking van onderdrukte begeertes; hy is 'n weerspieëling van die outonome, tydlose en universele kollektiewe onbewuste.

Duiwelsbesetenheid, sê Jung, is 'n staat wat voorkom wanneer die onbewuste "skadu-elemente" die persoonlikheid oorneem.

Die neiging van die moderne sameleving om die Duiwel in die pad te steek, spruit uit 'n onwilligheid om die werklikheid van die bese - "die Skadu" - te erken. Die kerk wat die rug keer na dié werklikheid is veral absurd, sê Jung. Dan word die kerk net 'n gemeenskap vir "positiewe denkers" wat nie daartoe in staat is om die afmetings van menslike wredeheid of die hand van God in natuurlike rampe te sien en te hanteer nie.

Jung sê voorts die bese is 'n werklikheid; duiwelse energie is deel van die natuurlike orde van die kosmos, maar wanneer dit onderdruk word, manifesteer dit in openlike boosheid - eweredig aan die mate waarin dit onderdruk word. Repressie lei tot geestesafwykings in individue en tot fanatieke irrasionaliteit in 'n gemeenskap. Deur die magte te integreer, kan dit bydra

TWEE psigiaters, C W Ward en MH Beaubrun, het in 1982 'n studie onder Wes-Indiese pentakosteliste gedoen om die verhouding tussen besetenheid en neurose psigometries te bepaal.

Hulle het twintig ywerige lidmate van 'n gemeente ondervra en getoets. 'n Ontleding van die gegewens het getoon dat die tien lidmate wat as "geestesbesete" bestempel is, aansienlik hoër punte as die kontrolegroep gekry het op die twee skale wat histérie en neurose meet. In die lig van dié gegewens het hulle tot die gevolgtrekking gekom dat besetenheid 'n kultuur-gebonde neurotiese versteuring is.

Prof W Bodemer, hoogleraar in psigiatrie aan UP, sê in 'n bundel oor satanisme wat deur die CB Powell-Bybelsentrum by Unisa uitgegee is, dat besetenheid op twee maniere vertolk kan word. Dit kan óf beteken dat 'n individu in 'n metafisiese sin van buite deur 'n bonatuurlike entiteit oorgeneem word, of dit kan dien as 'n beskrywing van 'n individu wat sekere kenmerke toon wat met besetenheid geassosieer kan word.

In die laasgenoemde sin van die woord, kan dit op drie verskillende toestande van toepassing wees:

- 'n Sindroom wat bestaan uit 'n wegraak van die bewussyn, gevoelloosheid, 'n verandering in die toon en aard van die stem, die pasiënt kan glad nie tot die werklikheid teruggeroep word nie, gevolg deur geheueverlies.
- 'n Verandering in die bewussyn of 'n beswyming wat doelbewus meegebring word deur sekere kultusse.
- 'n Toestand wat iemand aan homself toedig en waarvan die eie weergawe die enigste getuie is.

Besetenheid word uit twee verskillende hoeke bestudeer. Antropoloë beskou besetenheid as deel van die sosiale struktuur van sekere kulture. In sekere kulture of kultusse word gedrag wat gepaard gaan met besetenheid, aanvaar en verwag. Waar psigiatrisiese navorsing oor sulke kulture gedoen is, is gevind dat die meeste betrokkenes net as lig of tydelik neuroties beskryf kan word. Waar psigotiese individue tot dié kultusse toetree, funksioneer hulle sleg en word nie gehelp nie. Die moontlikheid dat "normale" mense in sekere kultusse besetenheid kan ervaar, beteken dat die kulturele opset van die grootste belang is om individuele gevalle van besetenheid te kan verstaan.

Die meer tradisionele Westerse benadering om besetenheid te verstaan, fokusseer op die individu. Die vraag is dikwels hoe om "ware" besetenheid van pseudo-besetenheid te onderskei. "Ware" besetenheid, word dan gesê, is die oorsaak van inmenging deur 'n bonatuurlike entiteit. Deur die eeue heen het kerke lyste met onderskeidende kenmerke opgestel. Hieronder tel 'n verandering in gesigsuitdrukking, die verandering van stem en persoonlikheid, spreek in tale, onnatuurlike krag, godslastering en 'n vrees vir die naam van Christus. Die breë konsep van "ware" besetenheid word nie oral ewe geesdriftig aanvaar nie. 'n Christelike psigiater soos B Jackson van Minneapolis, Amerika, wei 'n ernstige diskussie aan die kriteria wat hy gebruik om besetenheid te bepaal, maar kon tot die gevolgtrekking dat hy nog nooit 'n enkele ware geval teengekom het nie. Daar is wel verskeie ander sielkundiges wat ware sowel as valse besetenheid beskryf het.

Bodemer vewys na sy ervaring by Weskoppies Hospitaal. Daar kon nege gevalle opgespoor word wat as "besete" beskryf kan word. Onder hulle was mense met emosionele steurnisse, 'n paar gevalle was skisofreen en die meeste het gely aan neurose.

Om sulke pasiënte te help, sê Bodemer, moet mens bewus wees van hul godsdienstige oortuigings, en hoe hulle verstaan wat met hulle gebeur. Dié oortuigings moet gerespekteer word en nie behandel word as deel van die simptome wat die pasiënt moet afskud nie. Sulke pasiënte glo dikwels self dat hulle duiwelsbesete is en vra dikwels vir 'n predikant om te kom help. As deel van 'n mediese span kan sulke hulp van baie waarde wees.

Bepaalde pasiënte met hoogs individuele en eksotiese oortuigings, word moeiliker gehelp. Hulle huldig moontlik oortuigings wat deur jare heen uit verskillende godsdienste versamel is, en is dikwels tot die okkulte aangetrokke. Sulke individue is rusteloos en ongedurig. Die probleme waarvoor hulle te staan kom, is om waanbeelde van geloof te onderskei en om raad en voorligting oor wat met hulle gebeur, te aanvaar.

Hy haal die psigoloog TK Oesterreich aan wat sê: "Besetenheid onder beskaafde rasse begin verdwyn die oomblik dat die geloof in geeste hul krag verloor. Van die oomblik dat hulle nie langer besetenheid as 'n wesentlike moontlikheid ervaar nie, is die nodige outosuggestie vir besetenheid daarmee heen."

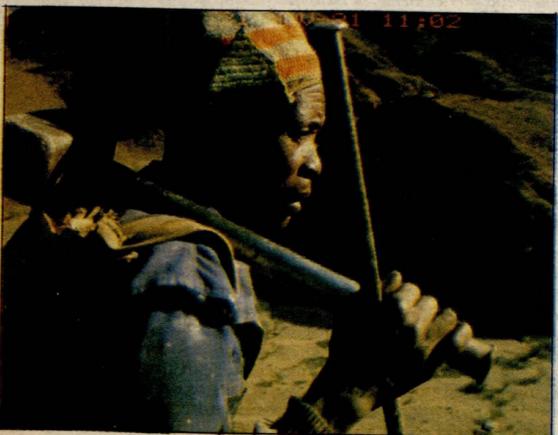
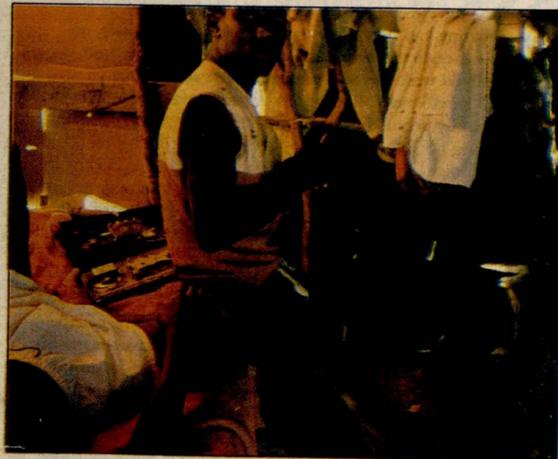
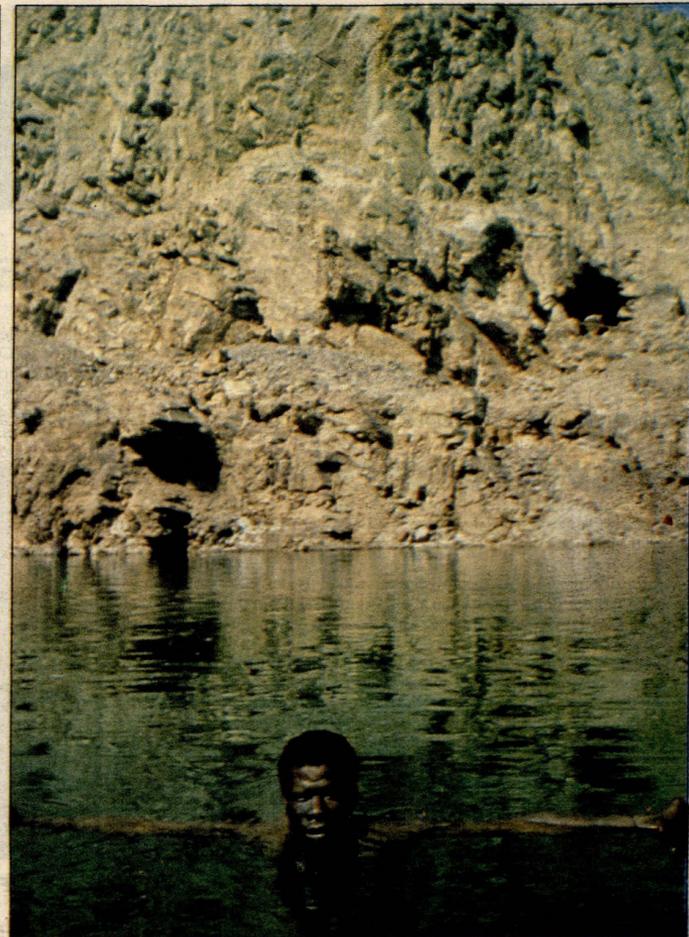
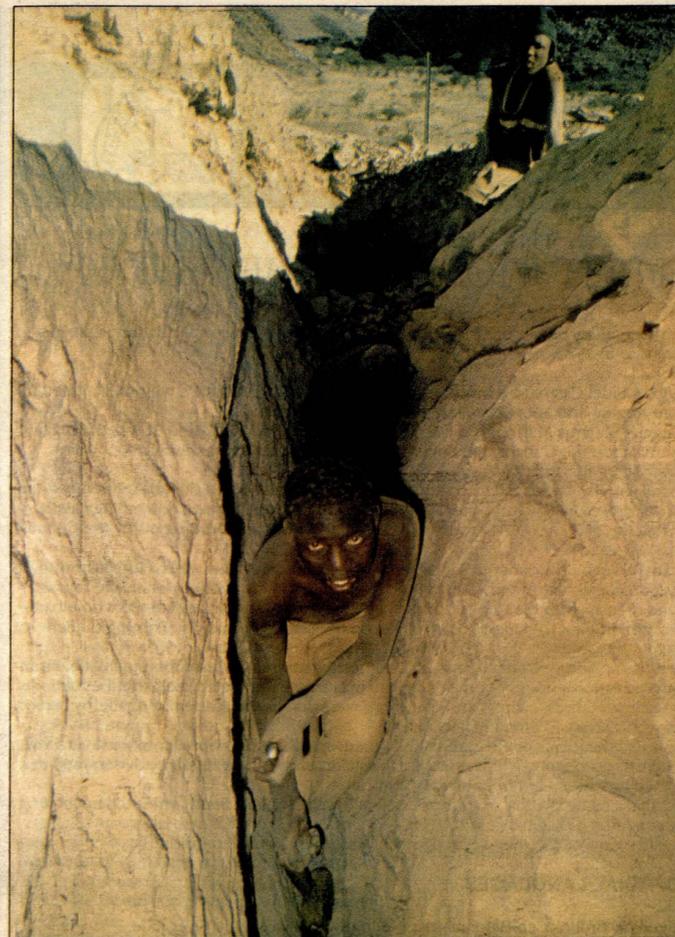
En daarmee saam, sê Bodemer, ook die behoefte aan duiweluitdruwing.

tot genesing, heelheid en kreatiwiteit.

Jung meen voorts dat 'n "kollektiewe Skadu" van 'n groep, 'n gemeenskap, of 'n nasie tot massaverskynsels soos rassisme, gewelddadige revolusie, of die verheerliking van wrede leiers soos Hitler en Stalin lei.

Hoewel die siening van God as goed én kwaad groot teenstand kry, steun al hoe meer teoloë dié siening. Dit het uit heel 'n

ander oord groter geloofwaardigheid begin kry, naamlik vanuit die lewendige debat oor die ekologie en die aard van die skepping. Waar pestilensies, aardbewings, droogtes en siektes vroeër beskou is as die werking van die bese, word die vraag al hoe meer gevra: is dit nie die wyse waarop God se skepping weer balans bring in die wanbalans in die natuur wat deur die mens geskep is nie?

HIER KOU MENS KLIPPE

Teen die berghange in in die klowe in **Damaraland** in Namibia beitel sowat 600 mense 'n bestaan uit die rots. Elke twee weke weeg 'n mynhuis hul paar kilogram tinerts af - dan's daar weer kos vir 'n rukkie. **DUNCAN GUY** en die fotograaf **GUY TILLIM** van Southlight het die tindelwersgemeenskap besoek

"Hier moet jy maar laag buk - anders stamp jy jou kop." Met 'n kers in die hand tuur die bejaarde Bedwiel Gurirab op in die ondergrondse kamer, uitgekerf deur talle hande - syne inkluis.

Gurirab, een van 600 tindelwers wat minerale kleims in Damaraland in Namibia bewerk, sê hy werk maar op eie houtjie. Die ander werk in spanne. Gesamentlik verskaf hulle sowat 10 persent van die tin-opbrengs van Imkor se tinmyn by Uis, sowat 75km daarvandaan. Die tin word uiteindelik in die Yskor-werke by Vanderbijlpark gestelt.

Gurirab wys op in die donker. "Daar's baie tin daar bo. Maar hoe kry ek dit uit? Ek moet my maar hou by die rots wat ek kan bykom - anders gly ek dalk. En as ek my nek hier breek, wie sal my kom uithaal?"

Hy skuifel deur die gruis en soek na swart vlekke in die oker rotse. "Ja - daar's heelwat goeie tin in dié harde klip." Gurirab breek die

rotswand op deur dit met hout uit te voer en dié aan die brand te steek. Nadat die vuur 'n paar dae goed aan die gang gehou is, kap hy die gekraakte rots met 'n hamer en 'n beitel los.

Buite die saal skyn 'n bietjie lig deur 'n tunnel wat deur prospekteerders gegrawe is. Tot onlangs is dit versper deur 'n hamer en 'n beitel los.

Gurirab se klere, skoene, gesig, baard en hare is rooi van die rotsstof. "Die winkelier in die lokasie sê my dié rooi klip bevat maar swak tin. As ek wil eet, moet ek elke dag minstens twee kilogram bymekaarmaak."

Gurirab kan tin vir kos of kontant vervuil by die winkel. Maar hy sê dis die beste om dit self na Uis te bring - as hy die vervoer kan bekostig.

Ver onder aan die voet van die

berg ploeg 'n voertuig voort op 'n sandrige pad. En teen die berghang aan die ander kant sien mens die spikkeltjies van mense om gate, besig om die rots met hamer en beitel te klop. Die klanke weergalm deur die kloof en die geselsery, die voertuig en die gehamer klink naby. Die paar bome doer onder is so roerloos soos die Brandberg op die horizon in die suide.

Die "lokasie" waarvan Gurirab praat, is Goantagab - 'n klompie gehuggies versprei deur 'n sandrige vallei waar die gras yl groei. Hier woon 'n wisselvallige tindelwers-bevolking, op die oomblik sowat 100. Hulle kom en gaan uit die omliggende gebiede, die dorpe Uis en Khorixas in Damarand inkluis. Sommige kom uit Windhoek, ander uit Ombamband.

Teresa Tsaraes, die ma van vyf kinders, trek al haar lewe lank

Die Tsaraes-gesin se tuiste in Goantagab is twee hutte van plastieksakke, tin en hout. Twee van die vyf kinders is op kosskool en dit kos R70 per jaar, kos inkluis, vir elkeen.

By Tsaraes se huis ruik 'n mens vleis braai in 'n ysterpot oor die vuur. "Ons eet donkievleis en pap," sê sy. "Niks groei hier nie. Ons probeer nie eens hoenders aanhou nie."

Tsaraes se godsdiens is haar erns. Saterdag al kry sy die gesin se klere reg vir die Sondagdiens. "Ons is Rooms. Ander mense hier is Evangeliese Lutherane, maar ons hou dikwels saam dienste." As ouderling help sy om dienste te lei op die Sondag wanneer die priester nie daar is nie. Hy kom net een keer per maand.

Sondag op Goantagab begin soos enige ander dag. Willie en Jacobina Namulando se winkel van hout en yster is nog oop. Mense sit in die son en breek die klip, en skei die erts in hul "visbakke". 'n Metaal-ghong lui. "Dit beteken die mense moet hulle begin regmaak. Daar's g'n haas nie," sê Willie.

Sowat 25 mense kom onder 'n skuiling bymekaar. Die gebede en Bybelvolesings is in Afrikaans en Damara. Joseph Waterboer, uitgevat in sy kisklere, kom 'n bietjie laat want hy was besig om sy tin skoon te maak.

Hy was eers 'n skilder in Khorixas. "Verlede Mei het ek moed opgegee want daar's g'n werk nie. Hier is die werk swaar. Maar ek verdien darem iets, en my gesin in Khorixas kan eet." Daar's ses winkels op Go-

antagab en hulle koop almal tin. Die delwers verkies egter om hul tin aan die Uis-myn te verkoop. Dan hoef hulle nie van hul wins aan die winkeliers af te staan nie.

Die Uis-myn is 75km weg met 'n sandrige kortpad en 140km op die hoofpad van gruis. Vervoer na die myn vir die tweeweklikse weegsessie kos sowat R20 tot R30, plus R5 vir elke sak tin, of dit nou 50 of 15 kg weeg.

Dié tin word deur Imkor gekoop, maar Gold Fields van Namibia besit die meeste van die kleims wat deur die delwers bewerk word. Hulle het kontrakte met "Mr Goldfield", soos hulle die mynhuis noem. Hulle moet "Mr Goldfield" R12 per jaar betaal, plus 10c vir elke kilogram tin wat aan die Uis-myn verkoop word.

'n Winkelier wat ook delf, sê sy sê: "Ek sou soveel beter gevaar het as daar kopers was wat met mekaar kon meeding. Imkor het 'n monopolie. Die twee dae se gewag in Uis terwyl hulle ontleed wat ons gebring het, is verlore tyd waarin ons kon gedelf het."

Sy bakkie word ook verrinneer deur die vrage tin, sê hy. "Dit vat net 20 sakke om 'n ton vol te maak. Hulle kan darem ten minste die tin hier kom haal."

Op Uis sê Piet Gouws, koördineerder van Imkor se tinmynbedrywighede, die myn het net 'n ooreenkoms met Gold Fields om tin te koop wat uit Gold Fields se kleims kom. "Ons kan nie betrokke raak by dinge soos vervoer organiseer na die kleims nie."

'n Woordvoerder van Gold Fields sê hulle verkeer in 'n dilemma - hoe meer hulle die delwers se

teenwoordigheid aanvaar, hoe meer moet hulle verantwoordelikheid aanvaar vir hul veiligheid. "Ons myn nie eens hier nie. Ons was net betrokke by eksploratie. Wanneer die ekonomiese klimaat reg is daarvoor, sal ons graag 'n ordentlike myn wil hê."

"Intussen het dit het geen sin om die delwers van die kleims te probeer weg hou. Hulle sal in elk geval daar grawe, want hulle is daar. So nou het ons maar 'n ooreenkoms wat in stand gehou word deurdat hulle 'n klein fooi betaal."

Wat vervoer betref, sê Gold Fields hulle moet hulp aan die delwers beperk anders moet hulle verantwoordelikheid vir hulle begin aanvaar. Hulle meen nie dis hul taak om seker te maak dat die delwers hulle by die veiligheidsreëls hou nie. "Dis die regering se verantwoordelikheid - totdat ons 'n myn open."

'n Jong man gesels oor wat hy kan koop met sy spaargeld. "Ek kan 'n motor bekostig. Mense hier rond verkoop hulle vir so R800 tot R1 000. Maar dan is hulle gaar. Na 'n dag se ry moet jy stoot."

Op die perseel van 'n ou oopmyn by Brandberg-Wes, sowat 115km van Uis, is nog 'n tinnedersetting. Johannes Kasanja en Jackson Mbetjiba is twee van die laaste vier bittereinders wat nog in die spookdorpje van sowat 60 gehuggies werk. Hulle spog dat daar nog groot neerslae in die myn is. Hulle klim met lere op om die tinerts uit die steil mynswande te kap.

"Eenkeer het 'n man 'n rotsstorting begin toe hy 'n stuk

rots uitkap," lag Mbetjiba. "Hy't weggehardloop en is nog steeds skoonveld."

Gous skryf Brandberg-Wes as onekonomies af, maar die bittereinders sê dis die moeite werd. "In 'noggend kan ek tot agt kilogram uitkap. Dit bring vir my R80 in as die prys op sy beste is en R32 wanneer dit op sy slegste is," sê Kasanja. Vervoer is vir hulle ook 'n probleem.

Die bejaarde Martha Skrywer sit in die stof langs haar pondokkie in die lokasie "Uis Twee". Haar hande is so taai soos leer - sy't ná standerd drie begin tin delf om die gesin aan die lewe te help hou. "Die tingrawery sloof 'n mens af," sê sy. "Ons is gedaan. As ons so in die lug sit en kyk, hoe sal ons lewe? Nou grawe ons maar tin tot ons dood neerslaan."

Die gemeenskap se kinders gaan op Uis skool. Die hoof van die hoër skool, Dawid Augustyn, sê: "Teenoor die werklose mense geniet die tindelwers wel 'n soort selfonderhoudende bestaan, al is hulle so arm."

"Die droogte het 'n vervoestende uitwerking gehad. Mense het dorp toe gekom met die idee dat hulle werk sou kry. Baie het geen uitkoms gevind nie, Sommige het tindelwers geword."

In die gemeenskapsaal, 'n entjie van die skool, word elke Woensdag tin gawe. Die mense word twee dae later betaal, nadat die gewig, die persentasie tin, die myn se vervoerkoste en die veranderinglike tinprys in ag geneem is. "Hier's nog genoeg tin om mense baie jare lank aan die gang te hou," sê Gous.

SPORTRUBRIEK

Tinus Horn

Is Indië regtig so vrot?

DIE Indiese krieketspan se nederlae in Australië plaas Suid-Afrika se vertonings teen hulle in perspektief. Party mense meen dit wys dat ons eintlik veel vrotter is as wat ons gedink het. Verkeerd.

Is Sachin Tendulkar (ja, die "swart Bradman" van 'n week gelede) nou 'n mindervaardige kolwer omdat hy 'n paar keer misluk het? En is Kapil Dev skielik oor die muur?

Natuurlik nie. Die boodskap is eenvoudig: Dis deksels moeilik om by omstandighede aan te pas wat in alle opsigte verskil van dit waaraan jy gewoond is. As 'n mens so daarna kyk, was Suid-Afrika se vertoning in Indië eintlik 'n klein wonderwerk.

Hou maar die Indiërs dop. Later op hul toer sal hulle veel, veel beter speel. Spanne wat vroeg op 'n toer sukkel, is die reël eerder as die uitsondering. Dat dit 'n streekspan is wat Indië die week so geloof het, is ook nie vreemd nie.

Kim Hughes se rebelle, wat ongetwyfeld sterker was as die amptelike Aussies, het vroeg op hul eerste toer teen Transvaal gespeel in 'n wedstryd wat 'n opwarming vir die eendaagse toetse moes wees.

Hulle het wel oorgenoeg veldwerk oefening gekry, maar die wedstryd kon nie veel vir hul moreel beteken het nie.

Hughes het later gesê al wat hy van daardie wedstryd onthou, is Graeme Pollock wat elke nou en dan 'n bal hoog teen die pawiljoen aan die telbord se kant op slaan, en die Aussie-boulers wat met hang-skouers na hul merkies terugstap.

Transvaal het die Aussies dan ook die grootste loesing van daardie eerste toer toegedien.

Indië se 62 teen Wes-Australië bly egter ongelooflik vrot. Die tyd sal waarskynlik later leer dat dit maar net een van daardie dae was.

Is makker blaai die antwoord?

Drie uitslae in drie wedstryde wil 'n mens amper laat glo die nuwe Castlebeker-stelsel is 'n sukses.

Maar wat verlede naweek se wedstryde eintlik gewys het, is dat ons kolwers glad nie in vyfdaagse wedstryde die mas sal opkom nie.

Veral op die Wanderers het die paaltjies darem al te lustig gespat. Nie eens die lewendige kolfblad is 'n verskoning nie; seker die helfte van die kolwers het hul paaltjies met swak hou verkoop.

Van die ses spanne wat verlede naweek in aksie was, het net die Vrystaat en die OP regtig goed gekolf. As 'n mens kyk na die boulaanvalle waarmee hulle te doen gehad het, is jy dadelik minder beïndruk.

Die Springbokkeurders vra nou dat die baanbeamptes makker blaai voorberei, sodat ons kolwers die kans kan kry om lang beurte te bou - asof jy poeding kan gebruik om iemand aan kasterolie gewoond te maak.

Dis by ons kolwers self waar die fout lê.

Hulle het die hou, maar die dissipline kom kort; dis asof hulle nie hul speelstyl tussen eendaagse en meerdaagse wedstryde kan aanpas nie. Net baie ure in die nette kan dié probleem uitstryk.

Ons kan maar bly wees ons het ons terugkeer tot internasionale krieket in eendagwedstryde gemaak. In vyfdaagse toetse sal ons nou teen al die grotes sleg slaie kry.

Suid-Afrika hoort dalk maar in die woestyn

'n Peiling wat die Sunday Times verlede week oor Noksa se Olimpiese embleem gedoen het, het skrikwekkende resultate opgelewer: 'n Groot meerderheid lesers het gesê Suid-Afrika moet eerder tuis bly as om onder 'n "vreemde" vlag in Barcelona te gaan deelneem.

Ons moet dus maar die gevolgtrekking maak dat ons sportgeesdriftiges nie regtig van sport hou nie.

Danie Craven, wat die afgelope paar jaar al baie lawwe dinge kwytgeraak het, het homself ook onlangs oortref, toe hy met groot verontwaardiging gesê het die land se krieketpleiers het die Springbok vir toere verruil.

Vir my klink dit nie na 'n slegte deal nie.

Die lawwe ouens op die SA Rugbyraad sal natuurlik nooit so-iets doen nie - wat beteken dat rugbytoetse dalk nog baie ver in die toekoms lê.

'n Fringe issue - want dit is tog maar wat simbole maar is - het belangriker geword as die internasionale mededinging waarna ons so lank al smag.

Vir die ouens wat nie wil hê ons moet Barcelona toe gaan nie, kan 'n mens net sê: Kry vir julle.

Die res van ons gaan jy moeilik voor die kassie weg kry. En ons gaan ons kele hees cheer as ons Sam se embleem naby 'n podium sien.

brolloks en bittergal

THE FIRST VICTIM IS THE TRUTH...

FEW battles in the military history of Africa have been the topic of as much speculation as the Battle of Cuito Cuanavale in 1988.

Who won?

Us, says Cuba's Fidel Castro, we beat the hell out of the Boers and that's why they agreed to withdraw from Angola and allow Namibia to become independent.

Us, says General Magnus Malan again this week in an interview with Beeld. It was the biggest defeat and humiliation the Cubans, the Soviets and the Angolans ever experienced, he says.

They are both lying through their teeth.

In several speeches by Castro and a propaganda video produced by the Cubans (remember our own propaganda video on Bridge 14 after the Angolan war of 1976? This was something like that) it was stated that the SADF totally over-extended itself and was then surrounded by the Cubans and Angolans.

Rambo Malan was equally bouncy in his locker room-type interview last week. He tells how they saw a helicopter come down to land: "We zapped it with a G5. It was phenomenal." He says they "played cat and mouse" with the Cubans, and while the South Africans handled the whole battle on the level of "middle management", Castro was on the phone from early morning till dark to control his forces himself.

Neither man has so far been prepared to give an honest analysis of this important battle. From independent information it seems as if the SADF had indeed over-extended itself, that they at times totally under-estimated their enemy, and that there were serious tactical errors made by senior commanders who disagreed among themselves.

It also seems that the losses on the side of the Cubans and Angolans were far more severe, that the Cubans were very unhappy with the strategic mistakes made by the Russian advisers, and that the near-defeat was extremely unpopular back in Cuba.

The point is that a battle like that and a war like that have no victors. South Africa did not belong in Angola, and neither did Cuba.

The two bullies gave each other a bloody nose, and then decided to quit.

IN BOUF OFFICIAL LANGUAGES

So, julle het gedink Brolloks en Bittergal kan nie Ingils praat nie? Nou weet julle.

Vir die mense wat so kla oor VWB se tweetaligheid deesdae wil Brolloks en Bittergal net dit sê: Moenie worry nie. Watch ons hier teen April, Mei se kant. Dalk sal jy dan kan kies in watter taal jy wil lees...

DIE GROOT ONTHULLING

En toe kom Beeld met sy groot eksklusiewe onthulling vir die week. Hy noem dit "Sierra Alpha Mike is gevang..." Dié onthulling kom ook by monde van Magnus Malan.

Die generaal onthul toe dat die Swapo-leier Sam Nujoma in 1966 op die lughawe van Windhoek stil-stil deur die weermag gevang en 'n rukkie aangehou is. Hy is teruggestuur Lusaka toe omdat hy geen nut vir die weermag gehad het nie, sê Malan.

* Dit is nou al die tweede keer dat Beeld dié "onthulling" doen. Ja, die koerant het reeds in 1980 berig dat Nujoma in Windhoek voorgekeer, aangehou en teruggestuur is. Die verskil is net: toe het hulle dit berig by monde van 'n onderhoud wat dié koerant se korrespondent in Namibia met Nujoma self gevoer het.

APARTE NIE-RASSIGHEID

In Carnavon se wêreld wonder die mense oor die NP se nie-rassigheid. Verlede week hou die party stil-stil 'n "openbare vergadering" in die hotel op die dorp - glo vir die blankes. Dié week word 'n NP-vergadering in die townships geadverteer - om in die gastehuis gehou te word. Toe word dit afgestel met 'n kennisgewing: "Ons is nog nie gereed vir julle nie."

Die inwoners sê dis maar goed dis afgestel. Vrot tamaties is in elk geval te duur op dié Karoodorp.

IS! ISSIE!

Die belaglike twis tussen die huidige en die vorige staatspresidente oor 'n bandopname is 'n goeie aanduiding van die vlak waarop ons nasionale politiek soms beweeg.

Soos twee skoolseuntjies sit hulle en "Is! Issie! Is! Issie!"

Enige verandering moet 'n verbetering wees.

JA, DOMINEE?

Dié Nuwe Suid-Afrika van De Klerk is besig om 'n hele klompie "hervormers" en "verligtes" se bluf te roep. Insluitende De Klerk s'n self.

Brolloks het nou al so baie gehoor van die wonderlike dominee Henno Cronjé wat ook al NG-predikant in Londen was. So 'n ambassadeur-op-sy-knieë tipe van ding. 'n Sterk hervormingsman, 'n De Klerk-man, sê hulle.

Deesdae is dié paap die hoofbroer by die FAK. (Moet dié organisasie se naam asseblief nie as een woord sê nie, spel dit liever uit.)

En dié week kom doom Henno uit en sê sy FAK sal nie die nuwe skoolmodel aanvaar waardeur Afrikaans as hoërskoolvak uitgerangeer kan word nie.

Nou wat van die morele en etiese oorwegings hier, broer dominee? Watter reg het jy en jou broeders om Afrikaans op miljoene swart kinders af te dwing? Watter hoër reg het Afrikaans bō Zoeloe of Xhosa of Sotho? Met watter gekleurde bril lees jy jou Bybel, dominee?

DIE ONDERMYNINGSKOMMISSIE

HANS PIENAAR se boek *Die Derde Oorlog teen Mapoch*, wat vandeeweek deur Idasa gepubliseer is, het begin as 'n ondersoek na die politieke prosesse in KwaNedebele, waar die vorstehuis onafhanklikheid geweer het en 'n bloedige opstand in 1986 uitgebreek het teen die deur Pretoria aangestelde tuislandregering. Maar toe die skrywer die Ndebele-geskiedenis navors, het hy afgekom op dramatiese gebeure wat deur baie historici verswyg is - veral wat die ZAR se eerste twee oorloë teen die Mapochers betref. In die eerste is die Boere verslaan. Die hoofstuk wat hier gepubliseer word, beskryf die Boere se eerste gebruik van 'n "pantservoertuig" in die Tweede Oorlog teen Mapoch

VYFTIG jaar later sou Hansie Roos nog elke besonderheid van daardie dag onthou, die dag toe sy pa, Stephanus Johannes Roos, deur 'n Mapocher doodgeskiet is:

"Daar staan ek toe die oudste van ma se elf kinders. 'n Baar is gestuur. Ek sal en kan die dag nooit vergeet nie. Sonder kom die lyk aan en Oom Andries Potgieter en ander staan om die baar by die generaal se lamp. Dit huil en kla en bejammer my moeder se lot wat so 'n klomp weerlose kinders het. Ek buk en vat vader se hoed. Die koeëls is voor die kop in. Die koeël het deur die band van die hoed gegaan en op die hoed het nog 'n stuk kopbeen gesit."

Veldkornet Stephanus Johannes Roos ... dood by

Dit was op 28 Februarie 1883, toe die ergste hitte van die somer aan die oorgaan was. Dit was die dag na die tweede herdenking van Majubadag, toe die Boere die Engelse van Berg Majuba op die grens van die Zuid-Afrikaansche Republiek afgejaag het.

Die Boere was weer besig met oorlog, dié keer teen die Ndzundza-stam van Niabela, mense wat onder die blankes bekend gestaan het as Mapochers. Dié wat tussen Middelburg en Lydenburg in die Steenkampsberge gewoon het.

Veldkornet Stephanus Johannes Roos het by die bek van 'n grot naby Erholweni, die hoofstat van die Mapochers, ingeloer. Hy wou kyk of die dinamiet wat hy gestel het, reg was om af te gaan.

Hy sou nooit weet nie. Die vlam van 'n skoot het uit die donker geblits. Stephanus Johannes Roos het dood soos 'n klip neergeval, 'n koeël uit die geweer van 'n Mapocher-rebel deur sy kop.

Roos was die Held van Majuba. Hy was die man wat twee jaar tevore, sonder om te wag vir die opdrag van sy opperbevel, Berg Majuba met net 150 manskappe bestorm en die Engelse tot oorgawe gedwing het.

Toe 'n gevange Rooibaadjie die lyk van sy aanvoerder, genl G P Colley, uitgewys het, was dit na veldkornet Roos wat sy vinger gelig het. Roos het dit nie ontken nie: hy was die man wat Colley geskiet het.

In die oorlog teen die Mapochers, of die Ndzundzas soos hulle hulself genoem het, het hy 'n volle 100 pond se dinamiet by Spitskop gaan stel, met die idee om die klipvestings waarin die Ndzundzakrygers deur sy honderd ruiters en honderd voetgangers gedryf is, toe te skiet. Dit sou die stat na maande van verset uiteindelik tot oorgawe dwing.

Die nuus oor sy dood het die Boerelaer vyf myl daarvandaan verslae gelaat. Die Held van Majuba! Vyftig jaar later het die 13-jarige Johannes Jacobus die verhaal van sy pa se dood aan 'n navorsers vertel, woord vir woord soos hy dit oor en oor al vertel het:

"Omtrent tienuur die aand (van Majubadag, die dag voor die dinamietekspedisie) het vader gekom en gesê: 'Kêrel, ons gaan vannag uit na die plek van die vyand

wat opgeblaas moet word.' Ek het toe alles vir hom reggemaak en ook nog 'n paar beskuite in sy saalsak gesit. Ek het maar wakker gebly. Om eenuur die nag het die bevel gekom om op te saal. Ek het self vader se perd, Charly, wat by Majuba gekwes was, opgesaal.

"Nadat vader (en drie van sy burgers) eers gebid het, het hulle wegery en ek het gaan slaap. Die hele môre gebeur daar niks nie. Om halftwaalf het die eerste dinamietkoot geknal en om eenuur die tweede skoot. 'n Rooi-vaal stofwolk styg in die lug op. Daarna was alles weer stil.

"Ek het my oë op die pad gerig waarmee die burgers moes terugkom, maar ek gewaar niks nie. Teen vieruur die middag sien ek in die verte 'n ruiters aankom. Dis mos vader se perd, maar dis nie vader wat op die perd sit nie. Dit was Oom Hendrik Herman. 'Oom Hendrik, waar is my pa?' 'Hansie, my kind, jou pa is dood.' "

Daardie aand het die gemoedere hoog geloop. Die burgers het baie gehad om oor te mor. Daar was toe al te lank 'n gebrek aan vordering in die oorlog, wat toe reeds vier maande geduur het, veel langer as wat enigiemand gedink het dit sou.

Hulle kon nog geen kraak maak in enige van die Mapochers se hoofvestings nie. Ten spyte van die geswoeg en gesweet om 17 klipforte te bou. Sewentien! Oor 'n gebied van morges en morges, 100 vierkante kilometer op vandag se kaarte, het die forte gelê, rondom die nege dorpe van die Mapochers.

Die opstandigheid onder die burgers op kommando moet al lank gebroei het, sedert 'n weerligstraal Fort Nieuwe Jaar getref en een burger dood en 28 ernstig beseer is. Roos se dood was die laaste strooi. Die Held van Majuba? Enige ander man, net tog nie die Held van Majuba nie!

Die ontsteltenis was so groot dat die opperbevel eenvoudig 'n haas uit die hoed moes trek om die gemoedere te kalmeer.

Kommandant-generaal Piet Joubert, aanvoerder van

Hulle het inderhaas krygsraad gehou, met wagte buite die generaal se tent om te verseker dat die ander burgers nie afluister nie. Hulle het besluit: dis 'n saak vir die Ondernemingskommissie.

Die Ondernemingskommissie was 'n kommissie van ondersoek na metodes om Spitskop - vesting waar Roos later sou sneuwel - in te neem, en is aangestel om die toenemend verbeeldingryke voorstelle van die gefrustreerde burgers aan te hoor.

Die jongste voorstel op die tafel, waarmee die kommissie al 'n paar dae lank gesit het, was dat die burgers 'n tunnel moes grawe onder Spitskop, en daarna op boontoe sodat hulle dit eintlik van binne af kon opblaas. Die teorie was dat dinamiet baie meer skade doen as dit onder die grond ontplof, want dit laat vernietigende skokgolwe uitsprei.

Dit was dan ook die rede waarom die kommissie die naam Ondernemingskommissie gekry het. Die Ondernemingskommissie! "Ons wil die Ondernemingskommissie hê!" het die Boere geroep waar hulle voor die tent van die voorsitter saamgedrom het.

Die kommissie het nie veel van 'n keuse gehad nie - die voorstel vir 'n tunnel sou aanbeveel word. As dit nie eintlik iets was om oor geesdriftig te raak nie, was dit darem 'n manier om die magte besig te hou.

Eers moes 'n loopgraaf gebou word om by die voet van die kop uit te kom. Op 2 Maart is daar begin met die werk, en teen 8 Maart was die grawers 400 meter van die voet van die kop af.

Die Mapochers se teenoptrede was waaghalsig, maar doeltreffend. Bedags het hulle die grawers bestook met vuur dat hulle skaars kon vorder, en snags het hulle teen die kop afgeklim en die loopgraaf eenvoudig toegegooi. Een burger het gesneuwel.

Omdat Spitskop so hoog was en die burgers duidelik van bo af sigbaar was,

Koning Nibele van die Ndzundzas.

kon hulle nie weerstand bied nie. Hulle moes noodgedwonge elke oggend eers weer van voor af grawe om by die tunnel uit te kom.

Die kommissie het voorgestel dat die loopgraaf met sesvoet-pale bedek moet word, maar toe die Mapochers een nag die loopgraaf oor 'n hele 200 treë toegegooi het, het ene Henning Pretorius met 'n nog verbeeldingryker voorstel gekom: bou 'n "verplaasbare fort" voor in die loopgraaf wat die grawers telkens kon naderskuif soos die gawery vorder.

Omdat die projek in elk geval vertraag is, is 'n rapportryer met die voorstel na Pretoria gestuur. Die fort is sonder verwyf deur plaaslike ingenieurs ontwerp en vervaardig en inderhaas na Mapochsland gestuur.

Dit sou bestaan uit 'n aantal duimdik staalplate wat op 'n bodem van baie dik planke so vasgebout moes word dat dit agt skietgate kon laat. Die hele fort was agt voet lank en moes van binne af vorentoe gestoot word.

Die fort het die dinge aansienlik bespoedig. Die grawers kon tot teenaan die massiewe rotsblokke van Spitskop vorder, en die tunnel onder die kop begin ingrawe.

Binne in die tunnel kon die grawers regop staan. Hulle moes rondom twee rotsblokke grawe en die tunnel loop daarom met 'n paar kronkels. Dit is vandag nog 'n mooi tunnel, in die vorm van 'n vliegtuig se kajuitvenster.

Maar voor hulle die tunnel kon voltooi, was die oorlog verby. Die Mapochers het in hul duisende oorgegee. Die verplaasbare fort het voor die bek van die tunnel bly staan, en het die naam "SONS" gekry. Waarvoor die akroniem staan, weet niemand nie.

Die boek kan bestel word by Idasa, 1 Penzance Road, Mowbray, Kaapstad. Dit kos R30.

televisie program

VRYDAG 22

TV1
 Morning Message
 6.00 GMSA
 9.00 CTV
 11.00 Des and Dawn
 12.00 Larry King
 1.00 Headline News
 1.30 Business Day
 2.03 Telerama
 3.00 The Blue Frontier
 3.30 Happy Castle
 4.00 Bible Story
 4.05 Captain Power
 4.30 Another Life
 5.00 The Bushmaster
 5.30 Fast Forward
 5.57 Compass
 6.00 News
 6.15 TopSport
 6.30 Gillette Sport
 7.00 Tropical Heat - Action series about the exploits of Nick Slaughter (Robert Stewart), an ex-member of the Drug Enforcement Agency. Murder, mayhem and blackmail.
 8.00 Die Nuus
 8.30 Kooperasieseries: 'n Mudsak Vol Verskil
 9.00 Die Laaste Uitweg: Speurreeks
 10.00 Derrick - Duitse speurreeks
 11.00 Clemence Aletti - Franse speurreeks

TV2/3/4

1.00 Diaduma (Repeat)
 1.27 526
 1.54 Emthonjeni
 2.21 Motswedding
 2.48 Reka Mpo
 3.15 Thina Bantwana (TV2); Anpan Breadman (TV3)
 3.45 School Talk
 4.30 Baggage - Award-winning performance

by Japanese mime Mamako Yoneyama
 5.00 Capitol
 5.30 The Bold & The Beautiful
 5.57 Devotion
 6.00 Halala (Game Show) (TV2); Bohloko Baka (TV3)
 6.30 Shell Road to Fame
 7.00 News
 7.30 Shopper's Surprise
 8.11 Circus Series
 8.30 Soccer
 8.55 News Update
 9.01 Kate and Allie - Sitcom series
 9.30 Film: Dark Avenger - Paul Cain (Leigh Lawson), a judge who is disfigured by a murder attempt, secretly becomes a high-tek crimefighter at night. He wages a battle against corrupt policemen.
 11.08 Muzik à la Carte
 12.00 CNN International

M-NET

INTEKENARE
 10.30 Cops and Robbers
 12.10 60 Minutes: King Hit
 12.29 60 Second Housecalls
 3.00 The Smurfs
 3.30 Dennis the Menace
 4.00 The New Mickey Mouse Club
 4.30 Ekoboffins
 4.59 Pat Francis Workout
COPTYD
 5.00 Amen
 5.30 Loving
 5.57 Hyperama Price Busters
 6.00 The Wonder Years -
 6.30 The Simpsons
INTEKENARE
 7.00 John F Kennedy and the Nazi Spy
 8.00 John F Kennedy: In His Own Words
 8.40 Chris Izaak
 8.58 Hyperama Pricfinders
 9.00 Baja Oklahoma
 10.45 African Wave
 11.10 Halls of Montezuma
 1.10 D.O.A.
 2.50 Some Kind of Wonderful
 4.20 Love, Mary

SATERDAG 23

TV1
 6.25 Oggendboodskap
 6.30 Agriforum
 7.00 GMSA
 9.00 The Angela Day Way
 9.05 Skin Care
 9.10 Harry's House
 9.20 Together We Become
 9.35 Bush School
 9.45 Promos and Ads
 9.50 Family Camping
 9.55 Tellytrip Time
 10.05 Onderste Bodem
 10.15 Featherfoot Farm
 10.25 Mina Moo
 10.35 ECI
 10.45 Entrepreneurs 2000
 11.00 Otto se Avonture
 11.05 Snuffels Smit en Bennie Grootoog
 11.10 Biekie in Speelgoed-land
 11.30 Ter Wille Van Oorlewing
 12.00 Tekkies
 12.30 Scooby Doo and the Reluctant Werewolf
 2.00 Junior Sport
 2.45 TopSport: Tennis ATP
 6.00 Nuus
 6.15 Kompas
 6.20 Teletreffers
 7.00 Operasie Kobra - Spioenasiereeks
 8.00 News
 8.30 Equal Justice: Court drama series
 9.30 Film: The Man Who Loved Cat Dancing - Western about an army officer (Burt Reynolds), shunned by his men because of a brief marriage to an Indian girl, who eventually becomes a gunslinger and meets a woman (Sarah Miles) who has run away from her husband.
 11.35 Jazz Season

TV2/3/4

9.00 University of the Air
 9.55 High on Books
 10.05 Cedric the Crow
 10.15 Featherfoot Farm
 10.25 High 'n' Dry
 10.40 Skin Care
 10.45 Granny Lives in Ireland - Two orphans escape from their tyrannical guardian in England and search for their granny in Ireland.
 11.30 The Dinosaur Who Wandered as He Was
 11.43 Learning to be a Good Sport
 11.54 Let's Play Keyboard
 11.59 Tommy, Suzie and the Cardboard Box
 12.14 Tobacco and Human Physiology
 12.27 Viking Sacrifice in Shetland
 12.53 Railwise
 12.55 Agriforum
 1.25 Road to Health
 1.35 Cross Over
 2.00 Sport
 6.00 Family Matters - New sitcom series on the family life of outspoken elevator operator Harlette Winslow (Jo Marie Payton France) who becomes head of security at the Chicago Tribune.
 6.30 Devotion
 6.33 Ngomqibelo / Ka Mokibelo
 7.00 News
 7.30 Ngomqibelo / Ka Mokibelo
 8.00 Film: Two Tickets To Paris - Romantic comedy.
 10.34 Video Juke Box
 11.24 Sport

M-NET

INTEKENARE
 7.00 Johnson and Friends
 7.10 Teddy Drop Ear
 7.20 Poddington Peas
 7.30 Wake Rattle and Roll
 7.55 The Little Flying Bears
 8.20 Adventures of the Little Mermaid
 8.45 Alf Tales
 9.15 The Chipmunks Go to the Movies
 9.40 Tiny Toon Adventures
 10.05 Children of Liberty
 10.30 Mac & Mutley
 11.00 Project X
 12.45 60 Minutes: The Asia Factor
 1.00 Look Who's Talking
 2.30 The Making of Look Who's Talking Too
 3.00 Supersport
COPTYD
 5.00 Supersport duur voort
INTEKENARE
 7.00 Baywatch
 8.00 The Campbells
 8.30 A Man In Love
 10.30 Toto: Past to Present
 11.30 No Way Out
 1.20 Two-Moon Junction
 3.00 Robocop
 4.40 Mississippi Burning

SONDAG 24

TV1
 7.00 Goeie Nuus Televisie
 8.00 CTV
 11.00 Plante van die Bybel
 11.30 Pumpkin Patch
 11.40 Wielie Walie
 11.50 Zet
 12.00 Zapmag
 12.30 TV 101
 1.30 Remi
 2.00 Swerwerskos
 2.30 Hallo Spencer
 3.00 Hayley Mills Storybook Theatre
 3.30 A Promise Made
 5.00 Beyond 2000
 5.45 Streetwise
 6.00 Life Style
 6.30 Songs of Faith
 6.40 Thy Kingdom Come

Come
 7.00 50/50
 8.00 Nuus
 8.15 Agenda
 9.00 Film: 'n Nuwe Gesig, 'n Nuwe Lewe - 'n Pragtige jong vrou se gesig word in 'n motorongeluk geskend. Een snydokter is bereid om haar gesig en gees weer op te bou, maar sy kollegas ondersteun hom nie.
 10.30 Sounds Country
 11.00 TopSport
 11.30 Lig vir die Wêreld

TV2/3/4

10.00 Impressions
 12.00 Church Service
 12.30 Magnificat
 1.00 Sport
 6.00 Focus on Africa (TV2); Ho Ila Noto (TV3)
 6.30 Unqambothi (TV2); Search for the World's Most Secret Animals (TV3)
 7.00 News
 7.30 In Depth
 8.00 Masakhane/ Masidumise (TV2); Mahlasedi a Tumelo; Ichthus (TV3)
 8.50 Aids Education
 9.01 Hunter: Detective series
 9.54 Film: San Francisco - A gambler (Clarke Gable) offers an opera singer (Jeanette MacDonald) a job in his saloon. She realises that it would be a cheap publicity stunt and refuses. The gambler tries to win her back. With Spencer Tracy. Director: WS Van Dyke (1936).

M-NET

INTEKENARE
 7.00 East-Net open
 7.01 Purab Aur Pachin
 9.00 Mahabharat
 9.30 Essence
 10.00 Take Five
 10.30 Canal Português open
 1.20 Supersport
 1.30 Just For the Record
 2.00 The Singing Apes of Khao Yai
 2.30 The Terminators
 3.00 I Will Fight No More Forever
 4.40 International Video Challenge
COPTYD
 5.00 Ducktales
 5.30 Chip 'n Dale's Rescue Rangers
 6.00 Not Quite Human
INTEKENARE
 7.00 Carte Blanche
 8.00 Miss SA 91 in the USA
 8.30 Roxanne
 10.00 Supersport

MAANDAG 25

TV1
 5.55 Morning Message
 6.00 GMSA
 9.00 CTV
 10.03 TopSport
 11.30 Santa Barbara
 12.00 Larry King
 1.00 Headline News
 1.30 Business Day
 2.00 Telerama
 3.00 High 'n' Dry
 3.15 Children's Video Bible
 3.20 High on Books
 3.30 Mio Mao and AEIOU
 3.45 Pumpkin Patch
 3.55 Bible Story
 4.00 Bravestarr
 4.30 Ghostbusters
 5.00 Santa Barbara
 5.30 Rustelose Jare
 5.57 Compass
 6.00 6 on 1
 6.30 Katts and Dog
 7.00 Telly Fun Quiz
 7.30 Growing Pains - Family sitcom with Alan Thicke, Joanna Kerns, Kirk Cameron, Tracey Gold, Jeremy Miller and Ashley Johnson.
 8.00 Die Nuus
 8.30 Agenda
 9.00 Peter Strohm, Privaatspeurder
 10.00 Nuus
 10.05 TopSport
 11.00 Goeiemôre Advokaat - Franse reeks oor 'n Paryse advokaat

TV2/3/4

1.00 Toyota Top 20
 1.54 Thibelo (Game Show)
 2.21 Movie Focus
 2.48 Imidialo Ethokozosayo
 3.15 Ezoxosh' klada, Jabu Usturumtu (TV2); Hello Spank (TV3)
 3.45 School Talk
 4.30 Once Upon a Time
 4.40 Duckland
 4.50 Mina Moo
 5.00 Capitol
 5.30 The Bold & The Beautiful
 5.57 Devotion
 6.00 Smoggies - Animated series
 6.27 Police File
 7.00 News
 7.30 Ziyaduma Nge Ninknaks (TV2); In-Depth (TV3);
 8.00 Khayaletu (TV2); After 8 (TV3)
 8.30 Jazz Jazz Jazz
 8.55 News Update
 9.01 Head of the Class - School sitcom with Billy Connolly
 9.28 Twin Peaks
 10.28 Almost Grown - Drama series about a young couple, starring Timothy Daly and Eve Gordon
 11.28 Dancin' to the Hits
 11.58 CNN International News

M-NET

INTEKENARE
 10.30 D.O.A.
 12.10 60 Minutes: The Receiver
 12.29 60 Second Housecalls
 3.00 The Smurfs
 3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
 4.00 The New Mickey Mouse Club
 4.30 Tiny Toon Adventures
 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
COPTYD
 5.00 Too Close for Comfort
 5.30 Loving
 6.00 The Hogan Family
 6.30 Carol & Company
INTEKENARE
 7.00 Chu Chu and the Philly Flash
 8.45 60 Minutes: A Man Called Peter
 9.00 Children of a Lesser God
 11.00 Head Office

DINSDAG 26

TV1
 5.55 Oggendboodskap
 6.00 GMSA
 9.00 CTV
 11.30 Santa Barbara
 12.00 Larry King
 1.00 Headline News
 1.30 Business Day
 2.03 Telerama
 3.00 Videobybel vir Kinders
 3.05 Van Kleuter tot Skoolkind
 3.15 Pierewieriepark
 3.30 Die Tamboreekieman
 3.35 Kaskenades van Dr Kleiman
 3.40 Wielie Walie
 4.00 Dis Waar
 4.05 Die Ander Ek
 4.30 Tekkies
 5.00 Santa Barbara
 5.30 Rustelose Jare
 5.57 Kompas
 6.00 6 op 1
 6.30 Kompas
 6.33 Die Swart Kat
 7.00 Agter Elke Man
 8.00 News
 8.30 Agenda
 9.00 Glory Days (2) - Six-episode drama about four friends who graduate from high school and have to find their feet in the adult world. With Brad Pitt, Stephen Alexander, Evan Mirand and Nicholas Kallsen.
 10.00 News
 10.05 Film: Light in the Piazza - Margaret

Johnson (Olivia de Havilland) and her daughter Clara (Yvette Mieux) are on holiday in Italy. When a young Italian (George Hamilton) falls in love with Clara, Margaret faces a moral problem - should she tell him she is retarded, or allow her daughter a brief chance at happiness?

TV2/3/4

1.00 Ziyaduma (Music)
 1.27 After 8 (Magazine)
 1.54 Ngomqibelo / Ka Mokibelo
 2.48 Tumisang / Dumisani
 3.15 Hallo Spank (TV2); Molomo Radipotso (TV3)
 3.45 School Talk
 4.25 Lehla la Bana
 4.35 Cross Over
 5.00 Capitol
 5.30 The Bold & The Beautiful
 5.57 Devotion
 6.00 Defenders of the Earth
 6.30 Horizons - Youth drama series (TV2); Motswedding - Youth drama series (TV3)
 7.00 News
 7.30 In-Depth (TV2); Diaduma ka Ninknaks (TV3)
 8.00 Siyatyelela/ Siyazungeza (TV2); Lesoka La Bofulatau (TV3)
 8.40 Mmino wa Setso
 8.55 News Update
 9.01 American Dreamer - Comedy series about small-town columnist Tom (Robert Ulrich). With Carol Kane.
 9.27 Film: In The French Style - A tragicomic romance set in Paris. An art student's interest in painting fades - as does her fleeting affairs. Then true love strikes. With Jean Seberg and Stanley Baker. Director: Robert Parrish.
 11.15 World Entertainment News
 12.10 CNN International

M-NET

INTEKENARE
 10.30 The Halls of Montezuma
 12.29 60 Second Housecalls
 3.00 The Smurfs
 3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
 4.00 The New Mickey Mouse Club
 4.30 Tiny Toon Adventures
 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
COPTYD
 5.00 America's Funniest People
 5.30 Loving
 6.00 Midnight Caller
INTEKENARE
 7.00 The Great Los Angeles Earthquake (1)
 9.00 Supersport
 11.00 Project X

WOENSDAG 27

TV1

5.55 Morning Message
6.00 GMSA
9.00 CTV
11.30 Santa Barbara
12.00 Larry King
1.00 Headline News
1.30 Business Day
2.00 Telerama
3.00 People and Places of Antiquity
3.30 New Adventures of Winnie the Pooh
4.00 Bible Story
4.05 Raising Miranda
4.30 Zapmag
5.00 Santa Barbara
5.30 Rustelose jare
5.57 Compass
6.00 6 on 1
6.30 The Family Man - Widowed fireman Captain Jack Taylor: (Gregory Taylor) copes with four kids
7.00 The Mantis Project (2) - Repeat of the seven-part drama in which Dr Harrow (Richard Haines) sends an entirely mismatched group of people to an isolated location to see how they react to the hardships and deprivations of living in a hostile environment. With Marius Weyers, Sandra Prinsloo, Danny Keogh, Joe Stewardson, Joanna Palmer, Craig Gardner, Kevin Smith, Leslie Mongezi, Thembsie Times and Candice Warrington. Script: John Cundill. Director: Marie van Rensburg.
8.00 Nuus
8.30 Agenda
9.00 Baasspeurder Faber
10.00 Nuus
10.05 Arts on One / Kuns op Een

TV2/3/4

1.00 Video Juke Box
1.54 Siyatyelela / Siyazungeza
2.48 Muzo wa Setso
3.15 Mon Pe - Toddler's series
3.45 School Talk
4.30 Allied World of Money
4.35 Together We Become - Education series directed by Annie Basson
4.50 Tellytrip Time - Music
5.00 Capitol
5.30 The Bold & The Beautiful
5.57 Devotion
6.00 C.O.P.S. - Science fiction series
6.30 Emthonjeni (TV2); Thibelo (TV3)
7.00 News
7.30 Pick a Box (TV2); In-Depth (TV3)
8.00 Ita Lakwamthethwa - Drama series (TV2); Ntome Tsebe (TV3)
8.30 Ezodumo - African hits
8.55 News Update
9.01 Windmills of the Gods (2) - Four-part mini-series: A secret committee plans to widen the gap dividing the super powers, even at the risk of provoking war. With Sidney Sheldon, Jaclyn Smith, Robert Wagner and Franco Nero. Director: Lee Philips.
9.57 Cheers - New series of this popular sitcom
10.27 Taurus Rising - Drama series
11.27 CNN International News

M-NET

INTEKENARE
10.30 Head Office
12.00 Box Office America
12.29 60 Second Housecalls
3.00 The Smurfs
3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
3.57 KTV Competition Time
4.00 The New Mickey Mouse Club
4.30 Tiny Toons
4.59 Pat Francis 60 Second Workout
OOPYD
5.00 Three's Company
5.30 Loving
6.00 Perfect Strangers
6.30 Dear John
INTEKENARE
7.00 The Great Los Angeles Earthquake (Final)
9.00 Camera 7
10.00 The Man, The Myth, The Movie
11.00 Two Moon Junction

DONDERDAG 28

TV1

5.55 Oggendboodskap
6.00 GMSA
9.00 CTV
10.00 Castle Cup Cricket
11.30 Santa Barbara
12.00 Larry King
1.00 Headline News
1.30 Business Day
2.03 Telerama
3.00 Eduspektrum
3.30 Walter die Wasbeer
4.00 Dis Waar
4.05 Die Swartwoudkliniek
5.00 Santa Barbara
5.30 Rustelose Jare
5.57 Kompas
6.00 6 op 1
6.30 Kompas
6.35 Brakanjan en die Drie Musketers
7.00 Arende (1) - Heruitsending van die dramareeks oor Boerekringsgevangenes op St Helena en hul gesinne tuis.
8.00 News
8.30 Agenda
9.00 The Golden Girls - Sitcom series with Beatrice Arthur, Rue McClanahan, Betty White and Estelle Getty
9.30 Night Court - Comedy series
10.00 News
10.05 Fathers and Sons - Pact (1932-1938)
11.00 A View of Britain - Scenic Railways
11.30 Soviets at the Crossroads - Final of a four-part documentary series on the Soviet Union

TV2/3/4

1.00 Ezodumo
1.27 Ntome Tsebe
2.21 Pick a Box
2.48 Jazz Jazz Jazz
3.15 Anpan
Breadman (TV2); Ke Batla ho Ba, Ha Mmampilla (TV3)
3.45 School Talk
4.25 Children's Video Bible
4.30 Bush School
4.40 Ikhaya

Labantwana
4.50 Road to Health
5.00 Capitol
5.30 The Bold & The Beautiful
5.57 Devotion
6.00 Toyota Top 20
7.00 News
7.30 In-Depth (TV2); Reka Mpo (TV3)
8.00 526 (TV2); Lesoka la Bufolatau - New drama series about a game warden (Patrick Shai) fighting poachers (TV3)
8.30 Tumisang / Dumisani
8.55 News Update
9.01 Windmills of the Gods (3)
9.57 Sledehammer - Detective comedy
10.27 Dagnet - Detective series
10.57 Highlights - Ohne Filter Extra: Music Special
11.27 Movie Focus
11.57 CNN International

M-NET

INTEKENARE
10.30 The Empire Strikes Back
12.29 60 Second House Calls
3.00 The Smurfs
3.30 Dennis the Menace
4.00 The New Mickey Mouse Club
4.30 The Wide World of Kids
4.59 Pat Francis 60 Second Workout
OOPYD
5.00 Charles in Charge
5.30 Loving
6.00 The World of National Panasonic
INTEKENARE
7.00 Revue Plus
8.00 Talk on M-Net at Eight: Donahue
9.00 The Perfect Tribute
10.40 60 Minutes: The Receiver
11.00 D.O.A.

BERKS SE EIE REKLAMEOFIEFIE?

'N WEEK gelede het Radio 702-luisteraars skielik gehoor dat die gewilde geselsprogram The John Berks Show deur M-Net geskrap is "omdat 'n borg nie gevind kon word nie", en omdat die 702 "reeds 'n geselsprogram in The Phil Donohue Show" het. Dit nogal by monde van die man in die middel: John Berks self.

Berks het geen geheim daarvan gemaak nie dat hy bitterlik onsteld is oor dié skielike beëindiging van sy program. Vir my was die laaste The John Berks Show werklik goed en omdat ek dink dis waarskynlik die enigste program deesdae op ons TV (Agenda ingesluit) waar wit en swart oor sosiale en politieke grense heen met mekaar kan praat oor vraagstukke wat ons almal raak, was dit die laaste strooitjie.

Hoe durf 'n kanaal wat homself as progressief bemark, as die "kanaal wat vir sy kykers gee wat hulle wil hê", dit aan sy kykers doen. Ons word reeds só oorweldig deur Amerikaanse programme van die SAUK sowel as M-Net en nou moet een van die min plaaslike programme op M-Net óók die knie buig voor 'n ingevoerde produk? My klein opstand was van korte duur.

Navrae by die program se vervaardigers en regisseur laat blyk toe hulle het ook die gerugte gehoor (maar in daardie stadium nog nie wat hul aanbieder alles oor die lug kwyt geraak het nie), asook ander gerugte wat die eerste gerugte weer-spreek, maar niks ampteliks nie. En sal ek asseblief so vriendelik wees om, as ek iets uitvind, ook vir hulle te laat weet...

Aggenee. Eerste reaksie: is M-Net se snelle groei nou besig om tot dieselfde soort burokrasie binne die gelede van die betaalkanaal te lei as wat die geval is met die SAUK? Hopelik nie, want dieselfde dag nog is 'n verklaring deur die reklame-afdeling uitgereik om te sê The John Berks Show word nie geskrap nie, maar is bloot een van drie plaaslike programme wat van Februarie aanstaande jaar deur 'n "nuwe" spits-kyktydreëling geraak word.

Van Februarie wil M-Net sy Donderdagaande se plaaslike programme beplan rondom wat hy noem "die denkende man se kyktyd". Dit sal beteken Revue Plus, Camera 7 en The John Berks Show wissel mekaar weekliks af, Revue Plus op die eerste Donderdag van elke maand, Camera 7 op die tweede, The John Berks Show op die derde, nog 'n Camera 7-program op die vierde Donderdag, en as daar 'n vyfde Donderdag in die maand is, 'n spesiale, uurlange aktualiteitsprogram in dié kykgleuf.

By wyse van afwisseling sal kort, ligter Revue Plus-insetsels oor kuns en vermaak die nuus- en aktualiteitsprogramme voorafgaan en opvolg. Die presiese uitsaaitye sal later bekend gemaak word.

Met ander woorde, John Berks het ons almal aan ons neuse rondgelei. Of M-Net het skielik die dwaasheid van sulke drastiese stappe ingesien. Of dalk was dit alles net 'n reklamefoefie van Berks self. In hierdie wonderlike, raaiselagtige TV-bedryf van ons is éniets moontlik!

BEKORING VAN DIE BOSE

Die mens se inherente aangetrokkenheid tot die verleidelikheid van die bose, sy verskeurdheid tussen die opwinding wat die bose bied en die reguit paadjie van die goeie, is Woensdagaand vergestalt in die vervaardiger/regisseur Raymond Sargent se dansdrama Faust op TV1 se Arts on One.

Met dié dansdrama het 'n jong choreograaf - aan Sargent deur Veronica Paepers aanbeveel - haar TV-debuut gemaak, en met 'n vars, soms wilde choreografie gesorg dat sowel balletdeskundige as leek haar naam sal onthou.

Erica Brumage het dié hartstogtelike, tragiese verhaal van Goethe laat lewe deur vry gebruik te maak van simboliek (die "gekruisigde" jong Marguerite in die arms van haar minnaar Faust as voorspel van hoe sy later "geoffer" sou word as deel van Faust se ooreenkoms met Mephistopheles). Die oplaaiende passie tussen haar hoofspelers - wat uiteindelik sou lei tot die moord op Marguerite - het Brumage uitgebeeld in 'n pas de deux wat gekenmerk is deur amper gewelddadig energieke bewegings. Geen kyker sou hierdeur onaangeraak kon bly nie.

Nog 'n hoogtepunt was die worsteling tussen Goed (Hubert Essakow) en Kwaad (Linda Lee) nadat Faust die buitenste duisternis ingewerp is weens sy pakt met Mephistopheles. In die ineengevleghheid van hul

bewegings is die verwickeldheid van goed en boos getoon, die onlosmaakbaarheid van die twee kragte wat die mens tot in ewigheid van binne sal verskeur. Dié saambestaan van twee botsende magte binne elke mens word reeds aan die begin gesuggereer wanneer Faust (Johan Jooste) met sy eie beperkinge worstel en Goed en Kwaad tegelykertyd uit hom na vore tree en elk met sy eie verleidelingsdans begin.

In sy geheel was die program ongelooflik bevredigend. Die dekor en kostuums het as ondersteuning gedien vir die storie en in die tydloosheid daarvan die universaliteit van die verhaal beklemtoon. Mahler se Negende Simfonie, soos uitgevoer deur die Natalse Filharmoniese orkes onder leiding van David Tidboald, het as volmaakte musikale én emosionele grondslag gedien.

WÊRELDKLAS-MODELLE

Net soos in die geval van die Mej. Wêreldwedstryd ding ook ons modelle van vanjaar weer mee met wêreldklas-modelle in die Supermodel of the Worldwedstryd, wat aanstaande jaar in Los Angeles gehou word. Vanjaar se weelderige Supermodel-wedstryd het dus meer as net 'n eerste prys op die spel. Daarom word dié jaarlikse wedstryd van Cosmopolitan vanjaar in samewerking met TV1 en Sun City gehou en staan met reg bekend as Supermodel at the Superbowl.

Die wedstryd word aanstaande Saterdag van 9nm. regstreeks op TV1 uitgesaai. Twintig finaliste neem deel en die regisseur Ken Kirsten belooft 'n program met heelwat vooraf verfilmde insetsels oor die modelle van Suid-Afrika se top-agentskappe, musiek en dansnommers.

Eon de Vos en Alex Jay is die aanbieders - Jay se debuut as die aanbieder van so 'n glansryke program. André Vermeulen, 'n man wat vantevore altyd die uitrustings vir die Mej. Suid-Afrika-wedstryd ontwerp het, is spesiaal in Suid-Afrika om die aandrag vir die modelle te ontwerp.

VAN DIERE TOT AARDBEWINGS

- Twee diereprogramme Sondag op onderskeidelik TV1 en TV2/3/4 belooft boeiende kykstof. "Focus on Africa" om 6nm. op TV fokus op die lewe en werk van die bekende wildfotograaf Ian Thomas en is vervaardig deur John Varty, self 'n bekende in dié kringe.

- The Search for the World's most secret Animals, wat om 6:30nm. in Tswana op TV2/3/4 vertoon word, is 'n opwindende safari waartydens kinders aan 'n verskeidenheid vreemde diere bekend gestel word.

Hierdie is die eerste episode van 'n reeks wat later vanjaar sal volg en getiteld Search for Africa's most secret Animal. Van die diere wat opgespoor en gewys word, is 'n gorilla, 'n ystervark, springbok, volstruis, hamerkop en 'n bruin bosaap.

- Vir mense wat nie al sat is van John F. Kennedy nie, word 'n program oor sy geheime verhouding met 'n Nazi-agent, Inga Arvad, vanaand om 7nm. op M-Net vertoon. Wat dié verhouding laat uitstaan bo Kennedy se ander klandestiene verhoudings is dat dit meer as veertig jaar lank 'n regeringsgeheim was.

- Ook op M-Net is die mini-reeks The great Los Angeles Earthquake Dinsdag- en Woensdagaand om 7nm. Die reeks is wat sy agtergrond betref op feite gegrond, maar die res is pure fiksie. 'n Span seismoloog se onortodokse toerusting verklep 'n naderende reuse-aarbewing. Een van die wetenskaplikes deel egter die nuus met 'n gewetenlose verslaggewer, wat 'n massa-histerie tot gevolg het enkele dae voordat die aardbewing die stad tref. Die hoofspelers is Joanna Kerns, Ed Begley jr., Joe Spano en Richard Masur. Die regie is behartig deur Larry Elikann, wat ook die aangrypende My Name is Steven gemaak het.

- Woensdagaand word 'n kort dokumentêre program oor die maak van Kevin Costner se Robin Hood: Prince of Thieves om 10nm. op M-Net vertoon.

- Donderdagaand begin die mini-reeks gegrond op Sidney Sheldon se blitsverkoop Windmills of the Gods om 9:01nm. op TV4. Jaclyn Smith speel die rol van die Amerikaanse ambassadeur in Boekarest en Robert Wagner haar beskermer en leermeester. Lee Philips is die regisseur.

SHEVARDNADZE RETURNS

If Eduard Shevardnadze is a barometer for democracy in the Soviet Union, his return as foreign minister is heartening. However, according to him, the situation is more complex than ever and he would like to help stabilise a dangerous world

MOSCOW - Former Soviet foreign minister Eduard Shevardnadze, who returned to his old job this week and who distanced himself lately from his old comrade president Michail Gorbachev, is one of the architects of Soviet reform.

Since resigning as foreign minister 11 months ago he and other former communists have founded a new democratic reform movement. He also set up his own foreign policy think tank in Moscow.

Shevardnadze, who was among the first to warn of an impending conservative backlash, strongly denounced the coup attempt in August. The white-haired Georgian was greeted with a thunderous applause when he arrived at the besieged Russian parliament from where Boris Yeltsin directed the heroic resistance to the coup.

After the coup, Shevardnadze warned that a second coup attempt could take place if food shortages in the Soviet Union are not met.

During the coup however, he kept his distance from Gorbachev and suggested that his old friend was responsible. "If Gorbachev dirtied his hands he will have to answer to the people," he warned. But, he added, he wanted to believe Gorbachev was a victim and not an instigator.

His priority in a second stint as foreign minister, he says, will be to resolve internal matters and preserve the stability of the Soviet Union. "The first thing I want to do is visit the republics and hold talks with their leaders." Shevardnadze is a Georgian but strongly opposed to that government's nationalist policies. He will hold talks with the Georgian opposition instead because president Zviad Gamsakhurdia does not want to meet him.

Asked why he is returning, Shevardnadze said the Soviet Union is facing a difficult situation and he could not remain

on the sidelines any longer.

By joining Yeltsin in August the popular politician sealed his breakaway from the Communist Party which started with his resignation from the party on July 4. He had been a member since 1948. At the time of succeeding Andrei Gromyko as foreign minister in 1985 he was first secretary of the Communist Party in Georgia.

During the next five years he was Gorbachev's voice to the world, winning the trust of the American foreign office and Western governments. But with the commencement of a new international order that started with fall of the Berlin Wall, he increasingly became the target of conservative attacks within the Kremlin.

Last winter the pressure reached a zenith when Gorbachev appeared to have turned to the hardline militarists for support. The relations between him and Gorbachev became strained to breaking point.

Shevardnadze's unexpected resignation, in the middle of a session, caught Gorbachev, who was in the chair, by surprise. Commentators searched for hidden explanations for this action. Today the answer seems clear: he was simply deeply disappointed by Gorbachev's softness in defending those who most favoured perestroika. But he still claimed to be Gorbachev's good friend.

He slammed the Communist Party for their "persistence of old methods". In February he continued on his new path by forming a foreign policy association with the reformist mayors of Moscow and Leningrad. Then, last summer, along with the same two and former Politburo member Alexander Yokovlev, he launched the democratic movement that intended to take on the Communist Party head-on.

He joined the communists when he was 20 years old and moved up rapidly through the ranks of the Komsomol (Young Com-

Eduard Shevardnadze. (Photo: AP)

munists). He continued a similar climb through the ranks of the Georgian Communist Party after 1960.

From 1968 to 1972, as Georgian Minister of the Interior, he earned a reputation for his fight against corruption. In 1972 he became the powerful party leader in his native republic, able to appease nationalist sentiments while obtaining concessions from Moscow in cultural affairs. He developed a similar populist style to Gorbachev - or maybe it was the other way round - by

negotiating with Georgians in the street.

In 1978 president Leonid Brezhnev appointed him to the Politburo. Shevardnadze's direct protection enabled Georgian film maker Tengiz Abuladze to make his strong anti-Stalinist movie Repentance.

"We must take our place on the barricades to save the world because an unstable Soviet Union would be a great threat for the world, for the entire planet," Shevardnadze said this week. - AFP.

HIER LOOP DIE SOMALIËRS KATVOET

HARGEISA - Die nuwe Republiek van Somaliland se minister van Justisie, Ahmed Smail Abdi, slaap saam met vier ander ministers op die vloer van die presidentiële paleis hier - in dieselfde slaapsak wat hy in die dae van die guerrilla-oorlog in Noord-Somalie gebruik het. Soos sy kollegas in die nuwe regering werk hy sonder vergoeding.

Hy herbou 'n huis en soek 'n ordentlike bed, vertel hy met 'n glimlag. Meer as 70 persent van die stad is deur president Mohamed Siad Barre se troepe verwoes in gevegte teen Abdi se Somali National Movement (SNM). Siad Barre is uiteindelik in Januarie vanjaar deur ander rebelle magte uit die hoofstad verjaag, en in Mei het die SNM die noorde onafhanklik verklaar as die Republiek van Somaliland.

Hereniging met die suide is buite die kwessie, sê die wegbreek-staat se president, Abdurahman Ahmed Ali. "Al ons opvoedkundige, kulturele en kommer-

siële begrippe verskil van dié van die Somaliërs in die suide."

'n Vrye en regverdige veelparty-verkieëing sal voor Mei 1993 gehou word, belowe hy. Die SNM, sê hy, het al sy demokratiese gesindheid bewys deur kongresse te hou in die stede Hargeisa, Berbera en Burao voordat tot onafhanklikheid besluit is.

Die noorde, sê Ali, is baie meer vreedsaam as die suide, waar faksie-gevegte oral voorkom, veral in Mogadishu. Die oorheersing van die Issaq-stam in die noorde het gehelp om dergelike faksie-gevegte te voorkom, en 12 van die 18 ministers in die nuwe regering is Issaqs.

Abdirahman het belowe daar sal geen vergeldingsoptrede wees teen enige Gadabursi-vlugtelinge wat uit Ethiopië terugkeer nie. Die Gadabursi het saam met regeringstroepes teen die SNM geveg.

Die nuwe regering hoop die vreedsame situasie sal hulle help om internasionale erkenning te verkry en die verwoeste

ekonomiese en maatskaplike infrastruktuur te herstel. Verskeie lande verleen reeds bystand deur humanitêre organisasies.

'n Amerikaanse hulporganisasie het een miljoen dollar geskenk om Hargeisa se watervoorraad te herstel. Die twee reservoars, pompe en kragopwekkers is vernietig en die pyplyne vol koeëlgate. Daar is geen elektrisiteit nie en die telefone werk nie.

Hargeisa se inwoners loop katvoet in die verwoeste strate - uit vrees vir die talle landmyne wat Siad Barre se soldate geplant het namate hulle deur die SNM verdryf is.

"Ons weet glad nie hoeveel myne daar nog is nie," sê Edward Robinson van Rimfire, 'n Britse maatskappy wat 120 Somaliërs opgelei het om die myne in die stad op te ruim. Sommige meen daar kan tot 'n miljoen wees. Voor Rimfire se koms in Oktober het tot vyf mense per dag 'n myn afgetrap. Nou het die sterftal gedaal

tot vyf per maand.

Heelparty vlugtelingen het al teruggekeer en ronde hutte tussen die puihlope opperig. Die 800 kinders wat onder 'n afdak skoolgaan, bly speelyd op 'n afgebakende stuk grond. Selfs die reeds ontmynde strate is nie honderd persent veilig nie.

Intussen probeer die inwoners hul lewens uit die as opbou. "Ons het nou vrede, maar niks anders nie," sê Amina Jahur op die markplein, waar net 'n paar stukkies kookgereedskap en tweedehandse klere beskikbaar is.

Tog is die meeste mense tevrede. "Alles is kalm, dis wonderlik," sê die oud-guerrilla Adillah Mohamed, 23 - al staan hy in die bouvalle van hul gesinswoning.

Selfs die rowers wat soms buite die stad toeslaan, doen dit "vreedsaam". Verlede week is 'n groepie reisigers se spaarkanne petrol gesteel. Maar toe kry hulle 'n "kwitansie" om te bewys hulle is beroof en het nie self die gerantsoeneerde petrol gesteel nie.

- JEAN-PIERRE CAMPAGNE / AFP

Wat mense nie sal doen om die lewe 'n bietjie soeter te maak nie... Dié mense in Nicaragua het mekaar vertrap om 'n sulkerantsoen by die regering te kry nadat 'n staking in die sulkerbedryf 'n landwyse tekort veroorsaak het. (Foto: AP)

OUKO DALK DEUR OUD-MINISTER VERMOOR

KISUMU, Kenia - 'n Voortslepende politieke turksy in Kenia is vandeeweek op 'n spits gedryf toe 'n Britse speurder 'n voormalige minister van nywerhede, Nicolaas Biwott, en 'n voormalige senior staatsampenaar, Hezakah Oyugi, genoem het as verdagtes in die moord op die minister van buitelandse sake, Robert Ouko, verlede jaar.

Biwott is onverwags vandeeweek as minister van energiesake afgedank - 'n pos wat hy nie lank beklee het nie - vermoedelik as 'n reaksie op die gerugte. Volgens die pers in Oostenryk, waar Biwott nou is, het hy heftig al die aantygings teen hom ontken. Die onderhoude is egter gedoen voor sy afdanking.

Oënskynlik voel Biwott daar word van hom 'n sondebok gemaak. "Hierdie beskuldigings is van alle waarheid ontbloot. Dis alles propaganda wat van oorsee gedoen word om die regering te begunstig."

Die speurder, John Troon van Scotland Yard, het die jongste getuienis voor 'n geregtelike kommissie van ondersoek gelewer. Hy vermoed Biwott en Oyugi wou verhoed dat Ouko korrupsie op hoë regeringsvlak, waarby hulle betrokke was, bekend maak. Troon is al amper twee jaar met die ondersoek besig.

Oyugi is drie weke gelede uit sy pos as die permanente sekretaris van die president geskors. Hy is nou hoofbestuurder van General Motors in Kenia. Biwott is in dieselfde skommeling geskuif van minister van energiesake na die pos wat hy tot vandeeweek beklee het.

Tydens die geregtelike ondersoek is beweer dat Oyugi en die adjunk-president van Kenia, George Saitoti, betalende kontrakte toegestaan het aan buitelandse maatskappye wat hulle onder die tafel daarvoor vergoed. Ouko het moontlik op bewyse afgekom dat Biwott en Oyugi hul ampte misbruik het om hulself te verryk.

Die Keniaanse polisie het oorspronklik gesê Ouko het selfmoord gepleeg, maar volgens 'n Britse patoloog maak die aard van sy wonde so 'n gevolgtrekking onwaarskynlik. Ouko se erg verkoolde en verminkte lyk is met 'n koeëlwond in die kop in die veld naby sy plaasopstal gekry.

Troon se vermoede dat Oyugi 'n verdagte is, word versterk deur sy weiering om bekend te maak dat 'n moorddossier in die Ouko-saak geopen is. Troon se ondersoek is verder in die wiele gery omdat die polisie belangrike dokumente uit die slagoffer se aktetas verwyder het en geweier het om die dokumente aan Troon terug te gee. Die dokumente bevat volgens Troon die bewyse dat Ouko besig was om 'n verslag oor korrupsie deur regeringsampnare op te stel die naweek voor hy vermoor is.

Ouko is nie die enigste raaiselagtige sterfte van 'n regeringskritikus nie. Toe Biwott oor die motorongeluk waarin die Anglikaanse biskop Alexander Muge gesterf het uitgevra is, was sy verduideliking dat die motor in 'n botsing was met 'n vragmotor en dat dit 'n ongeluk was. Volgens Biwott word die vragmotorbestuurder aangehou. - AFP.

KENIA KAP WILD NA SY KRITICI

Rassiste wat swartmense minag, sê die Keniaanse regering van sy Westerse kritici. Allermens, ons steun net die Keniane teen 'n regering wat hulle onderdruk, is die verweer. **DAVID CHAZAN** doen verslag

NAIROBI - In 'n bitter diplomatieke rel het Amerika se ambassadeur in Kenia vandeeweek ontken hy 'n rassiste met die "mentaliteit van 'n slawe-eienaar." Dié aantygings is op 'n perskonferensie gemaak deur die Keniaanse minister van buitelandse sake, Wilson Ndolo Aya.

"Dis baie gerieflik om 'n blouoog duiwel te hê, en ek het blou oë," sê die ambassadeur, Smith Hempstone gesê. "As ek 'n rassiste was, was ek nou in Finland en nie hier nie."

'n Woordstryd het verlede week losgebars tussen die Keniaanse regering en Westerse diplomate. Kenia het die diplomate daarvan beskuldig dat hulle die "meesterbrein" is agter die poging om 'n pro-demokratiese massa-saamtrek in Nairobi te hou. Die saamtrek het rampspoedig geëindig toe die polisie die honderde betogers met traangas en knuppels uiteengejaag het. Een mens het gesterf en meer as dertig is in hegtenis geneem.

Die regering sê Amerikaanse en ander Westerse diplomate het opposisieëlers na die saamtrek aangery. Joseph Kamotho, Sekretaris-generaal van die regerende African National Union, beweer verder die diplomate het dwelms onder betogers uitgedeel.

Westerse ambassades bestempel die aantygings as pure onsin. Duitsland het selfs sy ambassadeur vir samesprekings teruggeroep en sy kommer uitgespreek oor die Keniaanse regering se "toenemende wreedaardigheid teenoor die demokratiese opposisie."

Volgens Hempstone sal die rel beslis Westerse geldskenkers beïnvloed wanneer hulle hul skenkings aan Kenia in die komende week in Parys heroorweeg. Dié lande het verlede jaar sowat R2 340 miljoen aan Kenia gegee.

Aya het op die perskonferensie die Amerikaanse ambassadeur van 'n kant uitgetrap: "Hy is 'n arrogante man. Hy het nie eens respek vir die staatshoof nie. Sy houding is om Afrikane te wil lei in wat hulle behoort te doen."

Volgens Aya is die bonkige ambassadeur met sy wit baard nes die skrywer Hemingway, wat Kenia vir sy olifante bewonder het, maar sy mense geminag het. Die ambassadeur moet Kenia verlaat weens sy betrokkenheid by opponente van die regering, maar "ek laat dit aan sy gewete oor," het Aya gesê.

Hempstone sê egter hy sal bly totdat sy regering hom terugroep of president Daniel arap-Moi hom uit die land sit. Intussen het die

Amerikaanse departement van buitelandse sake 'n verklaring oor die Hempstone-debakel uitgereik waarin die "president se volle vertroue" in die ambassadeur herbevestig word.

Die Amerikaanse regering ondersteun basiese menseregte en "die reg van Keniane, en alle nasies, om hulself vry uit te druk en vry te vergader," lui die verklaring.

Wat eintlik die regering die hoenders in maak, is sy ondersteuning van menseregte, veelparty-demokrasie, en die oopgesag van die reg, het Hempstone by die opening van die Amerikaanse Handelskou oor die geskil gesê. Pres Moi is nie vanjaar gevra om die skou te open nie.

"Ek kan nie sien hoe hy kan kom as ons 'dwelms smokkel en sy regering probeer omverwerp nie," sê die omstrede Hempstone.

Die regeringsmondstuk *Kenya Times* het verlede jaar 'n voorblad-artikel geplaas onder die banieropskrif "Hou jou mond, Mnr die Ambassadeur."

Intussen het grootskaalse betogings voorgekom in die dorpe waar die opposisieëlers wat die saamtrek gereël het, in die hof verskyn het. - AFP.

Bestem vir Grootshheid

Jare lank het L'Ormarins navorsing gedoen na die beste plantmaterie om 'n superieure Chardonnay-wyn hier in Suid-Afrika te maak. Minstens 17 verskillende klone uit Frankryk is gekweek en getoets. Die resultaat - uit 'n ryklik geskakeerde versnit van die beste, kry u

L'ORMARINS Superieure Chardonnay

Hierdie Chardonnay is gebore uit die toegewyde strewe na die beste wat sedert sy vrystelling wêreldwye lof ingeoes het.

- Oesjaar 1987 • Klassifikasie: Superieur
- Oesjaar 1988 • Gekies vir SAL Blou Diamantklas
- Oesjaar 1989 • Goue medalje - "International Wine & Spirit Competition", Londen
- "Grand Gold" medalje - Monde Selection, Brussel

Gestig 1694 deur die Franse Hugenoot Jean Roi

Besoek L'Ormarins en kom proe sy wyn.
 Vir navrae, skakel (02211) 4-1026.

LOR 1307A

books

TOO MUCH CONCERN, TOO LITTLE MADNESS

PARLIAMENT OF WHORES by P J O'Rourke, Picador, 234pp. Price: R88,38 incl VAT

MARK BEARE

SEVERAL years ago Jann Wenner, the mercurial publisher of Rolling Stone magazine, changed the publication from a bohemian, 60s generation read to a glossy, upbeat journal. He ran double-page ads across the States, with a long-haired hippie, clad only in a figleaf, on the left-hand page with the legend 'PERCEPTION' in bold beneath him and counterposed it with a clean, sharply dressed yuppie on the right with the legend 'REALITY' underneath. He replaced the wild and manic prose of Hunter Thompson, as his roving current affairs head, with the less wild and more mannered writing of PJ O'Rourke. I've had a lot of difficulty taking the "Stone" seriously ever since....

In order to be seen as a madman you have to take the role seriously. Thompson lived the part... anyone who can arrive at Mohammad Ali's hotel room before a fight, wearing a bright red devil's mask, and shouting "Death to the weird" is a man for whom it is difficult to lose respect. Unfair though it is to make comparisons, O'Rourke has positioned himself as the successor to Thompson's mania and at times, in his earlier work, has captured echoes of the craziness. Parliament of Whores, how-

ever, reveals little of the insanity hinted at in Holidays in Hell. The workings of government are too mundane to allow for their absurdity to emerge easily and O'Rourke is generally too concerned with making sure that we understand exactly how the system operates to spin out of explanation into off-the-wall humour. Occasionally, however, he breaks out... he is at a function with Marilyn Quayle, the Vice-President's wife, and notes her change of hairstyle, which made her look "considerably less like a Cape buffalo than usual... actually I admired the Cape buffalo look. I have an idea that - like the Cape buffalo - if Marilyn Quayle gets furious and charges, you've only got one shot at the skull. You wouldn't want to just wound her."

These moments are rare, unfortunately, the bulk of the text being worthy exposition - if anything the strangeness takes a different form from that which we have been led to expect. One such manifestation is a spill-over into macho conservatism at its very worst, with a justification for defence spending which relies on jibes at social spending (at least with the former we get guns with the latter only "vice, bad smells and alarming graffiti") and the visceral excitement of military hardware.

This is followed by what can only be described as an elegy to the discreet power of the guided-missile cruiser the USS Mobile Bay. He is also inexplicably im-

P.J. O'ROURKE

PARLIAMENT OF WHORES

A LONE HUMORIST ATTEMPTS TO EXPLAIN THE ENTIRE US GOVERNMENT

pressed with Operation Just Cause, the botched and legally unjustified incursion into Panama. The whole of this chapter, "Defense Policy", is more like an trip into the dark psyche of a Soldier of Fortune subscriber than the work of a desk chief at

Rolling Stone...

There is also the matter of the Savings and Loan debacle, a monument to the venal greed and laissez-faire policies of the 80s. In a chapter devoted to this he concludes: "When buying and selling are controlled by legislation, the first things to be bought are the legislators." Yet somehow he fails to identify the wholesale dismantling of regulation effected by the Reagan administration, a dismantling so complete that you could damn near have driven a truck through it, as the primary cause of the problem. This, despite noting that in 1986 the problem required a \$15 billion bail-out and at the time of writing the costs were closer to \$500 billion...

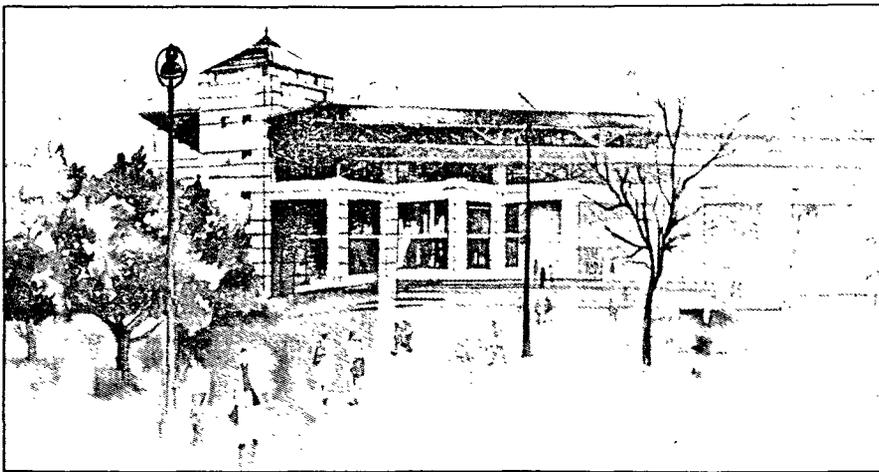
The only really strange thing to emerge from this surprisingly dull work is O'Rourke's world view. Here is a man who can cut through the bluster of the process with the wit that belongs only to an outsider and yet the same man deceives himself on subjects which are ripe for invective, Panama and the S&Ls, to the point where humour gives way to position-taking. As for the Mobile Bay number, well, that's just weird...

There is another point to be made here, on a broader canvas. O'Rourke takes pains to point out that the book is informed with a conservative consciousness, if not a conservative point of view, and that, in and of itself, is a significant stumbling block to the free development of ideas. There is a wide gulf between a broadly left perspective, which believes in the capacity of the system to do good and becomes disillusioned by the fact that good people cannot be found to implement this, and a right-wing vision which seeks to vest power in individuals and reduce the role of centralised governance. A disenchanting Democrat would have had the liberty to inveigh against the betrayal of a dream and elaborate on the bizarre manifestations that betrayal takes; O'Rourke's allegiances deny him that freedom. Maybe he should have lurched into a bad bar on the wrong side of Beirut one more time instead....

Afrikaans aan UWK 'n Opwindende Nagraadse Program

Honneurs en gedoseerde M.A.

- Afrikaanse oratuur
- Afrikaanse Poësie
- Afrikaanse Taalstruktuur
- Leksikografie
- Koloniale Letterkunde
- Kreatiewe Skryfwerk
- Literêre en Taalwetenskaplike Teorie
- Narratief binne Suid-Afrikaanse verband
- Semantiek en Semiotiek
- Sosiolinguistiek
- Suid-Afrikaanse Drama
- Vertaalkunde

IN SAMEWERKING MET ANDER TAALDEPARTEMENTE BIED ONS 'n GEDOSEERDE M.A. KURSUS AAN IN:

S.A. Letterkunde en Kultuur en Toegepaste Linguistiek

♦ Baie meer persoonlike aandag ♦

Rig aansoeke aan: Die Nagraadse Koördineerder, Departement Afrikaans, Universiteit van Wes-Kaapland, Privaatsak X17, Bellville, 7535.

Sluitingsdatum: 15 Januarie 1992.

Universiteit van Wes-Kaapland

Lospraatjies dieselfde rolle, ander spelers fanie olivier

IEWERS in my deurmekaar huis is daar 'n boek of twee vol aanhalings vir geskikte geleentheid.

As ek my hand daarop kon lê, sou ek dadelik 'n dosyn slimmighede kon uithaal waarin die waarde van 'n boekery besing word. Waarin vertel word dat 'n goeie biblioteek waardevoller is as goud, of dat 'n mens daarin kan delf na ongekende rykdom.

Noudat die jaar einde se kant toe draai en mense begin soek na presente vir kind en kraai, kan beswaarlik aan 'n beter geskenk gedink word as 'n goeie boek. Vir elke smaak en vooroordeel is daar iets beskikbaar: honderliefhebbers, koekbakkers, knutselaars.

Of dit nou feite of fiksie is, elke boek bied mens 'n geleentheid om te ontkom aan die grense van jou alledaagse bestaan en weg te vlieg na iewers waar die wêreld, in Toon van den Heever se woorde, nog oop is en die hemel wyd daarbo.

Maar daardie oopkop psalmdigter van ouds het mens vroeg gewaarsku: Aan

baie boeke-maak kom daar geen einde nie.

Boeke gee is een ding; om hulle te kry, te koop, byeen te bring, is 'n boereresep vir 'n ramp.

Want wanneer jou boeke begin bepaal hoe die huis moet lyk wat jy koop, dan raak jy in die moeilikheid. As jou boeke in kartondose begin bly omdat daar nie genoeg ruimte is om hulle uit te pak nie, en jy ongeduldig bly soek na geleentheid om die aanbousels klaar te maak wat die biblioteek moet word, dan besef jy skielik hoe die boeke jou meester geword het.

Die vroegste boekeparadys is nou een dooshoop, groot en grys.

Wat veronderstel was om die oopsluit van 'n kluis vol kosbare sierade te wees, word mettertyd 'n delftog. 'n Rondkruip in 'n warboel ongeordende gangetjies waar daar net tonne ruwe erts is sonder dat jy 'n greintjie goud daarin sien blink.

Met so 'n rondkrappery kom ek af op 'n boek wat ek nooit gelees het nie (vermoed ek). In my gemoedstemming spreek die titel my aan: Langs die weg van die mynwerker. Geskryf deur ene Hilgard Smit, en in 1939 uitgegee deur die eens roemryke J.L. van Schaik.

Met dié dat die mynwerkers op die goudmyne die laaste ruk weer in die nuus is, besluit ek om te loer wat hier geskryf staan. Want allerlei parallele kom staan voorop.

1939: die nadraai van die groot Depressie en die vooraand van die oorlog en 'n era waarin die Ossewa-Brandwag sy bloeitied sou beleef. Met die simboliese Ossewatrek pas agter die rug en die affirmative action programme van die Afrikaner-

nasionalisme besig om met mening gestalte te begin kry.

Met die konflik tussen die arbeiders en die kapitaliste as eerste raakpunt met Suid-Afrika in 1991.

Dis maar 'n ylerige storië, so 'n effense liefdesverhaal wat waarskynlik stof genoeg sou kon bied vir 'n TV-strooisage.

En tog is daar die beskrywings van 'n werkwêreld wat waarskynlik nie veel verander het nie en wat soos destyds se Jan Preller weet wat dit is om nie boer te wees nie.

"Vir die ondergrondse mynwerker is daar nie 'n dagtaak nie, net 'n nagtaak. Hy is altyd maar werksaam in 'n wêreld waar daar nie 'n son, maan of sterre is nie. Altyd maar nagtaak! So is sy lewe. So, totdat hy deur die gevreesde myntering na die laaste groot duisternis gesleep word.

"Dit is die lot van die ondergrondse mynwerker, die onsekerheid van sy lewe. Sterk en gesond sak hy vanmôre na die ingewande van die aarde af, maar sal hy vanmiddag weer lewendig opkom? Met 'n slinkse eerbied hang die vaste en reusagtige granietblokke bokant sy hoof, veilig en rustig loop hy vandag onder hulle deur; houtgerus loop hy môre weer op dieselfde paadjie en met 'n gedonder tuimel die reuse-rotsblokke op hom af om hom teen die harde rotsvloer te verpletter. [...] By 'n ander geleentheid loop hy weer in 'n dalende gang wat soos 'n pyl uit 'n boog na die onderste, die diepste werkplekke in die myn stryk. In 'n omsjientjestyd breek daar 'n te swaar gelaaide koekepan los en met 'n laaste angskreet word die mynwerker teen 'n harde rotswand verpletter.

"So is daar in die myn honderde gevare. Die gevaarlikste van almal is eger die gevreesde myntering. Waar die mynwerker ook al gaan, maal die gedagte in sy binneste, asof dit hom al klaar beetgepak het: 'Die myntering! Dit is my einde. Die myntering!' Is dit 'n wonder dat die meeste van hulle na die kantien

drawwe om die knaende gedagte sodoende te stil?

"Elke bietjie lug wat jy onder in die myn inasem is 'n stappie nader en vinniger na die graf. Daardie fyn, byna onsigbare stoffies pak in jou longpype om naderhand oor te gaan tot 'n harde vretende sementlaag. Meer en meer teer die lyer uit. Sy hele sisteem verswak deur die stadigaan verrottende longe, tot by die eerste-graad-stadium; naderhand by die tweede graad en uiteindelik land hy by die derde en laaste stadium...

"...Die derde graad, of sê maar die graf. By die tweede-graad-stadium is die lyer se longe al so verrot dat hy stukke daarvan uithoes."

Later, soos vandag as daar gestaak word, hoor 'n mens iemand verklaar: "Die mynwerkers is altyd besig met hulle klaagliedere, maar wie het nou gesê dat hulle in die myne moet gaan werk? En bo-op alles - hulle kry 'n goeie salaris en het 'n koninklike lewe. Ek dink hulle het dit baie lekker in die myne."

Waarop die realis antwoord: "Maar waarom het hulle dan in die myne gaan werk? Dan wil ek as antwoord die volgende vrae met eerbied vra: Daar is vandag oor die vyf-en-veertigduisend mynwerkers op die Rand alleen en negentig persent daarvan is Afrikaners.

"Moes hulle nou algar graan- en veeboere geword het? Hoe sou al die duisende gevaar het as hulle ook moes gaan boer. Of moes hulle algar parlamentslede, dokters, prokureurs of predikante geword het? Wie sou dan die ingewande van die aarde moes stukkend skeur om sodoende die goud vir sy land te produseer?"

Hoe is hierdie boekie in 1939 ontvang? sou ek graag wou weet. Was dit 'n verkoper onder die mense oor wie dit vertel het, of het hulle nóg die tyd nóg die geld gehad vir boeke?

Maar nog meer: hoe min het die groot drama van Suid-Afrika eintlik verander. Die spelers mag wissel, maar die rolle bly uiteindelik staan. Soos 'n geskikte aanhaling vir die geleentheid waarna ek op soek was.

University of Natal
Pietermaritzburg

**Gender Studies
1992**

University of Natal, Pietermaritzburg

An interdisciplinary Honours degree in which the gender issue is approached from various perspectives.

The departments involved are:
Classics, Drama Studies, English, Fine Art, History, Psychology, Philosophy and Religious Studies, and Theological Studies.

For further information apply to:
Fidéla Fouché
Department of Philosophy
University of Natal
Pietermaritzburg
3200.

PARTNERS IN PROGRESS

POLITIEKE WETENSKAP

**Deeltydse Tutoriaal-
Assistente vir 1992**

(4 Poste)

Hier is u kans om by 'n dinamiese departement aan te sluit terwyl u, u studies voortsit.

Pligte: Mede-verantwoordelik vir die bedryf van voorgraadse seminar- en tutoriaalklasse.

Vereistes: Ten minste 'n Hons.-graad in Politieke Wetenskap. Doseervaardigheid in Afrikaans.

Diensaanvaarding: Januarie of Februarie 1992.

Vergoeding: Ongeveer R10 000 p.j.

Sluitingsdatum: 25 November 1991.

Navrae: Prof. H.J. Kotzé, tel. (02231) 77-2107 of Prof. PdvP du Toit, tel. (02231) 77-3601.

'n Mededingende besoldigingspakket en uitstekende byvoordele is aan die poste verbonde. Nadere besonderhede is by (02231) 77-4590 beskikbaar.

'n Volledige curriculum vitae en inligting oor u huidige betrekking en salaris, asook die name en telefoonnummers van minstens twee referente en 'n aanduiding van die vroegste datum van diensaanvaarding, saam met getuigskrifte van verskeie personeel, moet gerig word aan die **Direkteur: Personeel, Universiteit van Stellenbosch, Privaatsak X5018, Stellenbosch 7600.** Aansoekers moet hul referente versoek om so spoedig doenlik vertroulike verslae direk aan die bogenoemde adres te stuur.

Universiteit van Stellenbosch

PRONAM 2592

kleinadvertensies

PERSOONLIK/PERSONAL

Duif: mag die hare onder jou naeltjie tot 'n oerwoud groei

Dear Diane - If I told you you had a beautiful body, would you hold it against me? - TJB

To our dearest Bruce & Debbie : We love you; thinking of you in this difficult time. With all our love.

"Diane, I'm holding in my hand a small box of chocolate bunnies"

ACCOMODATION/VERBLYF

Benodig: verblyf vir twee (huis, woonstel, kommuune) in Kaapstad vir Desember. Huis in Johannesburg moontlik in ruil daarvoor. Skakel Steven Kuny: 833-2004 (w), 614-1483 (h).

One person 22 - 30 required to share lovely semi- with two others in Kensington. R450 including domestic and electricity. Tel: Candice (w) 442-8982 or (h) 614-1765. Occupation as soon as possible.

Woonstel te huur in Langstraat - Kaapstad vir Desember/Januarie. Bel (021) 483-4270 (werk) of (021) 461-1562 (alle ure)

2 Bedroom flat (Gainsborough Mansions) in Berea, available immediately. Furnished/unfurnished with parking available, R1 000. Contact Eve: (011) 789-3178 (w) or 803-8111 (h)

DIENSTE/SERVICES

Let us help you with your washing & ironing. See Ethel, 7A Hendon Street, Yeoville (just after the Harrow Rd intersection). We are open 7 days a week, 7.00 am to 7.00 pm. Our prices are reasonable, our service is excellent - especially for single people.

Are you sick and tired of the New South Africa? Hard to get information of how to obtain a foreign passport. Send R55 cheque/postal order to: SkipSA, P O Box 124, Hobhouse, 9740.

FLOTATION TANK: relax body and mind in a warm peaceful zero-gravity environment. SHIATSU THERAPY - Japanese therapeutic system - improves health, by removing fatigue causing elements and stimulating the body's innate recuperative powers. Tel Jen (011) 435-7721

Translations done in Afrikaans, English, French, Spanish & German. Tel: (012) 546-1925

ACUPUNCTURE: Calms, strenghtens & stops pain. It can treat or prevent many illnesses by addressing their root causes. Tel: (011) 643-4418 Sarah Hewland, Dip.Ac(UK), Clin, Cert(Nanjing)

If your HUMAN RIGHTS have been VIOLATED while under the treatment of a PSYCHIATRIST, call Citizens Commission on Human Rights NOW! Tel: 833-7271 or P.O. Box 710, Jhb, 2000.

TIK- EN VERTAALWERK
Bel Louise by (012) 46-6577

DIENSPILIG ADVIESDIENS

Vir gratis en onafhanklike advies op enige navrae oor diensplig, skakel:

Durban - (031) 301-5663 Richard (w)

Pietermaritzburg - (0331) 944079 Mark (h)

Kaapstad - (021) 689-1194 (5:30nm tot 7:30nm)

Grahamstad - (0461) 26067 Rudi (h) of gaan na die Metodistekerk, Pritchardstraat 79 op Dinsdae vanaf 4:30nm tot 7:00nm

POWA (People Opposing Women Abuse) is 'n ondersteuning- en inligtingsdiens vir mishandelde en verkragte vroue. Ons bied ook werkwinkels en opleidingsprogramme aan oor geweld teen vroue. Vir verdere inligting skakel (011) 642-4345

VISUAL ART COURSES

Learning to see. Eye training to look at shape, form, colour, dimension translated into drawing, painting, sculpture and crafts. Classes available day and evenings for children and adults. Phone Maggie van Wezel at 614-7297 after 5pm

EVENTS/GEBEURE

Introducing: 'THE MOST AMAZING CHRISTMAS MARKET', Momentum Arena - Pretoria.

Sat. 30 Nov 1991 (11:00 - 23:00)

Sun. 1 Dec 1991 (11:00 - 17:00)

Come and enjoy the biggest ever indoor market, and do your Christmas shopping right through the night! Selected

exhibitors, beer garden, tea garden & sit-down meals. Enquiries - Elisia Strydom: (012) 63-2461 (all hours)

Iets anders? Probeer die Irene Village Mark - Smuts Huis Museum, Sat 14 Des, vanaf 9-2. Bring die hele gesin en doen u kersinkope in 'n rustige en ontspanne atmosfeer. Kunswerke, klere, beelhouwer, organiese groente en veel meer. Skakel (012) 667-1659.

The Worker's Organisation for Socialist Action (Wosa) invites the public to a meeting which will be held at the Funda Centre (Main Auditorium), Soweto, on Saturday November 23, starting at 2 pm. Speakers from several political organisations will address the following issues: The Peace Accord - the Patriotic/United Front - the General Strike - the trend to enter into agreements such as the social contract.

MARK/MARKET

PHAMBILI BOOKS:

Huge selection of Academic Titles

22 Plein Street

Tel: (011) 29-4944

WANTED: Second-hand, Left Wing Books in good condition. Phambili is buying

Open: Mon-Fri 9h00-17h30

Saturday 9h00-13h00

Sundays 13h00-17h00

Om 'n advertensie op dié bladsy te plaas, bel vir

Louwrins Potgieter by

(011) 836 2151, stuur 'n faks na

838 5901 of skryf aan Kleinad-

vertensies, Posbus 177, New-

town 2113. Dit kos R15 vir 25

woorde of 'n gedeelte daarvan.

Persoonlike advertensies korter

as 25 woorde sal gratis geplaas

word.

Die spertyd is Dinsdagmiddag 5 uur voor publikasie

SÊ JOU SÊ OF

STUUR 'N OU BOODSKAPPIE

Die afdeling "Persoonlik" in ons Kleinadvertensies is 'n lekker plek om te sê wat jy dink of iets uit te blaker wat jou lankal hinder - of natuurlik om aan 'n vriend en/of vyand 'n boodskap te stuur. Of om aan te kondig dat jou vriend swanger is/nie swanger is nie. Dit is boonop gratis, solank jy dit onder 25 woorde hou. As dit langer as 25 is, kos dit R15, maar dit mag nie langer as 50 woorde wees nie. Laat hoor van jou!

**non-racial, democratic,
non-sexist, non-hetero-sexist,
non-ageist, non-regionalist,
non-elitist, nuclear-free
and ozone-friendly.**

but never, never PC (Politically Correct)

Vrye Weekblad

THE BILINGUAL NEWS MAGAZINE THINKING SOUTH AFRICANS DESERVE

Om by te bly met die vinnig veranderende tye is deesdae nogal moeilik. Om vóór te bly, het jy Vrye Weekblad nodig. Teen net 30,8 sent per dag. So: vul dié vorm nou in en stuur saam met 'n tjeke of 'n posorder vir R110 (vir 'n jaar, AVB en aflewering ingesluit) of R50 (vir ses maande, alles ingesluit) aan:

Vrye Weekblad Verspreiding, Posbus 177, Newtown 2113. Vandag nog.

Naam.....

Adres.....

.....Poskode.....

a kind of UNIVERSAL WOMAN

Cape Town-trained actress **Ruth Rosen** has returned home to perform in a one-person version of *Shirley Valentine*, opening at the Baxter Theatre on December 2. **ARNOLD BLUMER** chatted to her

YOU mentioned that you met the German actress Elisabeth Bergner in England and that she was like a mother to you. How did this meeting come about?

The director of the Edinburgh Festival, Peter Diamond, and his wife, who is a friend of mine, one day said: You have to meet Elisabeth Bergner. She had been living in London for 40 years after she had to leave Germany in 1933 with her husband Paul Czinner... You know, [John] Gielgud phoned me the day after she died in 1986 - because I was the closest person to her and he talked to me non-stop for about an hour and a half... he told me the most incredible stories about her... he just thought she was the greatest actress in the world. He was the only member of the theatre to come to her funeral...

It is said that she had been rather aloof, kept her distance, but then, on the other hand, people were kneeling in front of her.

I was at the Edinburgh Festival with a very well-known actor one day at a party and Elisabeth came up and I introduced her and he fell onto his knees. I introduced her to Harold Pinter at the Israeli Embassy - he was delighted. She had something incredible about her, she had something so extraordinary - it was a very elusive, mysterious quality she had that was irreplaceable.

There was a direct line between Eleonore Duse, Sarah Bernhardt and Elisabeth Bergner, and as a matter of fact, she got the Eleonore Duse-medal from Ancona... and I gave that medal to the theatre museum. You know, I inhabited much that was hers.

And when you left here 20 years ago for England, did you land in theatre right away?

No, no, my husband didn't want me to work. He said the kids would get separation-anxiety, and I believed him. But then a friend of mine took me to a women's club and on the notice board was a leaflet saying there's an organization called Residence Recitals which did performances at houses where famous artists or writers had lived and worked. I took down the number. I thought that would be something wonderful for me, because I realised then, I couldn't tour, I couldn't leave the children. I phoned them and they were just auditioning

for someone to play the part of a girl who was friendly with the composer Clementi. I was very lucky I got it, and then just worked for them for ages, doing JM Barrie, the Duke of Wellington and Madame de Stael, George Sand, Fanny Burney.

Then from there I went on to do shows in the Tate Gallery, based on something to do with their famous pre-Raphaelite painters and then all these shows began to come to me. Then I had a call from the RSC to ask, would I join them with *Cortolanus* - oh, and Elisabeth said, there's a famous line in this play which says: "I have sat too long" and in German it means "I have been in prison too long". So, that's how I began, with the Residence Recitals, and it was wonderful for me, because I was devising my own shows, I did all the research, I was doing it at home, I could rehearse at home and I just went and did the shows.

So I did not have to leave the house, I did not have to leave the children, but it was jolly hard. I did an enormous amount of work for the Tate Gallery, starting off with the Burne-Jones. They said to me, Choose whatever you want to do, and I chose Turner, because there was a big exhibition on Turner and I found out Turner was a poet. Hardly anybody knew that.

Every year when they exhibit at the Royal Academy Turner used to write a poem. His poems are wonderful, they are passionate and erotic, and I would do that with masses of audiences around and the paintings around me, which is wonderful. Then I chose Blake, because all the words were there, so I married them to the pictures and did it on the theme of Elohim creating Adam.

And the fact that you did one-person shows mostly had to do with...

Yes, that had to do with changing countries and my particular needs, the whole thing came out of necessity being the mother of invention. I had to make my own way. I had to do what I loved doing and then came the Colosseum and then the RSC... oh, at the Colosseum-show a very interesting thing happened.

When Elisabeth said she was going to do a poem by Solzhenitsyn, I didn't know what I was going to read, because we all came with our own material. I went to the library, to the Russian section, because the reading was in aid of Russian dissidents, and I just picked

out a book by a Russian poet called Anna Akhmatova, and the book was called *Requiem*; the pages fell open at *Crucifixion*.

I thought this is exactly what I have to do. I got so excited, I ran home and phoned the organiser and I said, I'm doing this poem, *Crucifixion*, by Anna Akhmatova, and she said, oh well, Peggy Ashcroft is doing that. Then after that, just before I got the call from the RSC, I met the translator of *Requiem* whose name was DM Thomas.

When I got back from my RSC tour I had a call from him and he said he had woken up in the middle of the night after we had met, thinking he wanted to write a portrait of Akhmatova for me - which he did, and he wrote this wonderful show called *You Will Hear Thunder*.

While we were doing that he wrote *The White Hotel* that became a cult-book, very Jungian-inspired. It was such an extraordinary book that I

adapted it for the theatre, for myself and an actor.

What made you, after so many years abroad, suddenly turn up here, out of the blue, so to speak?

I'll tell you how it happened. I had always wanted to come and work here. One of the impresarios here had once said to me, Look, if you can find something for yourself that you want to do, just let me know. I saw *Shirley Valentine* a couple of years ago and I fell in love with it and thought, Oh, that would be a lovely show, I would love to do that.

I wrote to Willy Russell... and here I am. I didn't know why I loved it, it's totally unconscious, I can never say to you, I plan this or the other. I can say I love this, but I don't sit and analyse. I just loved it, and I don't know why. Now I'm coming to look at the script - there are things in it... my mouth hangs open.

I believe it's about this woman who suddenly decides to leave home and look for freedom in Greece or somewhere.

I think basically it's not a man's fault, it's not a woman's fault. I think it's the situation one gets oneself into. It's habit, and people falling into patterns, but it's just one of the wonderful life-enhancing shows. The play is even better than the film, because it's just a woman talking, a stream of consciousness... brilliant writing.

Shirley Valentine is a kind of universal woman. She wants to do her own thing. She remains even more intact than when she started off.

Is there a line in your work leading up to this?

There must be. It's rather unconscious what I do, I mean, I never know how I get to do something until it actually happens. I think, Oh, pattern!

Are you not afraid of being compared with the film-version?

Oh, the film-version is so superb - I mean, I haven't thought of it, on my word of honour. It hadn't even occurred to me, but on the other hand, one can't compare two totally different genres with each other.

Skud, wikkel en ruk

KABARET: CUTT GLAS IN KABARET

Met Karen Melring, Shireen Holler, Anni Harvey, Billi Parker en Bondina Osterhoff
In After Dark, Queenstraat, Pretoria

KOBIE LE GRANGE

HIERDIE is beslis nie net vyf wha-tha girls nie!

In die trant van The King Singers met die venyn wat herinner aan die filmmusiek van *Little Shop of Horrors*, vul die groep onbegeleide sangeresse 'n leemte wat al lank bestaan binne die kabaret-genre. Edith Piaf (met 'n klimaks) en tong-in-die-kies-verwerkings van Francois Hardy, Mango Groove en liedjies soos *I Heard It through the Grapevine*, *The Longest Time* en *In the Still of the Night* vorm die grondslag van die stuk wat kommentaar lewer op hedendaagse verhoudings, radio-versoekprogramme, die Olimpiese spele en agony columns. Die repertorium van 'n Standard 6 meisie wat verlief is op 'n ou in Standard 8 is iets om te beleef.

Die ryk, humoristiese vermenging van klank en stemme, met afgeronde nuanses en intonasies maak van *Macho-man* en *Only You* die hoogtepunt van die vertoning. Onbegeleide vokale ensemble is seker een van die moeilikste kunsvorms, veral met vroue-stemme.

Cutt Glas lewer 'n algemeen goed afgeronde vertoning, maar daar is oomblikke wat die konsentrasie en akkuraatheid huiwer sonder om afbreek te doen aan die dinamiese en karaktervolle aanbieding van die groep.

Die sangeresse van Cutt Glas het reeds op verskeie gebiede noemenswaardige vertonings gelewer: by die Grahamstad-fees, in *Jan en die Boontjierank*, Nataniël se *Faint and Cry* en Casper de Vries se kabaretprogram vir M-Net en Cutt Glas doen ook backing vocals op Johannes Kerkerrel se nuwe album. Beslis 'n groep met baie potensiaal en skud, wikkel en ruk.

PS. Moenie bang wees om onopgevoede lede van die gehoor van die verhoog af stil te maak nie.

JY LUISTER MET NUWE ORE

Peter Schreier se vertolking van *Schumannlieder* is een van dié opnames van die jaar, skryf **HENNING VILJOEN**

MET Kersfees voor die deur word die platerakke oorstroom met nuwe opnames van die platemaatskappy, want almal wil hul deel van die Kerskoek hê. In elk van die musiekgenres is nou uitstekende opnames beskikbaar - vir die versamelaar sowel as vir Kersgeskenke.

Peter Schreier, wie se vertolking op DECCA van Schubert se "Schwanengesang" verlede jaar my keuse as opname van die jaar was, is vanjaar weer baie hoog op my lys met sy kragtoer-vertolking van Schumannlieder (TELDEC 2292-46154-2). Soos in die Schubert-opname waar Schreier uitmuntend begelei word deur Andras Schiff, word hy hier eweneens deur 'n meesterlike pianis begelei - Cristoph Eschenbach. Soos Schiff in die Schubert-opname geslaag het om nuwe dimensies in die musiek te open, so sorg Eschenbach dat 'n mens met nuwe ore na Schumann se begeleidings luister.

Min kunstenaars beskik oor Schreier se gawe om tot die hart van elk van die 78 Schumannlieder in dié opname deur te dring. Hoewel Schreier al sommige van die lieder, soos Liederkries Op 39 en "Dichterliebe", tevore opgeneem het, het sy stem

nou 'n warmte bygekry en is daar 'n groter emosionele diepte in sy vertolkings. Ek stem met Gramophone se resensent Alan Blyth saam dat dié opname uitroon selfs in 'n jaar wat gekenmerk word deur uitstekende liederopnames.

Haydn is 'n miskende komponis wie se werk te dikwels in die skadu van Mozart gestel word. NIMBUS-platemaatskappy gee nou al Haydn se simfonieë uit, vertolk deur die Hongaarse dirigent Adam Fischer en die Oostenryk-Hongaarse Haydn-orkes. Dié reeks kom te staan teen DECCA se bykans legendariese reeks met Antal Dorati as dirigent, saam met die Philharmonia Hungarica. Die DECCA-reeks is pas in agt dele uitgegee met vier laserskywe in elke deel (DECCA 430 100-2DM32). Die Dorati-reeks word wyd aangeprys as een van die monumentale opname-prestasies van dié eeu. Te oordeel na die uitstekende idiomatiese vertolking van Haydn se Simfonieë Nos 88, 90 & 92 (NIMBUS NI 5269) sal die nuwe reeks goed sy man staan teen dié van Dorati. (Daar is ook die reekse van Christopher Hogwood en Roy Goodman op L'OISEAY-LYRE en HYPERION onderskeidelik, maar hulle is deel van die outentieke beweging wat op oorspronklike

instrumente uitgevoer word.)

In Simfonie No 88 weerhou Adam Fischer hom van die selfkoesterende vertolkings van Furtwängler, Böhm of Bernstein wat grootskaalse romantiese dimensies aan die simfonie verleen. Fischer lewer 'n klassieke vertolking waarin die aardse eenvoud van die werk beklemtoon word. In Simfonieë 90 & 92 tref hy met die duidelike ritmiese artikulasie wat hy by die strykers ontlok. Dit is voorwaar 'n reeks waarin belê kan word.

Kort op die hakke van NAXOS se La Boheme, wat resensente gaande gehad het oor die skitterende vertolking van die taamlik onbekende sopraan Luba Organosova as Mimi, doen NAXOS dit weer met die onbekende Graciela Alperyn in die titelrol van die nuwe volledige opname van Carmen (NAXOS 8.660005-7). Wat dié opname des te aantrekliker maak, is die ongelooflike goedkoop prys. Die volledige opera op drie laserskywe kos net 'n bietjie meer as een volprys-opname. Soos met La Boheme kan die nuwe opname van Carmen nie ten volle meeding met sommige van die eerste liga volprys opnames

nie. Die Argentynse mezzo-sopraan Graciela Alperyn skop egter stof in die oë van menige beroemde sanger. Hoewel die nuwe opname in die geheel nie met DEUTSCHE GRAMMAPHON (DG 410 088-2) se opname met von Karajan, Agnes Baltsa en José Carreras kan meeding nie, verkies ek Alperyn se vertolking van Carmen bo die omstrede vertolking van Jessye Norma, of selfs die hoogs verfynde vertolking van Teresa Berganza. In dramatiese intensiteit staan Alperyn se vertolking meer in die tradisie van Baltsa en Callas. Die enigste swak skakel in die opname is die tenoor Giorgio Lamberti as Don José. Hy is geen onbekende by Truk se operagehoore nie. Waar Lamberti my in Truk se operas altyd baie beïndruk het, lewer hy hier 'n ongenueanseerde en stram vertolking. Soos Mario del Monaco is sy sang net welluidend sonder enige subtiliteite. Die res van die rolbesetting is baie oortuigend en die dirigent Alexander Rahbari (ook geen onbekende in Suid-Afrika nie) ontlok deurgaans besielde spel by die orkes. Soos met La Boheme, kan dié opname aangekaf word net vir die vertolking van die een sanger - in die geval die Carmen van Graciela Alperyn.

die week by die MARK-TEATER

BABY COME DUZE PRODUCTIONS
bied aan

BABY COME DUZE

Geskryf deur Mothobi Motloasi; regie deur Patrick Shai
'n Viering van Sophiatown

Maan - Vry: 8nm, Sat om 6 en 9nm.

UPSTAIRS BY DIE MARK

Hunt/Jaffit Productions
bied aan

Joanne Wetnberg se nuwe mustekspel

Nice People the Joneses

Regisseur en ontwerper: Neil McCarthy

Met Lana Green, Gaby Lomborg, Weinberg, Motsabi Tyelele en Thapelo Mofokeng

Musiek: Peter McLea; choreografie Adele Blank

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15nm.

DIE LAAGER-TEATER
Hunt/Jaffit Productions bied aan
A Rosie-Coloured Spectacle

Regie deur Andrew Buckland

Met Soli Phlander, Lindsey Orbach, en Ms Rosie September

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15.

KIPPIES

Collaboration

Dins - Don R6, Sat middag R6, Sat aand R12

MARK GALERYE

KERAMIEKWERK DEUR DIE WITS-TECHNIKON STUDENTE

VLOOIMARK

9 vm-4nm Saterdag

Telefoon(011) 832-1641

Besprek by Computicket

H/v Bree- en Wolhuterstrate, Newtown, Johannesburg.

SOPHIATOWN

is nie dood nie

TEATER: BABY COME DUZE

Met Ramolao Makhena, Coco Merckel e.a.

Regisseur: Patrick Shai

CHARL-PIERRE NAUDÉ

DIE musiekspel *Baby Come Duze* het iets in gemeen met *Taxi to/na Soweto*. In beide gevalle sal die dialoog vir sommige (wit) mense nie op alle plekke toeganklik wees nie omdat die tekste in meer as een Suid-Afrikaanse taal geskryf is soos hulle in die praktyk gepraat word. Bitter min witmense ken meer as twee tale, sommige slegs een, in teenstelling met swart Suid-Afrikansers.

Nou kry jy mense wat kla hulle verstaan nie. *Baby Come Duze* se lirieke is bv. in Xhosa of Sotho miskien, soms in Engels, die dialoog is in Engels en amper n kwart daarvan in sogenaamde "Soweto Afrikaans".

'n Swart ou het een keer met 'n vriend van my gestry. My vriend het gesê hy praat Afrikaans. Nee, het hy gesê, hy praat Xhosa, hy gaan eerder dood voor hy daai ander taal praat. In elk geval, hulle het mekaar 'n honderd persent goed verstaan, en enige iemand in Soweto, Khayelitsha of Waterkloof sou hulle ook kon verstaan. Dié lingo is 'n boeiende faset van die Suid-Afrikaanse taallandskap, die doodsteek van enige puritiese "pigeon-holing" van Afrikaans. Die doodsteek ook van beskouinge wat die taal kleiner wil voorstel as wat hy werklik is.

Diegene, insluitend resensente, wat kla hulle verstaan nie het mos 'n leeftyd gehad om voor te berei vir dié soort toneelstuk. Pleks daarvan het hulle volstruis-koppie gespeel met die ingevoerde Europese en Amerikaanse kultuur. Dis goed dat hulle geld nou 'n bietjie gemors word, as dit is wat hulle dink gebeur.

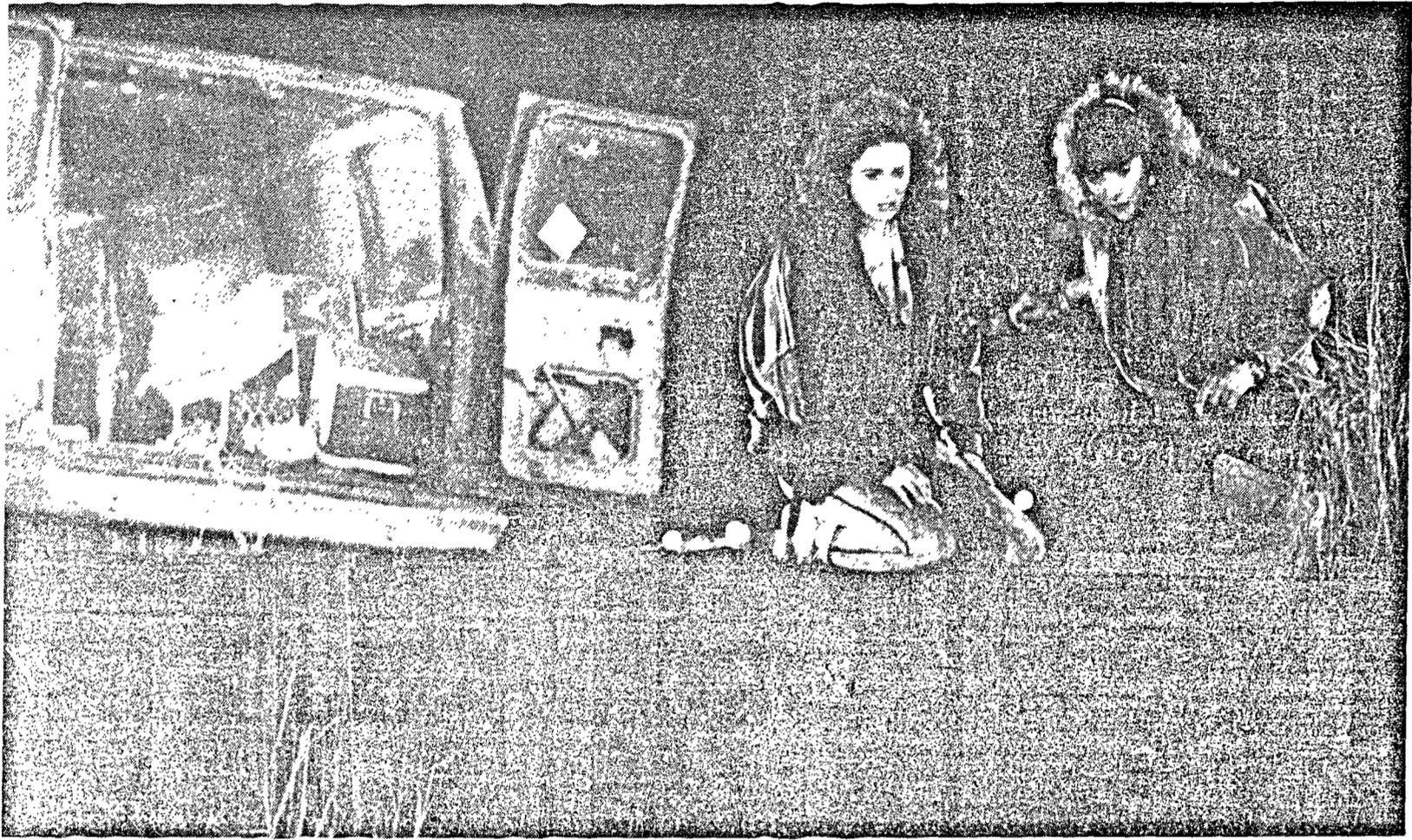
As woorde nie jou koppie tee is nie, gaan vir die musiek en die lyftaal. Dis moeilik om die vingers en die toontjies stil te hou, hoor! 'n Oorsese besoeker van, sê maar Venezuela of Wladiwostok, sal 'n rykdom dinge kan aflei oor Suid-Afrika deur net na die gebare te kyk.

Die hinderlikste was dat dit te lank neem om die gebeure te plaas. Miskien het ek leidrade gemis, waarskynlik het ðf die spelleiding, ðf die teks hier gefaal.

Die stuk speel af in die Hemel, waar ou legendes soos die skrywers Nat Nakasa en Can Themba die uitgewise Sophiatown laat herleef. Die legendariese sjebeen "39 Steps" bestaan nog in die hiernamaals waar Boer se kind nie kon bykom nie.

Nie dat hy meer wil nie. Intendeel. HF Verwoerd, uitmuntend gespeel deur Merckel, loer dikwels in vir 'n dop. Hy voel meer tuis in Squeeza se sjebeen as in die res van die Hemel wat seker so 'n bietjie aan die Verenigde Volke herinner. Merckel het die gehoor laat stuip trek van die lag.

Maar die musiek is die beste. Gaan luister voor Paul Simon sy stempel daarop afdruk. En wat die taalbreedte betref, dis mos potjiekos man!

Demi Moore and Glennie Headly... doing the dastardly deed.

* DOWN TO EARTH *Rudolph comes*

The subject of marital abuse is tackled in films like *Thelma & Louise*, *Defenseless*. Not all of them have the visual grace and cerebral acuity of **Alan Rudolph's** twelfth feature film, *Mortal Thoughts*, which is co-produced by Demi Moore. **ANDREA VINASSA** assesses this offbeat director's most successful feature to date

AN American critic suggested after Alan Rudolph's *Trouble in Mind* that he come down to earth and look for a good script. Rudolph responded by making *The Moderns* and then *Made in Heaven*, both of which layed on the overly-artistic and the fanciful, keeping the director's star firmly in the outer realm.

Those with an affinity for the fringe, the avant garde and the European, are often drawn to Rudolph's films, but his mournful poeticism and terminal pretentiousness has me reaching for the first *Total Recall* or *Robocop*. He tends to package bad ideas in funky wrapping. Only his crazy, magical *Choose Me* in which he sent up his characters obsessive search for love, reminded us that here was an exceptional director trapped in a bad (often his own) script.

Rudolph began his fringe career as an assistant director and screenwriter for Robert Altman, co-writing with him the screenplay for *Buffalo Bill and the Indians* which won the Golden Bear at the 1976 Berlin Film Festival. He wrote and directed *Choose Me* which won the Grand Prize at the Toronto Film Festival. His other films, *Roadie*, *Endangered Species*, *Songwriter* and *Welcome to LA* (both rip-offs of Altman's *Nashville*), *Trouble in Mind*,

Made in Heaven and *The Moderns* did not exactly excite the critics, nor the audiences, for that matter. His 1990 offering, *Love at Large*, has not yet reached us.

But finally he has found a good script: *Mortal Thoughts* is the downside of all his other films. He has dispensed with whimsical renderings of urban alienation and existential angst for its own sake, and gone for a gritty realism which is complemented by his lyricism.

One would have expected the slow-motion and the fade-outs to dissipate the tension, but his technique has the opposite effect. *Mortal Thoughts* resonates in the murky areas of moral ambiguity, loyalty and betrayal, the interface between hate and love... it functions at a cerebral level, but its effects are visceral and emotional.

Mortal Thoughts was written by William Reilly (professor of directing and screenwriting at New York University's Institute of Film and Television) and Claude Kerven (Masters degree in Fine Arts from New York University). For all the artiness and academicism of its collaborators, it never intellectualises its topic or dallies with the avant garde.

Its characters are decidedly run of the mill. Joyce and Cynthia married catches, not men. James and Arthur are dudes who do business at weddings. They are partners

in your regular, lower-income, middle-American marriage.

In the absence of any "cross-gender communication", Joyce and Cynthia form a strong sisterly bond. They have those "women things" in common: slogging away at a hair salon and children. They are typical victims of their socialisation, accepting minor and major abuse from their husbands without challenge. They did not benefit much by the sexual revolution.

The film takes the form of a police interrogation during which Cynthia confesses her part in the murder of Joyce's husband. Rudolph's exposition of the imperceptible shift from loyalty to betrayal, when friendship and self-preservation become incompatible, is utterly mesmerizing. He has a musical and choreographic way of telling a story which keeps you in its grip every step of the way.

Rudolph believes that his function is to "tell the truth and run". He avoids the righteous indignation of *Thelma & Louise* and the sensationalism of *The Accused*. *Mortal Thoughts* does not concern itself with rightness or wrongness, or concepts that can be summarised on tablets of stone.

Particularly Demi Moore's portrayal of her character's moral dilemma is masterly. Many of the women in Rudolph's previous films have been fey, lovesick creatures

played by Geraldine Chaplin and Genevieve Bujold; swoony working class women lost in some netherworld, who believe in love as the great cure-all.

Moore brings a brash, hard-edged quality to Cynthia. She gives a sense of the character's pragmatism, resignation and her instinct for survival. The success of the film hinges on Moore's ability to convey ambiguity through mannerism and facial expression.

Mortal Thoughts provides no "up" ending for budding feminists about how women are out there battling for their rights. It is a sly, compelling thriller wrought from the grim and inexplicable happenings of everyday life.

Conventional feminism would have it that no woman should stay with someone as odious as Bruce Willis's foul-mouthed James Urbanski. Joyce's existence is a far cry from the cushy upper-class life of Mrs Bridge in *Mr & Mrs Bridge*. It is not economic necessity which keeps them together. She earns the money while James splurges. Yet there are only threats and they live together in continuous marital turmoil. Desire, need, convention, habit, all of these are postulated, but no answers are given.

Told in dark, bruised visuals, *Mortal Thoughts* is an essay on the devastation of banality.

Toe word die visioen 'n

NAGMERRIE

Noria Mabueta as die valse profeet Nonkosi, Nomsa Nene as Nongqawuse and Martin le Maitre as Civil Commissioner Charles Brownlee in Truk se opvoering van Nongqawuse.

Nomsa Nene as Nongqawuse in Truk se opvoering van Jack Cope se toneelstuk Nongqawuse, wat nou in die Adcock-Ingram-Teater in Windybrow in Johannesburg opgevoer word.

Die geskiedenis van **Nongqawuse** - die jong meisie wie se fantastiese belofte van opstanding uit die dood byna 'n hele volk weens hongersnood na hul dood gelei het - is 'n boeiende verhaal. Dit word nou herleef in 'n opvoering in Johannesburg. Maar wat het werklik in die jare tussen 1856 en 1857 gebeur en wat was die gevolge daarvan vir die Xhosa-volk? **INA VAN DER LINDE** het die mees gesaghebbende boek oor die Xhosas se Groot Veeslagting geraadpleeg - *JB Peires se The dead will arise (Ravan Press)*

BINNE net twee jaar is meer as 40 000 Xhosas dood, 400 000 beeste geslag en het duisende mense hul tuiste verlaat - die patetiese slagoffers van 'n pragtige, maar hopelose droom. 'n Droom wat ingrypende politieke implikasies vir die Xhosa gehad het. Want terwyl die Xhosa-volk platgeslaan en verlam was, het sir George Grey, self-aangestelde weldoener van die nie-Europese rasse van die wêreld, die menslike wrak verder vertrap. Hy het die uitgehongerges uitgesit, die oorlewendes vergruis, en meer as die helfte van Xhosaland (600 000 akker) ingepalm vir 'n wit setlaarskolonie.

Dit was Grey wat die eerste Xhosa-opstandiges na Robbeneiland gestuur het - destyds 'n menslike afvalterrein vir melatses, kranksinniges en kronies-siektes. Grey het 'n tradisie begin wat meer as 'n eeu later nog sou voortduur.

Dit het alles begin toe twee jong meisies op 'n dag in April 1856 hul oom, Mhlakaza, se huis aan die oewer van die Gxarha-

rivier verlaat het om voëls van die landerye te verjaag. Die oudste was Nongqawuse, 'n weeskind van 15, en Nombanda, omtrent tien jaar oud. Daar hoor Nongqawuse twee vreemdelinge wat haar naam roep met 'n boodskap dat die hele gemeenskap uit die dood sal opstaan; dat al die beeste geslag moet word, want hulle is besmet deur hekserij.

Toe Nongqawuse die boodskap aan Mhlakaza oordra, het hy uit haar beskrywing van die vreemdelinge afgelei dat dit net sy jonger broer, Nongqawuse se oordele vader, kan wees. Deur stemme wat net Nongqawuse kan hoor, word die nuwe mense wat sal kom toe uitgeken as die "sterk mense" waarvan vroeër jare gepraat is. Hulle word gestuur deur 'n vorige groot hoofman, Sifubasibanzi, en sal die Xhosa help om die witman uit sy land te verdryf. Maar eers moet hulle sekere opdragte uitvoer. Alle toorgoed moet weggegooi word en alle beeste moet doodgemaak word sodat die nuwe beeste, wat vry is van alle siektes, nie besmet sal word nie.

Mhlakaza, wat 'n tyd lank onder die naam Wilhelm Goliath in die Kaapkolonie

gewoon het, word bestempel as 'n gefrustreerde lede-prediker. In die Kaapkolonie het hy aartsdeken N J Merriman ontmoet, en met die Christelike leer kennis gemaak. Hy het Merriman op verskeie preekspedisijs in die Oos-Kaap vergesel. In 1853 is hy terug na Xhosaland as 'n evangelis.

In Nongqawuse se profesie het hy vir homself 'n nuwe roeping gesien. Hy het begin om die boodskap van die Veesslagting te verkondig, maar in sy verkondiging kan vele Bybelse simbole, gemeng met tradisionele Xhosa-geloof, teruggevind word.

Mhlakaza het gesê die nuwe mense sal uit die monde van die Kei-, die Kwenxurhadie Tyhume- en die Keiskamarivier opkom. Die Engelse en hulle medewerkers (almal wat langbroeke dra) sal wegvlug die see in. Die see sal in twee walle water verdeel, met 'n pad tussenin wat hulle sal teruglei na die plek van waar hulle gekom het. Dan sal voorspoed en oorvloed na die land terugkom, kreupeles sal weer kan loop, blindes sal sien, dowes sal hoor, en oumense sal weer jonk word. Beeste, skape, bokke, honde, pluimvee, klere en alles, selfs wat die Engelse mense eet, sal uit die grond en die see opkom.

Die groot hoofmanne van Xhosaland het afgevaardigdes gestuur om die saak te ondersoek. Onder hulle was 'n afvaardiging gestuur deur die invloedryke en gerespekteerde koning Sarhili. Meer as 20 jaar lank het die koning oor Xhosaland geheers. Hy het drie invalle deur die koloniale magte van sy Gcaleka Xhosa-gebied oorleef sonder om enige grond af te staan. Die hoofmanne wat namens Sarhili besoek by Mhlakaza gaan aflê het, is van die profesie oortuig en het dadelik begin om van hulle vee te slag.

Nongqawuse self, anders as die romantiese beeld van 'n beeldskone meisie, word beskryf as onversorg en met 'n "verwilderde" kyk in die oë. Sy het gereeld gesprekke met onsigbare geeste gevoer, wat dan deur Mhlakaza vertolk is.

Die tegniek wat gebruik is om mense te oortuig, is wyd opgeteken. Gewoonlik is hulle na die indrukwekkende kloof geneem waarin die Gxarha-rivier vloei, met die see op die verre horison. Daar het hulle die tyd verwyd met feesvieringe, drinkery en die uitruil van fantastiese verhale. Uiteindelik het die profete verskyn en hulle aangemoedig om hul beeste dood te maak.

In die mistige vroeë oggendlug is wonderbaarlike dinge gesien en gehoor. Die horings van osse het van agter die bosse uitgeloe, die gebulk en gekap van horings van beeste wat ongeduldig wag om uit die grond op te kom, is vanuit 'n ondergrondse grot gehoor. Sommige het vertel hoe hulle in werklikheid die opgestane helde van die verlede uit die Indiese Oseaan sien opkom het, sommige te voet, ander op perde, wat dan in die rustelose golwe terugsak.

Dit bly 'n vraag oor waarom die Xhosa so vatbaar was vir wat vandag kan lyk na 'n vergesogde verbeeldingsvlug. Peires meen die profesie het aanvanklik goed aangesluit by die feit dat daar 'n ernstige epidemie van longsiekte onder die vee was. Dit is gebruik as bewys dat die vreemdelinge se woorde reg is: die beeste is verrot, "getoor" en "onrein".

Voorts het die gedagte van voorvaders wat bly voortleef in 'n ander wêreld goed ingepas by die Xhosa-denkwêreld. Daar was egter ook mense wat nie Nongqawuse se profesie geglo het nie. Twee kampe het ontstaan: die gelowiges en die ongelowiges. Laasgenoemde was veral diegene wat onder invloed van die kolonie gestaan het.

Peires meen die gelowiges was meestal gewone mense, wie se materiële voort-

organiseer om gesteelde goedere terug te kry. Die gesag van die hoofmanne is op dié manier in die hande van magistrats geplaas, en die druk op die Xhosa-leiers verder verhoog.

Terselfdertyd besluit hy dat 'n vlootdemonstrasie net die ding is om in die mond van die Kei-rivier naby die Gxarha te hou. Middel-Oktober het hy die HMS Geysers versoek om die Kei-mond aan te doen om te sien of dit moontlik sal wees om manne en voorrade daar af te laai. Die bevelvoerder van die Geysers was egter dié dag beskonke. Hy het die Kei deur die verkeerde kanaal benader. Nadat die Geysers 'n entjie met die rivier op is, laat sak hy 'n boot met 'n bemanning van vyf. Die boot slaan binne oomblikke om en die matrose verdrink byna.

Die Xhosa het gedink dit is 'n aanval op hulle. Toe die boot omslaan en die Geysers ewe rustig wegvaar sonder om iets te bereik, was die Xhosa hoogs beïndruk. Die nuus het gou versprei dat die nuwe mense so magtig is dat hulle 'n skip vernietig het.

Die datum is gestel op Junie 1857. In plaas van dat die son op die verkeerde plek opkom, of dat dit donker word, was dit glo 'n besondere helder dag. In dié stadium het grootskaalse hongers reeds die gees van die gelowiges verpletter, maar dit

Nongqawuse

Die Xhosa-koning Sarhili.

bestaan bedreig is deur oorloë, droogtes en veevrektes. Die Xhosa het so pas die agtste grensoorlog teen die Britse magte verloor, en is vir die hoeveelste keer verder noord-oos teruggedruk. Die gebied tussen die Kei en die Keiskamma (Brits-Kaffrarië) is met die jongste grensoorlog geannekseer en onder 'n Britse hoofkommissaris geplaas. Wit koloniste is toegelaat om hulle in 'n gedeelte van die gebied te vestig.

Nongqawuse se profesie was hul laaste kans om trekarheid en die finale disintegrasie van die ou lewe te vermy. Hierenteen was die ongelowiges meestal diegene wat bevoordeel is deur die nuwe geleentheid wat die koloniale magte hulle gebied het.

Eers is geen datum gestel vir wanneer die wonderbaarlike gebeure in werking sou tree nie. Nogtans het baie Xhosa verwag dat die opstanding in Augustus 1856 waar sou word. Toe niks dié dag gebeur nie, het die profete verklaar die rede daarvoor was dat hulle bevels nie gehoorsaam is nie. Boonop het die mense hulle vee verkoop, of doodgemaak, maar nie volgens die rituele voorskrifte geslag nie.

Ná die Eerste Teleurstelling was die Veelsingting op die punt om dood te loop. Nogtans het wilde gerugte steeds die ronde gedoen van nuwe mense wat in die beboste dele rondloop, of by die mond van die riviere gesien is.

Dit was goewerneur George Grey self wat nuwe stukrag aan die beweging gegee het. In die begin het hy hom nie veel aan die Veelsingting gesteur nie, en later het hy hom daarteen uitgespreek. Hy onderneem 'n reis na die gebied - nie om die situasie te probeer oplos nie, maar met 'n plan in die sak. Hy wou sy eie "hoofmanne" in Xhosaland aanstel wat 'n polisiemag moet

was te laat.

Ná die Veelsingting het Grey sy besiddens om die menslike tragedie in politieke en ekonomiese profyt vir die Kaapkolonie om te sit. In plaas van om voedsel vrylik beskikbaar te stel, het hy die desperate hongers in 'n massa-uittoeg na die arbeidshonger Kaapkolonie uitgevoer, meestal teen hulle wil. As mens wil eet, moet jy werk. Intussen het hy die grond wat hulle agtergelaat het, begin vul met wit setlaars wat hy ten duurste uit Duitsland ingevoer het.

'n Groepie mense in Grahamstad wat 'n opregte poging aangewend het om die hongersnood te verlig, die sogenaamde Kaffir Relief Committee, is deur Grey verguis. Met die voorwendsel dat die Veelsingting 'n komplot van die hoofmanne was om 'n oorlog aan te wakker, het hy die sterkse hoofmanne voor 'n militêre hof gedaag en Robbeneiland toe gestuur. En ongelowiges wat die spit van die stryd teen Nongqawuse moes afbyt, is beloon deur in klein dorpieë ingeperk te word en met hutbelasting belaaie te word.

So is 'n wit gebied wat van Oos-Londen tot Queenstown strek, uitgekerf uit die grond wat voorheen aan Xhosa's behoort het.

'n Nagedagte: Mklakaza en die meeste ander inwoners van die profetiese huishouding is dood van die hongers, maar die profetes self het oorleef en is oorhandig aan 'n polisiebevelvoerder, maj John Cox Gawler. In Oktober 1858 het sy saam met die Gawlers Kaapstad toe gevaar aan boord van die skoener Alice Smith, waar sy en 'n ander profetes van dié tydperk in 'n tehuis vir armlastiges aangehou is.

Toe die tehuis tot niet is, is sy glo na 'n plaas in die distrik van Alexandria, naby Port Elizabeth, waar sy getrou is en twee kinders gehad het. Sy is ook daar begrawe.

geloofspraatjies drome kan ook waar word deur andré van niekerk

DIE verskil tussen dié wat stroom-af dryf en dié wat stroom-op swem is dat die stroom-oppers beslis nog lewe. Baie jare al is daar mense met lewenswoema wat teen die gety van geweld swem. Onder hulle is daar ook mense wat hulle sterk verbind met die (geweldlose) lewe en (gewelddadige) dood van Jesus van Nasaret.

Die stroom waarteen geswem moes word, was/is breed en sterk. Die godsdienstig en akademies geregverdigde geweld was geklee in burgerlike en militêre kleren en in die lewenspatroon en selfs in die wetgewing van ons land gevestig. In die stryd met die stroom het ons as Christene soms net water getrap terwyl ander haaie trotseer het. Maar ons was ten minste lewend genoeg om ons nie deur die stroom te laat meesleur nie.

Terwyl die Bloedrivier van ons land vandag nog steeds sterk vloei, het 'n paar van ons lewenskamerade egter in 'n sterk systroom beland. Die stroom van taal- en beeld-brutaliteit - 'n stroom van "kultuurgeweld".

Die vraag wat my interesseer, is waarom swemmers vir menseregte, geregtigheid en vrede, nou drywers in die stroom van platvloerse gebruike, obsene uitdrukkings en pornografiese beeldmateriaal word?

'n Eerste moontlike rede kan wees dat vloektaal 'n onbewuste kompensasie is vir die weerhouding van ander vorme van geweld. Dit sal beteken dat Van Wyk Louw reg is dat die bese ons "wese se ondergrond" is. Wanneer jy in selftevreedenheid dink dat jy geweld beveg, is jy in werklikheid alreeds die slagoffer daarvan, maar met verskuilde simptome.

So is daar mense wat hulle lewensjare sou opoffer vir hulle strewe na vrede wat nou hulle dié magtiger-as-die-swaard penne/tonge gebruik om hulle opponente aan die brand te steek en vroue-liggames oop te spalk.

Obsene woordgebruik, soos deur sommige briefskrywers van Vrye Weekblad, kan ook 'n aanduiding wees van woordinflasie. Die betekenisverswakking van uitdrukkinge veroorsaak dat die twyfelagtige kommunikeerder kragwoorde moet gebruik om te probeer om sy boodskap oor te dra. Hierdie minderwaardige tegniek laat mens nogal dink aan die predikant wat by die swak plek in sy voordrag 'n kantaantekening gemaak het: "Weak argument - shout like hell!"

Plat taal en pornografiese beelde kan natuurlik ook bloot om rand en sent oorlewing gaan. Wie egter lesers en prentjiekryers so lok, moet weet dat gefikseerdes op die adolensensie-vlak hulle grootste aanhangers gaan word. Ook diegene wat kontroversie ter wille van kontroversie najaag - byna soos huursoldate wat aan oorlogstres verslaaf is - behoort deel van die vangs te wees.

Die mees algemene verdediging vir die gebruik van platvloerse kommunikasie is die uhuru-roep dat die kettings van Calvinisme, Victorianisme (en enige ander -ismes wat bekrompenheid sou veroorsaak het) nou afgeskud moet word.

Watter voordeel die ontredderde mens se geveg teen al die taboes bring, lyk nie duidelik nie. Het dit elders al gesorg vir 'n beter verstandhouding tussen die geslagte, verkrachtings laat afneem, skeppende vermoëns laat toeneem, misverstande oor seksualiteit laat verminder of enigets goeds gebring? Kan dit werklik vryheid wees om Victorianse seksuele taboes vir permissiwiteit te verruil? Albei is tog op die onderwaardering van die fisiek-seksuele gegrond. Die eenheid tussen psige en liggaam, wat as 'n misterie gewaardeer behoort te word, word deur albei ontken.

"Vryheid" kan soos enigets anders 'n Godot (Beckett) van illusie wees. Ek onthou nog hoe ek en my seuntjie Zebra-vinkies se vryheid geniet het nadat ons hulle uit 'n klein koutjie in ons groot voëlhok vrygelaat het. 'n Week later het hulle egter deur 'n gaping in die ogiesdraad ontsnap na wat na totale vryheid gelyk het. Die volgende dag het net een van hulle rondom die hok geboer om terug te kom na hulle nes, kos en water. Hy het sy maat reeds in hulle groot "vryheid" verloor. Nóg ons nóg sy eie pogings kon hom weer binne veiligheid kry. Na die nag se storm het ons ook sy kenmerkende skerp roepgeluid nie weer gehoor nie.

Die sterkste argument vir vrye taal- en beeldskepping is dat kuns die werklikheid moet weerspieël. Vir my as leek klink dit reg. Die kombuistaal op 'n verhoog kan ons help om die bloumaandae van ons lewenspatroon te herken. Maar moet tekste en prente ons net analiseer? Is die taak nie te eensydig en beskeie nie? Marx sou glo gesê het dat filosofe te geneig is om die wêreld te verklaar in plaas van om dit te verander. Dit lyk vir my waar ten opsigte van skrywers, regisseurs en beeldmakers se roeping vandag. Wie ook al kan, moet ons nie net laat insien hoe ons en ons samelewing is nie, maar ons ook leer droom en aan ons 'n droom begin voorspel.

Deur net dit wat ons binne onself of rondom ons ervaar te weerspieël, beteken dat ons in 'n bese kringloop sonder uitsig op iets beters kan beland. Ons moet van buite ons eie ervarings en beperkinge weer drome kry om 'n alternatief te bied. Jürgen Moltmann, die bekende bevrydende Duitse teoloog, pleit dat 'n samelewing met idealistiese trekke nou as 'n keuse vir mense voorgelê moet word ten einde hoop te verskaf. Bowendien... drome kan ook waar word.

'n Droom-samelewing moet nou geskets, gekomponeer, verbeeld en verwoord word. Teen die stroom in moet kinders se reg om hulle weer oor die seksuele te kan verwonder, beskerm word. Vroue se liggames moet weer eerbiedig word. Mense moet weer na mekaar luister sodat dit nie nodig sou wees om 'n ander op sy/haar plat woorde te neem nie. 'n Begin sou wees om die geweld van beeld en woord teen God se beelddraers met dieselfde ywer te bestry as die geweld deur die swaard en die wet.

(Dr André van Niekerk is leraar van die NG gemeente Jakaranda in Pretoria.)

Nu Metro - Jhb

ONAFHANKLIKE ROLPRENTTEATERS

NU METRO 1-10 VILLAGE WALK 883-9558	NU METRO 1-7 HILLBROW 725-1095
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
THELMA & LOUISE Susan Sarandon, Geena Davis (2-18) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	ONE GOOD COP Michael Keaton, Rene Russo (2-13) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	NEW JACK CITY Ice T, Judd Nelson (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
THE RACHEL PAPERS James Spader, Ione Skye (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
A KISS BEFORE DYING Matt Dillon, Sean Young (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	NU METRO 1-2 BALFOUR PARK 887-8548
NEW JACK CITY Ice T, Judd Nelson (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
THE NAKED GUN 2½ Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NU METRO 1-6 HYDE PARK 447-3091	NU METRO 1-6 BEDFORDVIEW 616-6828
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
ONE GOOD COP Michael Keaton, Rene Russo (2-13) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	THE NAKED GUN 2½ Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
THELMA & LOUISE Susan Sarandon, Geena Davis (2-18) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
THE RACHEL PAPERS James Spader, Ione Skye (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NU METRO CITY 1-8 Cnr. CLAIM/PLEIN ST. 337-3033	NU METRO 1-2 ALBERTON 907-2362
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	NU METRO RANDBURG 787-0340
NEW JACK CITY Ice T, Judd Nelson (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	7 ARTS NORWOOD 483-1680
NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	CHOUANS! Epic Romantic Drama Philippe Noiret, Lambert Wilson (2-14) MON-SAT 12.00, 2.45, 5.45, 8.15
ZANDALEE Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	LEBA KLERKSDOORP (018) 462-4564
DELTA FORCE 3 YOUNG COMMANDOS (2-16) Mike Norris, Eric Douglas DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
NU WORLD CENTRE 494-3001 BARAGWANATH ROAD ALL ADMISSIONS R5.00	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	VAAL VEREENIGING (016) 21-1339
DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	NU METRO MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266
DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
DELTA FORCE 3 YOUNG COMMANDOS (2-16) Mike Norris, Eric Douglas	NEW JACK CITY Ice T, Judd Nelson (2-19) MON-FRI: 7.00, 9.00, SAT: 5.00, 7.00, 9.00
COMMUNION Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)	MEGACITY NU METRO MMABATHO (0140) 2-3553
THE NAKED GUN 2½ Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
ZANDALEE Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19)	A KISS BEFORE DYING Matt Dillon, Sean Young (2-18)
THE DOORS Val Kilmer, Meg Ryan (2-19)	THE NAKED GUN 2½ Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
MIAMI BLUES Fred Ward, Alec Baldwin (2-19)	DELTA FORCE 3 YOUNG COMMANDOS (2-16) Mike Norris, Eric Douglas

JOHANNESBURG
By die MINI CINE - Pretoriastraat 49, Hillbrow. (011) 642-8915:
Vandag en Saterdag: A Clockwork Orange
Dinsdag en Woensdag: Brazil (links)
Donderdag: The Comfort Of Strangers
Vertonings om 3nm, 6nm en 9nm. (Die teater is nie op Maandae oop nie.)

The French film, CHOUANS, with Philip Noiret and Sophie Marceau: a sweeping historical epic. It is on at the SEVEN ARTS, Grant Ave, Norwood, Johannesburg. (011) 483-1680

By die CINE CORLETT (Bramley, Johannesburg) is die Italiaanse opera seisoen steeds op die skerm. (011) 786-0324.
Cine 1: 30 Years Of Pavarotti, 'n rolprent oor sy pas afgelope konsert in Italië. (Weeksdae 8nm; Saterdag 2:30, 5:30 en 8:30nm; Sondag 4nm.)
Cine 2: Vanaand en Saterdag: The Sound Of Music. Maandag tot Donderdag: City Slickers

KAAPSTAD
LABIA - Oranjestraat 68. (021) 245-927
'n Keur van rolprente. Bel gerus.

Ster-Kinekor - Kaapstad

Nu Metro - Kaapstad

SK GOLDEN ACRE 25-2720 DAILY: 9.30 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 pm NICOLAS CAGE • LAURA DERN • WILLEM DAFOE WILD AT HEART Directed by David (Twin Peaks) Lynch (2-19) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP Tensely Exciting Human Drama (2-13) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) DAILY: 9.30 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SATURDAY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 pm • MICHAEL KEATON	SK BLUE ROUTE 75-3030 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.45 pm • KEVIN COSTNER ROBIN HOOD: PRINCE OF THIEVES (P.G. 2-10) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm ROGER DALTRY • CHESNEY HAWKES BUDDY'S SONG GROWING UP IS VERY HARD (All) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm ROBERT DE NIRO • ANNETTE BENING GUILTY BY SUSPICION Powerful Dramatic Entertainment (2-14) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm • MICHAEL KEATON	SK PAROW 92-5126 FRI/SAT: 9.20 am, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 pm MON-THURS: 9.20, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm • KEVIN COSTNER ROBIN HOOD: PRINCE OF THIEVES (P.G. 2-10) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm MON-THURS: 9.45, 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 pm • JEAN-CLAUDE VAN DAMME DOUBLE IMPACT ACTION-PACKED ADVENTURE (2-16) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm • KEVIN COSTNER ROBIN HOOD: PRINCE OF THIEVES (P.G. 2-10) DAILY: 1.30, 4.00, 6.30, 9.00 pm • MARLON BRANDO LAST TANGO IN PARIS (2-21) MON-FRI: 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm SAT: 10.30 am, 2.00, 4.30, 6.45, 9.00 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP Tensely Exciting Human Drama (2-13) MON-FRI: 2.00, 4.15, 6.30, 8.45 pm SAT: 11.00 am, 2.00, 4.15, 6.30, 8.45 pm ROBERT DE NIRO • ANNETTE BENING GUILTY BY SUSPICION Powerful Dramatic Entertainment (2-14) MON-FRI: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm SAT: 5.15, 8.00, 10.15 pm LEATHERFACE - THE TEXAS CHAINSAW MASSACRE III (2-18) AN UNFORGETTABLE DEADLY NIGHTMARE MON-FRI: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm SAT: 5.15, 8.00, 10.15 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP TENSELY EXCITING HUMAN DRAMA (2-13) DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm MARIUS WEYERS • ELIZE CAWOOD TAXI TO SOWETO (ALL) FRIDAY: 2.30, 4.45, 7.00 pm SAT: 2.30, 4.45, 7.00 pm MON-THURS: 2.00, 5.30 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) FRI/SAT: 9.15 pm MON-THURS: 8.15 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SAT ONLY at 10.30 am PROBLEM CHILD (All)
SK MONTE CARLO 25-3052 DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.30, 8.15, 10.30 pm ROGER DALTRY • CHESNEY HAWKES BUDDY'S SONG GROWING UP IS VERY HARD (All) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.15 pm ROBERT DE NIRO • ANNETTE BENING GUILTY BY SUSPICION Powerful Dramatic Entertainment (2-14) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) SAT ONLY at 9.45 am, 12.00 noon THE FOX AND THE HOUND (All)	SK KENILWORTH CENTRE 683-1209 MON-FRI: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm SAT: 5.15, 8.00, 10.15 pm LEATHERFACE - THE TEXAS CHAINSAW MASSACRE III (2-18) AN UNFORGETTABLE DEADLY NIGHTMARE MON-FRI: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm SAT: 5.15, 8.00, 10.15 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP TENSELY EXCITING HUMAN DRAMA (2-13) DAILY: 9.45 am, 12.15, 2.45, 5.15, 8.00, 10.15 pm MARIUS WEYERS • ELIZE CAWOOD TAXI TO SOWETO (ALL) FRIDAY: 2.30, 4.45, 7.00 pm SAT: 2.30, 4.45, 7.00 pm MON-THURS: 2.00, 5.30 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) FRI/SAT: 9.15 pm MON-THURS: 8.15 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SAT ONLY at 10.30 am PROBLEM CHILD (All)	SK SOMERSET WEST 021 51-5531 FRIDAY: 2.30, 4.45, 7.00 pm SAT: 2.30, 4.45, 7.00 pm MON-THURS: 2.00, 5.30 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) FRI/SAT: 9.15 pm MON-THURS: 8.15 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SAT ONLY at 10.30 am PROBLEM CHILD (All)
SK PROTEA CLAREMONT 61-7979 DAILY: 9.30 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.50, 10.30 pm NICOLAS CAGE • LAURA DERN • WILLEM DAFOE WILD AT HEART Directed by David (Twin Peaks) Lynch (2-19) MON-FRI: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm SAT: 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm ROBERT DE NIRO • ANNETTE BENING GUILTY BY SUSPICION Powerful Dramatic Entertainment (2-14) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) SAT ONLY at 9.45 am, 12.00 noon THE FOX AND THE HOUND (All)	SK MAYNARD MALL WYNBERG 761-0131 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm ROGER DALTRY • CHESNEY HAWKES BUDDY'S SONG GROWING UP IS VERY HARD (All) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP Tensely Exciting Human Drama (2-13) MON-FRI: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm SATURDAY: 5.15, 7.45, 10.00 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) DAILY: 9.30 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.50, 10.30 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SAT ONLY: 9.45 am, 12.00, 2.30 pm BACK TO THE FUTURE III (All) DAILY: 5.15, 7.45, 10.15 pm THE COMMITMENTS ... entertainment from Alan Parker (2-16)	SK TYGER VALLEY 842-5710 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm • MICHAEL KEATON ONE GOOD COP Tensely Exciting Human Drama (2-13) DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm MARIUS WEYERS • ELIZE CAWOOD TAXI TO SOWETO (ALL) MON-FRI: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm SATURDAY: 5.15, 7.45, 10.15 pm DEMI MOORE • BRUCE WILLIS MORTAL THOUGHTS (2-18) DAILY: 10.00 am, 2.15, 5.00, 7.45, 10.30 pm • ARNOLD SCHWARZENEGGER TERMINATOR 2 — JUDGEMENT DAY (2-16) SATURDAY: 9.45 am, 12.00, 2.30 pm AN AMERICAN TALE (All)

NU METRO CLAREMONT 1-6 THE ATRIUM 683-1123	NU METRO STUTTAFORDS 1-3 TOWN SQUARE 26-1818
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
ONE GOOD COP Michael Keaton, Rene Russo (2-13) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	NU METRO FISH HOEK 1-3 TOWN SQUARE 782-2404
DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
LAST TANGO IN PARIS Marlon Brando, Maria Schneider (2-21) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
NU METRO SEA POINT 1-4 MAIN ROAD 434-7951	NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30	NU METRO BRACKENFELL 1-4 CHECKERS CENTRE 981-8100
MORTAL THOUGHTS Bruce Willis, Demi Moore (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
TERMINATOR 2 JUDGEMENT DAY (2-16) Arnold Schwarzenegger, Linda Hamilton DAILY: 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.30	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO Dolph Lundgren, Brandon Lee (2-18) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NU METRO OSCAR ADDERLEY STREET 45-2585	NOT WITHOUT MY DAUGHTER Sally Field, Alfred Molina (A) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
THE RACHEL PAPERS James Spader, Ione Skye (2-19) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00	NU METRO BRACKENFELL 1-4 GOODWOOD 595-1820
NU METRO RONDEBOSCH MAIN ROAD 685-4569	ONE GOOD COP Michael Keaton, Rene Russo (2-13) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
IN BED WITH MADONNA Plus 'Justly My Love' (Music Video) (2-18) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15	REGARDING HENRY Harrison Ford, Annette Bening (2-10) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
NU METRO 1-2 MITCHELL'S PLAIN 32-2040	ROBIN HOOD OF THIEVES PRINCE OF THIEVES Kevin Costner, Morgan Freeman (2-10PG) DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30
TOY SOLDIERS Sean Astin, Will Wheaton (2-16)	DYING YOUNG Julia Roberts, Campbell Scott (2-16) DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
TIGER CAGE Michael Wong (2-14) MON-FRI: 9.30, 2.00, 7.30, SAT: 11.00, 3.30, 8.00 SUN: 2.00, 6.00	DOUBLE IMPACT Jean-Claude Van Damme (2-16) DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
DELTA FORCE 3 YOUNG COMMANDOS (2-	

SK STER-KINEKOR
22 NOV - 28 NOV
TOFGANGSPRYS
R6,50 ALLE VERTONINGS BEHALWE
R10,00 VIR HOOF-AANDVERTONING
(TUSSEN 19H30 & 20H30)
R2,25 VIR PENSIONARISSE (4 DAG VERTONINGS MAAN-DOEN)

ROLPRENTGIDS VIR DIE
GROOT SKERM
KREDIETKAARTE AANVAAR

SK STER-KINEKOR

NU METRO THEATRES PRETORIA
22-28 November (BOOK AT COMPUTICKET)

ALL SHOWS R6,50
EXCEPT 7.45 PM R10,00

NU METRO OSCAR
Jeppe Street, Sunnyside 341-7682

ROBIN HOOD PRINCE OF THIEVES
The Action Adventure of the Year (2-10 PG)
Kevin Costner, Morgan Freeman
DAILY 9.15, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30

NU METRO SUNNYSIDE
Esselen Street 44-9867

DOUBLE IMPACT
Double The Action & Thrills (2-16)
Jean-Claude Van Damme
DAILY 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NU METRO VILLAGE 1-2
Sunnyside 44-6096

TERMINATOR 2 JUDGEMENT DAY
Action Thriller (2-16)
Arnold Schwarzenegger, Linda Hamilton
DAILY 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.30

Regarding Henry
Warm Human Drama (2-10)
Harrison Ford, Annette Bening
DAILY 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-7
Menlyn Park 47-4568

ROBIN HOOD PRINCE OF THIEVES
The Action Adventure of the Year (2-10 PG)
Kevin Costner, Morgan Freeman
DAILY 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30

DOUBLE IMPACT
Double The Action & Thrills (2-16)
Jean-Claude Van Damme
DAILY 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

LAST TANGO IN PARIS
Adult Sex Drama (2-21)
Marlon Brando, Maria Schneider
DAILY 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

Not Without My Daughter
True Life Drama (A)
Sally Field, Alfred Molina
DAILY 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THE NAKED GUN 2 1/2
DAILY 9.45, 12.15, 2.30 (PG 2-10)

SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO
DAILY 5.15, 7.45, 10.00 (2-18)

ONE GOOD COP
A Stunning Action Drama (2-13)
Michael Keaton, Rene Russo
DAILY 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

Regarding Henry
Warm Human Drama (2-10)
Harrison Ford, Annette Bening
DAILY 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266

ROBIN HOOD PRINCE OF THIEVES
The Action Adventure of the Year (2-10 PG)
Kevin Costner, Morgan Freeman
MON-FRI: 6.30, 9.00 SAT: 4.30, 7.00, 9.30

150 NEW JACK CITY
Thriller (2-19)
Ice T, Judd Nelson
MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00

NU METRO NELSPRUIT 1-3
The Promenade (01311) 25767

ROBIN HOOD PRINCE OF THIEVES
The Action Adventure of the Year (2-10 PG)
Kevin Costner, Morgan Freeman
DAILY: 9.15, 12.00, 2.30, 5.30, 8.30

DOUBLE IMPACT
Double The Action & Thrills (2-16)
Jean-Claude Van Damme
DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

TERMINATOR 2 JUDGEMENT DAY
Action Thriller (2-16)
Arnold Schwarzenegger, Linda Hamilton
DAILY: 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.30

SENTRAAL

KINE ENT CENTRE
1-10 331-3841/2/3

Maan-Don: 9.20, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 nm
Vry-Sat: 9.20, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)
AKSIE EN AVONTUUR MET KEVIN COSTNER!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

BUDDY'S SONG (A)
'N KOMEDIE DRAMA!

ONE GOOD COP (2-13)

DOUBLE IMPACT (2-18)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

ANOTHER YOU (2-14)

NEW JACK CITY (2-19)

DYING YOUNG (2-16)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

ONDERDAK PARKERING BESKIKBAAR
BY VOORSTELING NA KINE CENTRE
NA 4 NM MAAN-VRY, SAT, HELE DAG

CARLTON
1-5 331-2332

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)
'N EROTIESE DRAMA VAN DAVID LYNCH!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO (2-18)

LIFE STINKS (2-18)

Daaglik: 10.00, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

LAST TANGO IN PARIS (2-21)
ID MOET BY DIE TEATER GETOON WORD

VOLGENDE AANBIEDINGS
29 Nov - THE FISHER KING (2-14)
29 Nov - THE ROCKETEER

ONDERDAK PARKERING BESKIKBAAR

SUID

SOUTHGATE MALL
1-7 942-2036/7

Maan-Don: 9.20, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 nm
Vry-Sat: 9.20, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)
AKSIE EN AVONTUUR MET KEVIN COSTNER!

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)
'N EROTIESE DRAMA VAN DAVID LYNCH!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

BUDDY'S SONG (A)

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

(Sat 23 Nov - LIFE STINKS
OM 10.00, 12.15, 2.30, 5.30 nm)

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

NOORD

SANDTON CITY
1-9 783-4430/1

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

BUDDY'S SONG (A)

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

LIFE STINKS (A)

Daaglik: 10.00, 12.15 nm

GEORGE'S ISLAND (A)

Daaglik: 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

MORTAL THOUGHTS (2-18)

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

ONE GOOD COP (2-13)

THE COMMITMENTS (2-16)

Maan-Don: 10.00, 12.15 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 nm

THE RESCUERS DOWN UNDER (A)

Maan-Don: 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Vry-Sat: 5.30, 8.00, 10.15 nm

DYING YOUNG (2-16)

CRESTA RANDBURG
1-3 476-3802

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

BUDDY'S SONG (A)

ONE GOOD COP (2-13)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

RANDBURG
1-2 787-5446

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

MORTAL THOUGHTS (2-18)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

NORTHCLIFF
1-2 782-6816

Daaglik: 9.20, 12.00, 2.30, 5.30, 8.15 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

THE MALL ROSEBANK
STER-KINEKOR'S WORLD OF DIFFERENCE
1-10 880-2866/7

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

THE HAIRDRESSER'S HUSBAND (2-16)
(FRANSE DIALOOG/ENGELE BYSKRIFTE)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

TWO BROTHERS RUNNING (A)

THE GRIFTERS (2-16)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

THE VOYAGER (A)

HENRY V (A)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

WHERE ANGELS FEAR TO TREAD (A)

AUNT JULIA & THE SCRIPTWRITER (2-13)

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

LAST TANGO IN PARIS (2-21)
ID MOET BY DIE TEATER GETOON WORD

CONSTANTIA ROSEBANK
1-2 788-4300

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm

THE COMMITMENTS (2-16)

OOS

GOLDEN WALK
1-4 GERMISTON 825-8326

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ONE GOOD COP (2-13)

ANOTHER YOU (2-14)
'N LAGWEKKENDE KOMEDIE MET GENE WILDER EN RICHARD PRYOR!

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)
(Sat 23 Nov - HOME ALONE
OM 10.00 & 12.15 nm)

VOLGENDE AANBIEDINGS
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

EASTGATE
1-622-3617/8

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)
'N EROTIESE LIEFDESVERHAAL VAN DAVID LYNCH!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 nm

BUDDY'S SONG (A)

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30 nm

LIFE STINKS (A)

Daaglik: 5.30, 7.45, 10.15 nm

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

KEMPTON PARK
1-2 975-5023

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ANOTHER YOU (2-14)
(Sat 23 Nov - ANNIE
OM 10.00 & 12.15 nm)

Maan-Don: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50 nm
Vry-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

CONSTANTIA BENONI
422-3305

Maan-Don: 9.20, 12.00, 2.30, 5.30, 8.15 nm
Vry-Sat: 9.20, 12.00, 2.30, 5.30, 8.15, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

VOLGENDE AANBIEDING
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

PALM SPRINGS
1-2 56-3223

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ONE GOOD COP (2-13)

'N SPANNINGVOLLE DRAMA MET MICHAEL KEATON!

Maan-Don: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50 nm
Vry-Sat: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

POTCH

POTCHEFSTROOM
1-5 930378

Daaglik: 9.20, 12.00, 2.30, 5.30, 8.15, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.30, 9.45 nm

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

LIFE STINKS (A)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

VOLGENDE AANBIEDING
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

WES

WESTGATE
1-6 764-2530

Daaglik: 9.20, 12.00, 2.30, 5.30, 8.15 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)
AKSIE EN AVONTUUR MET KEVIN COSTNER!

Daaglik: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm

WILD AT HEART (2-19)
'N EROTIESE DRAMA VAN DAVID LYNCH!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

LIFE STINKS (A)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)
29 Nov - THE FISHER KING (2-14)

FLORA
1-2 472-1658

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)
SCHWARZENEGGER IS TERUG IN DIE TREFFER AKSIE DRAMA!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

MORTAL THOUGHTS (2-18)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - THE ROCKETEER

HIGHGATE
1-5 474-2013

Kouers: R6,50 ALLE VERTONINGS BEHALWE R8,00
VIR HOOF-AANDVERTONING (TUSSEN 19H30 & 20H30)

Daaglik: 10.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm

HENRY & JUNE (2-21)
VIR WOLWASSENS ALLEENLIK! ID MOET BY DIE TEATER GETOON WORD!

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

DOUBLE IMPACT (2-18)

ONE GOOD COP (2-13)

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

KRUGERSDORP
1-2 665-5330

Alle kaartjies R6,50 elk

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

REGARDING HENRY (2-10)

ANOTHER YOU (2-14)
'N LAGWEKKENDE KOMEDIE MET GENE WILDER EN RICHARD PRYOR!

VAAL

RIVERSQUARE VEREENIGING
1-2 016-46928

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

DEFENSELESS (2-16)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

VANDERBIJLPARK
1-2 016-330072

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ONE GOOD COP (2-13)

Daaglik: 9.30, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

VOLGENDE AANBIEDING
6 Des - HOT SHOTS (2-12)

PRETORIA

STERLAND
1-13 341-7568/9

Daaglik: 9.30, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

BUDDY'S SONG (A)

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

TALES FROM THE DARK SIDE (2-16)

DEFENSELESS (2-16)

ANOTHER YOU (2-14)

DYING YOUNG (2-16)

RETURN TO THE BLUE LAGOON (VV2-10)

POINT BREAK (2-16)

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30 nm

ROCK-A-DOODLE (A)

Daaglik: 7.45, 10.00 nm

TOO HOT TO HANDLE (2-18)

Maan-Don: 9.30, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 nm
Vry-Sat: 9.30, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

SUNNYPARK
1-3 44-4069

Daaglik: 9.30, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 nm

WILD AT HEART (2-19)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - THE FISHER KING (2-14)

BROOKLYN
1-5 346-3435

Daaglik: 9.30, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 nm

WILD AT HEART (2-19)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

ONE GOOD COP (2-13)

MORTAL THOUGHTS (2-18)

TAXI TO SOWETO (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 2.15, 5.15, 7.45, 10.15 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)
29 Nov - THE FISHER KING (2-14)

VERWOERBURGSTAD
1-4 663-2034

Daaglik: 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.45 nm

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES (VV2-10)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

BUDDY'S SONG (A)

ONE GOOD COP (2-13)

Daaglik: 10.00, 2.15, 5.15, 7.45, 10.15 nm

TERMINATOR 2 - JUDGEMENT DAY (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
29 Nov - ALL I WANT FOR CHRISTMAS (A)

DIE TREMLOODS
320-4300/1

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm

MILOU IN MAY (2-14)
(FRANSE DIALOOG/ENGELE BYSKRIFTE)

GUILTY BY SUSPICION (2-14)

TWO BROTHERS RUNNING (A)

THE VOYAGER (A)

Daaglik: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 nm

LAST TANGO IN PARIS (2-21)
ID MOET BY DIE TEATER GETOON WORD!

HAMLET (A)

VROEE BESPREKINGS BY COMPUTICKET - NAVRAE
JHB (011) 331-9991 PTA (012) 322-7460

Altyd beter op die groot skerm! SK

vryekeusefilms

Patrice Leconte is Frankryk hot-ste regisseur. Bo is Jean Rochefort in sy *The Hairdresser's Husband* wat vandag by die Rosebank Mall begin draai.

**** VOORTREFLIK
 **** STERK AANBEVEEL
 *** SIEN GERUS

** SO-SO
 * VERMY AS JY NUGTER IS
 ROLPRENTE SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE

**** MORTAL THOUGHTS

Alan Rudolph pas sy buitengewone, avant-garderige oog briljant op 'n riller toe. Deesdae is prente oor vroue-mishandeling en hoe hulle dit die hoof bied nogal in die mode. Die TV-reeks *The Tracy Thurman Story* het dit swaarwigtig en realisties aangepak, *Thelma & Louise* met humor en *Defenseless* met spanning. *Mortal Thoughts* handel ook, soos die ander, oor vroue se wantroue van die polisie wat gekoppel is aan 'n mans-gedomineerde regstelsel. Rudolph se benadering van vroue wat ondanks mishandeling deur hul mans steeds die verhouding volhou, benut kontradiksie en jukstapenering. Hy gebruik liriese film-tegnieke om die grusame verhaal te vertel. Daarmee beeld hy die nuanses en ingewikkeldheid van die vroue se morele dilemmas beter as enige van die ander prente uit. Dit is 'n volmaakte riller omdat die heldinne nooit net goed of sleg is nie. Hul vertwyfeling, hul moedigheid en hul feilbaarheid is die vlees om die been van die grondliggende plot. Meer as net 'n *Whodunnit*. ANDREA VINASSA

THE HAIRDRESSER'S HUSBAND

Die regisseur Patrice Leconte se fantasie rondom vroulike haarkappers is die grondslag vir dié liefdesverhaal. Leconte is die regisseur van daardie juweel van 'n prent, *Monsieur Hire*. Manlike fantasieë en onbeantwoorde liefde is Leconte se spesialiteitsgebied. Hy het weer die musiek van Michael Nyman gebruik.

ROBIN HOOD - PRINCE OF THIEVES

Kevin Costner se Robin Hood-poging is nou ook op ons doeke. Hopelik kan die Amerikaners 'n opwindender avontuurprent maak as die Britte met hulle pseudo-politieke sage.

* GUILTY BY SUSPICION

McCarthy maak dit in Hollywood! Baie regisseurs en rolprent-skrywers is in die jare vyftig aangekla van "kommunistiese bedrywighede". Vier dekades ná die vervolging van Hollywood-regisseurs deur The House Un-American Activities Committee, het die vervaardiger Irwin Winkler (onder meer van *Round Midnight*) 'n draaiboek geskryf en maak hy sy debuut as regisseur met dié dramatiese onderwerp. Hy kon dit maar gelos het. Dis 'n uiters vervelige prent. 'n Mors van tyd en geld en Robert de Niro. AV

TWO BROTHERS RUNNING

Sibling rivalry tussen 'n Joodse skrywer (ook 'n komediant wat niemand waardeer nie) en sy energieke, suksesvolle broer. Wanneer hulle begin saamdraaf, borrel al die opgegaarde haat na die oppervlak. Met Tom Conti en Ritchie Singer. Dis 'n Australiese prent met regie deur Ted Robinson.

BUDDY'S SONG

Growing up is hard to do... met Roger Daltrey. 'n Britse prent oor tieners en musiek.

TALES FROM THE DARK SIDE

Christian Slater (wat binnekort in die tweede Robin Hood-prent te sien is) speel die hoofrol in 'n verhaal oor 'n kollege-student wat 'n onaangename verhouding het met 'n 3 000 jaar oue mummie. Die prent bestaan uit enkele kortverhale oor monsters en gediertes, en elke afdeling is deur 'n ander regisseur verfilm.

***** MONSIEUR HIRE

Uiteindelik het dié skitterende Franse prent oor onbeantwoorde liefde in die Kaap aangekom. Moet dit nie misloop nie. Met Michel Blanc en Sandrine Bonnaire.

* ONE GOOD COP

Vervelige soetsappige snert.

*** VOYAGER

Die Duitse New Wave-regisseur Volker Schlöndorff het ook die rolprent *The Tin Drum* gemaak. *Voyager* is gegrond op Max Frisch se boek *Homo Faber*. Faber, 'n wetenskaplike en 'n man sonder wortels, raak betrokke in 'n liefdesverhouding met 'n pragtige jong reisiger, en hy besef geleidelik sy is eintlik sy eie dogter. Hy het twintig jaar tevore haar ma verlaat. Subtiele moralisme hier: dis wat gebeur as jy weghardloop vir jou emosionele lewe, dit kom terug met 'n vengeance. Meer makaber gestel, meer Duits, oftewel een honderd persent Afrikaans: jy sal maai wat jy saai. CHARL-PIERRE NAUDÉ

** THE RACHEL PAPERS

'n Teleurstellende Britse prent oor die seksuele ontwaking van 'n tiener. Eers dink mens dié is 'n eerlike ontleding van die rol van fantasie in die liefdestryd van tieners. Dit loop egter op niks uit nie. Leeg en simpel. AV

*** BLACK RAINBOW

'n Nugter flik oor die okkultekragte aan die rante van die wetenskap wat ons lewens beheer. Vir die aanhangers van Llyall Watson en Colin Wilson. Dis nie 'n rolprent vir feetjies nie. 'n Jong heldersiene vrou reis van dorp tot dorp in Amerika en bied haar dienste aan as 'n medium, totdat sy besef sy sien nie spoke nie, maar die toekoms. 'n Paar ernstige draaiboekfoute kom voor, soos in elke mens se lewe. Onhoudbare spanning. CPN

** REGARDING HENRY

Een van daai oorgehype-de movies na die tradisie van *Rain Man* en *Awakenings*: vat 'n ster of 'n skitterende akteur of albei, skryf 'n storie oor 'n imbesiel of 'n gestremde en siedaar, daar's 'n Oscar in jou sak. Harrison Ford het hard probeer om Robert de Niro na te aap, maar niemand gaan vir dié middelmatige prent 'n Oscar kry nie. Die storie voer aan dat mens se gewete omgekeerd eweredig staan teenoor jou intelligensie... dis nie so simplisties nie; dis egter ewe belaglik. Ford speel 'n suksesvolle yuppie-prokureur wat 'n persoonlikheidsverandering ondergaan nadat hy breinskade opdoen in 'n skietongeluk. Die logika hier is: as jou brein nie heeltemal lekker funksioneer nie, kan jy nader aan die Engele vlieg. 'n Tragedie laat die selfsugtige New Yorker besef dat liefde en die gesinslewe belangriker is as sy loopbaan. Ford speel asof sy kop dolleeg is. En Mike Nichols speel vir die galery. AV

**** LAST TANGO IN PARIS

Pauline Kael, oud-kritikus van die New Yorker, het in 1972 gemeen Bernardo Bertolucci het met dié prent revolusionêre veranderinge in die rolprentkuns teweeggebring. Dié sogenaamde Marxistiese filmmaker se prent oor die patologiese eensaamheid van die Westerse "bourgeois"-verhouding bied ná 20 jaar steeds 'n verstommende insig in die mens se onvermoë om werklik te kommunikeer (laat ons tog nie so naïef wees om te dink dis net die bourgeois-verhouding wat gebuk gaan daaronder nie). En die Method-spel bly iets om te aanskou. AV

LIFE STINKS

Mel Brooks draai nie doekies om nie.

SHOWDOWN IN LITTLE TOKYO

Vat 'n raai.

*** TAXI TO SOWETO

Dat Taxi 'n rolprent vir die Nuwe Suid-Afrika is, is regtig 'n cliché. Kom ons sê dit is 'n prent wat die nuwe omstandighede waarin ons gemeenskap leef, eerlik, onbevange en onpretensieus ontgin. Dis 'n heerlike, snaakse en verfrissend onpretensieuse prent en is 'n juweel, ten spyte van sekere tekortkominge. MAX DU PREEZ

*** DEFENSELESS

'n Riller waarin 'n kliënt van Barbara Hershey as TK Katwuller, 'n suksesvolle prokureur, vermoor word omdat hy by 'n porno-netwerk betrokke was. Hy was 'n bliksem, en moes lankal al dood gewees het. Hoe is dit dat intelligente vroue soos TK dit nooit geraai het nie? 'n Uitstekende riller met die enigste speurder wat al 'n Pulitzerprys gewen het: Sam Shepard. As die rolprent moralistiese pretensies gehad het, sou dit femininisties genoem kon word. CPN

** TERMINATOR II

Swak. Raam vir raam 'n cliché, en tussen elkeen 'n draaiboekfout. Die tweede ster is omdat Suid-Afrikaanse gehore dit waarskynlik sal geniet. Met Arnold Schwarzenegger en Linda Hamilton. CPN

*** NOT WITHOUT MY DAUGHTER

Betty Mahmoody woon gelukkig saam met haar Iranese man en dogter in Michigan. Midde-in die jare tagtig beleef Iran 'n oplewing in religieuse fanatisme. Moody dring daarop aan dat Betty (Sally Field) hom op 'n vakansie vergesel om sy familie te besoek. Sy kulturele wortels begin uitsteek en hy dwing die gesin om in Iran te bly. Die verhaal van die verdrukking van vroue in Iran vanuit 'n Westerse perspektief. CPN

WHERE ANGELS FEAR TO TREAD

EM Forster se insigte in die Engelse gemoed... Die skitterende Judy Davis speel 'n Engelse dame wat teen haar familie se sin verloof raak aan 'n armoedige Italiaan.

ANOTHER YOU

Gene Wilder en Richard Pryor se vorige uitstappie op film was nie baie snaaks nie. Hoe kan ons hulle ooit weer vertrou?

**** NIKITA

Nihilisme as sensualisme. Die Franse pak 'n soort 1984-tema aan: 'n sosiopaat word gerehabiliteer, maar as betaling vir haar "redding" moet sy vir 'n groep boewe werk. Alles is des te meer afgrysig omdat die hoofkarakter 'n mooi vrou is. Skitterende vertolkings. Uitmuntende regie. Só apokalipties. Só Frans. AV

*** A KISS BEFORE DYING

Hier het ons 'n suksesvolle riller wat ondanks 'n eenvoudige verhaal en onoorspronklike tema die spanning deurgaans behou, as jy skrik vir psigopate en hul doen en late. Aangename, soet vermaak - in die sin dat die prent hom nou nie juis verstout om te vra om nadenke nie. CPN

**** IN BED WITH MADONNA

What you see is what you get. Madonna is eintlik 'n kuis Katolieke meisietjie wat voor elke show bid. Sy is 'n verloopte ellendeling in 'n onstuimige wêreld. Sy is nog verlief op Sean Penn. Sy is insecure. Sy is 'n loner. Sy is 'n perfeksionis. Ek dink nie sy breek hier 'n lansie vir vroue-regte nie... sy is 'n superster en hoef haar nie te bekommer oor ekonomiese sake nie. Aan die ander kant is haar lewe so banaal soos die res van ons s'n. Sy verklap alles en niks nie in dié tegnies uitmuntende toerprent. 'n Mens sien die ikoon van die jare negentig sonder make-up, maar hoe kan sy ooit regtig sonder make-up wees? Sien 'n mens deur een fasade, besef jy daar is nog een of geen fasade nie. AV

**** HENRY V

Kenneth Branagh word alom beskou as Laurence Olivier se opvolger as Engeland se voorste Shakespeariaanse akteur. Hy is ook 'n fenomeen: hy het in die ouderdom van 28 (Henry se ouderdom toe hy derduisende Franse met enkele honderde Engelse soldate by Agincourt verslaan het) dié merkwaardige prent gemaak. Henry V is merkwaardig juis omdat dit Shakespeare se teks so eenvoudig en helder aanbied. Moet dit nie misloop nie. AV

*** DYING YOUNG

Dit het geen sin om mense af te raai om dié sentimentele prent te sien nie: Julia Roberts se haarstyl is belangwekkend. Campbell Scott, die kêrel van *Longtime Companion*, se spel is egter 'n beter rede om die prent te sien. Scott speel 'n 28-jarige rykmanskind wat aan bloedkanker ly. Roberts word aangestel om hom tydens sy chemoterapie te verpleeg. Roberts verval in die klassieke situasie van die "Moeder Theresa"-sindroom, waar 'n vrou haar bemaagtig deur te sorg vir 'n fisiek swak man. Dit lyk soos *Pretty Woman* se teenoorgestelde, maar vang die vrou ewe vas in 'n afhanklike verhouding. Ongelukkig kom styl altyd voor inhoud met die regisseur, Joel Schumacher (*Flatliners* en *St Elmo's Fire*), en word belangrike issues soos vertroue, selfmoord en die dood afgeskeep. AV

'N KOOKBOEK TEEN DIE SWART HOND en Richard bak 'n lamsboud

ONS Pikeurs is nie 'n neerslagtige lot nie, maar af en toe kom settle daai swart hond sonder permissie op ons skouers. Dis darem nooit 'n volbloed Labrador van 'n depressie nie - soos die een waaronder Winston Churchill gebuk moes gaan - maar 'n hygende swart brak is hy beslis.

Daar is verskillende rate teen die depressie-hond op jou skouer. Jy moet self kies wat vir jou die beste werk. Myle draf langs die see, Bruce Lee-movies kyk, pastei bak, martinis drink, wat ook al. Ons Pikeurs wend ons na sekere leesstof teen die bedruktheid - P G Wodehouse, en kookboeke.

Ek weet, seg die Ingilsman toe hy voor die kookboekkrak staan, moenie vir my vertel van depressie nie, ons familie is al depressed van die laat sestiende eeu af. Ons lees ook kookboeke daarteen, en woordeboeke.

Dis nou 'n interessante konsep - gesels hierdie Pikeur om vriendelik te wees - ons lees ook woordeboeke vir presier. Nie Hiemstra nie, veral nie die nuwe een nie, wat onleesbaar op bybelpapier gedruk is en so sleg georganiseer is soos die nuwe telefoongidse. Nee, ons lees Collins (weet jy wat is 'n Salmanazar?), die SAR se spyskaartwoordeboek in drie tale, en die skreeusnaakse Grieks-Franse leksikon wat seker deur 'n Griekse skeepskaptein uitgedink is.

Die Ingilsman se aandag dwaal. Hy staan voor die kookboekkrak en vra, wat op dees aarde is Woman's World?

Toe moet ek verduidelik dis 'n wonderlike radioprogram wat elke oggend uitgesaai word, nie net vir vroue nie. Hulle het ter viering van die program se 40e jaar 'n kookboek uitgegee. Die Ingilsman blaai daardeur, en sy oog val op 'n foto van 'n kiwivrug-nagereg. Hoe smaak kiwivrugte? vra hy.

Toe ek hom vertel hoe hulle smaak, sê hy net droogweg hy kan hoor ek is depressed, bark at your own black dog, don't bark at me.

Die volgende dag kry ek mos skaam oor ek lelik was met hom, en met die kiwivrugte, dat ek Woman's World se Celebration Cookbook, (Chameleon Press, sowat R40) net daar gaan deurlees en myself belooft ek sal daaroor skryf.

Wat 'n verrassing - dis 'n heerlike boek. Pragtige foto's, besonderse en ongewone resepte, a light touch in die teks - kortom, 'n lekkerlees-nommer met beproefde resepte.

Die borge was natuurlik die SAUK, wat slim genoeg was om Woolworths se hulp te vra, en hulle het 37 bekende foodies gevra om hul gunsteling-resepte te skenk. Party van die name ken ek nie, maar ou bekendes soos Isabel Jones, Lesley Faull, Philippa Cheifitz, Lannice Snyman (die laaste twee die beste kosstieleerders vir foto's in die land), Annette Kesler, Peter Veldsman, Topsis Venter en Rina Pont, het algar 'n bydrae gelewer.

Die boek is nie sonder sy foute nie. Hier en daar is die resepte bietjie hotellerig, soos 'n banketspyskaart; en geen kookboek hoef my te vertel hoe maak 'n mens groenslaai nie.

Hulle het ook nie moeite gedoen met die indeks agter nie - die resepte is gelys onder hoofde soos brode en vleis, pleks van onder alfabetiese bestanddele. So 'n indeks is 'n vreeslike job, soos Elizabeth David al self gesê het, maar dis 'n moet in 'n kookboek.

Een van die beste resepte is van Richard Cutler, die Johannesburgse fotograaf/skilder/gourmet/eccentric. Richard is boonop 'n wonderlike kok en had ook die eer om die eerste foto van my te neem, aged twee maande. Dis lekker om te kan sê jy ken iemand al letterlik jou hele lewe lank.

Hierdie lamsboud is soos sy Griekse skoonpa dit maak. Ek het die resep verkort.

LAMSBOD & LA FACON DE MON BEAU-PÈRE GREQUE

Maak klein gaatjies 1cm uitmekaar in 'n lamsboud. Moenie skaap gebruik nie, sê Richard, want die vleis moet pienkerig bly. In die gaatjies druk jy klein stukkie spek met kerfies knoffel en selderyblare. Vryf die bout met swartpeper en olyfolie.

Plaas die boud met 'n takkie roosmaryn in die oond teen 200 grade, en braai vir 15 minute. Verlaag die hitte na 180 grade en bak verder vir 15 minute vir elke 500g vleis. Moenie oorgaer maak nie.

Voeg sout by eers nadat die boud gaar is.

By die boud skep Richard aartappels Anna op - geskilde aartappels aan skywe gesny en in die oond gebak met baie botter.

Et voilà! Daar spring die swart hond van my skouer af en draf uit by die deur.

Black, witty and beautiful

THEATRE: A ROSIE-COLOURED SPECTACLE
Soli Philander, Lindsey Orbach
Director: Andrew Buckland
In the Laager, Market Theatre

MATTHEW KROUSE

AS the pun in the title of this show somewhat misleadingly implies, life is "a rosy-coloured spectacle". Or is it a drag?

The makers of these two one-act performances attempt to answer this question, firstly, through the telling of some very fine short stories. And secondly, through Soli Philander's new exploration of his well-loved drag persona, Ms Rosie September. Director Andrew Buckland must be given credit for yet another piece of theatre that tickles and absorbs, and that works towards creating an apt balance between formal and informal staging.

The evening is divided into two halves. The first half is called *Quintet*. Here, extracts of five local short stories are woven into an ongoing narrative about the hardships in the lives of some South Africans. Using prose texts written by Lionel Abrahams, Ahmed Essop, Bessie Head, Adam Small and Chris van Wyk, the players present a dialogue involving the discipline of storytelling. This is simply and unpretentiously presented.

The stories are plainly told, in a drab setting. The simplicity of the setting is in obvious conflict with the complexity of our everyday experiences. In content, each story contains elements of the humiliation of prejudices that have always been such a central part of our lives.

The complex narratives that make up this piece demand that both Philander and Lindsey Orbach interpret a myriad of characters from these writings of the 1960s and '70s. All of the stories are taken from the book *Modern South African Short Stories*, edited by Stephen Gray.

And so, it's an intelligent scripting of these works. Moreover, because the editor of the book assisted them in their content selection. Perhaps this could be a further encouragement to lost theatre practitioners (of which there are so many these days): when in doubt, go for the tried and tested. Make those things that are inaccessible (through illiteracy, ignorance, etc) more accessible. The use of these South Africa "classics" seems to have minimised on the useless reiteration of the mindless political chaos that surrounds us.

What prevails is a structured and overtly controlled exposition of the unpleasant aspects of South African life. This is positive. Yet the swift changes from story to story, and the directness of presentation, are perhaps a touch too clean.

In the first half I found myself wearing that fixed, pleasant compulsory grin that one fastens to one's face when drama school students do their exam assessments well. It is all too formal and slightly forced.

Not so with Ms Rosie September. After interval, a one-person drag act follows, one which is adventurous and confrontational and, above all, hilarious. Philander plays Ms Rosie September black, witty and beautiful. If Rosie manages to sustain the precedent set on opening night, then local audiences are in for a treat.

Even though she goes through the inevitable jokes about racism, the New South Africa, the ever-growing charade surrounding the lifting of the sport boycott, the misfortunes of those stuck in the theatre industry, and the gulfs between the rich and the poor. It is a piece of drag in which Philander successfully crosses the barrier between audience and performer. He leaves the sacred theatre ritual (as experienced by this reviewer in the first half of the show) and steps into the audience to talk to them, to dance with them, to find out who they are and what they feel. And it's highly entertaining when he breaks that boring old "magic ring" because it leads to confrontation, and, in many other cases, a little rejoicing.

In dealing freely with the audience, Philander is both quick-witted and observant. What is most entertaining, for me, is his ability to take a marginalised art such as drag and to present a sober and non-prejudiced view of society. As a black man he defies racism. As a family man he defies misogyny. As a drag he defies homophobia. As a struggling artist he defies wealth. Ultimately, his purity of vision is a good example of how artists can use their individualism to benefit and enlighten the average audience member, one who is usually elitist, impersonal and afraid of the reality that lurks in the auditorium when the theatre lights go down.

In conclusion, I'd like to quote a great joke, one that I hope Soli made up himself: "Eugene Terreblanche has got a problem relating to black people because he was separated from his maid at a young age". Now that's a good joke. And there are more where it came from.

Wisla Wodka

Specially distilled
in Poland, the true home
of wodka

True wodka was born in Poland and
distilled to levels of unsurpassed
purity. In this tradition, Wisla Wodka
is brought to you under licence from
J.A. Baczewski - est. 1782 -
makers of fine wodka.

Make Wisla your Wodka.

J.A. Baczewski - est. 1782 - makers of fine wodka.

Bottled in South Africa.